

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 2 Issue 3, November 2018

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA CASUSLUK OKULLARI,
CASUSLUK UYGULAMALARI VE OSMANLI DEVLETİ'NİN
CASUSLUĞU ÖNLEME FAALİYETLERİ**

*The Espionage Activities, Schools and Prevention of Ottoman from
Those Activities in World War One (WWI)*

Servet AVŞAR*

Öz: Hiç şüphesiz casusluk gibi “kapalı kutu” bir mesleğin kendine özgü, karmaşık ve ne kadar araştırılırsa araştırılırsın gizli kalacak yanları vardır. Bu casusluğun doğası gereği normal karşılanması gereken bir durumdur. Ama sonuçta hepsinin ortak bazı noktaları, geçtikleri bazı evreler ve kullandıkları araçlar vardır. Her casus işlevi ne olursa olsun belli kurallara göre bilgi toplar ve “istihbarat Kaynakları”na başvurur.

Birinci Dünya Savaşı'nda da casusların uygulamış oldukları teknikler farklılıklar arz etse de hemen hemen hepsi kullanılan yöntemler hakkında bilgi sahibidirler. Görevlendirdikleri iş ve bölgeye göre değişik casusluk yöntemleri kullanmışlardır. Bu yöntemler de bir casusun sahaya çıkmadan almış olduğu eğitimin başarısına göre şekillenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Casus, Casusluk, Casusluk Okulları, Casusluk Uygulamaları, Karşı Casusluk, İstihbarat, Birinci Dünya Savaşı, İttifak Devletleri, İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti.

Abstract: It is sure that espionage is like an inscrutable box and has its own complex structure, so that some parts can still be unknown through researches. This is nature of espionage. But still, espionage has some common points and instruments. What ever the content is, a spy will gather informations according to some rukes and will need an intelligence source.

Even in WWI although the spies applied different tecniques, they also knew the different tecniques that were applied by different spies. In espionage activities according to duty and region different tecniques were applied. These tecniques took form according to the success of spys education.

Keywords: Spy, Espionage, Espionage schools, Espionage activities, Cross Espionage Activities, Intelligence, World War One (WWI), Central Powers, The Entente Powers, Ottoman Empire.

*Dr., Gazeteci-Yazar ve Tv Programcısı / İstanbul.

Giriş

Savaşlar daima meydanlarda yapılmaz; hükümetler ve silahlı kuvvetler, düşmanlarının neler planladığını öğrenmek amacıyla gizli bir savaş yürütürler². Bu gizli savaş sırasında, casusluk ve istihbarat toplamak sıklıkla görülen önemli bir iştir. Bu nedenledir ki, her iki iş de bütün savaşların ayrılmaz birer unsurudur.

Bir savaşın seyrinin değişmesinde önemli bir unsur olarak görülen casusluk ve istihbarat³, insanların topluluklar hâlinde yaşamaya başlamasından günümüze kadar, tarihin hemen her devrinde devletlerin vazgeçilmezi olmuştur⁴.

Dünyada insanoğlu var oldu olalı keşfedilmiş ve kıyamete kadar da keşfedilebilecek en güçlü silah “bilgi” silahıdır. Bilgiyi elinde tutan, geliştiren ve en uygun şekilde kullanmayı başaranlar gücü ve hâkimiyeti de ellerinde bulundururlar.

Tüm bu nedenlerle, istihbarat bilgi edinme ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Casusluk da bunun zorunlu neticesi olmuştur. İstihbarat, devlet ve toplumlar için hem iç güvenlik hem de dış güvenlik noktasında önem arz eden bir unsurdur. Aynı zamanda sosyal, siyasî ve iktisadî açıdan da gerekliliği inkâr edilemez. Tarih boyunca devletler bu ihtiyacı hissetmişler ve çeşitli şekillerde giderme yolunu tutmuşlardır⁵.

² Ann Kramer; *Dünya Savaşlarında Kadın Casuslar*, Çeviren: Tülin Er, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s.15.

³ Dünya literatüründe casusluk kelimesinin karşılığı “espionage”dir. İstihbarat ise “intelligence” olarak kullanılır. Espionage Fransızca “espier” “gizlice gözlemek” (observer sec-rectment) kelimelerinden türetilmiştir. Casusluk mesleği gerçekte istihbaratçılık alanında yer alan birçok daldan sadece birisidir. Bu nedenle her casus bir istihbaratçı değildir, bu durumun tersi de öyledir. İstihbaratçılık özel eğitimi olan, özel teknolojileri ve bilgileri kullanan, bilimi esas alan bir disiplindir. Gizlilik ilkesine dayalı çok meşakkatli ve çok yıpratıcı bir meslektir. Bu konuda bkz. Aytunç Altındal; *Türkiye’de ve Dünyada Casuslar*; Truva Yayınları, İstanbul, 2008, s.28; Casusluk, bir devletin sırlarını bir başka devletin hesabına gizlice öğrenmeye çalışmaktır. Bu işle görevlendirilen kişiye de “casus” denir. 1907 Lahey Konferansı’nda casus şöyle tarif edilmiştir: “ Muharip bir devletin harekât sahasında, düşman tarafına bildirmek amacıyla bilgi toplayan ve bunu gizli usullerle ulaştırın veya ulaştırmaya çalışan şahıs”. Bu tanımlama daha ziyade savaş zamanında yapılan askerî casusluğa aittir. Barış zamanında yapılan askerî, siyasi, iktisadi, teknolojik, ticari casusluklar bu tanıma girmemektedir. Bu konuda bkz. Mustafa Ersöz; *Dünyanın Yörüngesini Değiştiren Casuslar*, Yason Yayıncılık, Ankara, 2015, s.5; Nurullah Aydın; *İşte İstihbarat*, Kum Saati Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008, s. 45. Casusluk faaliyetleri ile istihbarat faaliyetleri arasındaki fark; istihbarat faaliyetleri; gazete, dergi, film, konferans, seminer, her türlü davet gibi % 90’ı açık veya yarı açık kaynaklardan temin edilirken casusluk faaliyetleri istihbarat faaliyetleri ile temin edilemeyen %10’unu temin etmek için yapılan gizli faaliyettir. Bu bakımdan açık veya yarı açık kaynaklardan temin edilemeyen kapalı kapılar arkasında ya da şifreli kasalarda saklanan bilgi ve belgelerin gizli tekniklerle temin edilmesi casusluk faaliyetinin konusunu oluşturmaktadır. Bu konuda bkz. Serdar Tezsever; *Millî Güvenliğimiz İçinde İstihbarat-Türkiye Cumhuriyeti ve İstihbarat Olgusu*, İstanbul, 1999, s.101-102. Osmanlı Devleti “casus” kelimesinin diğer devletlerce nasıl tanımlandığını ve bu devletlerin kanunlarına nasıl yansıtıldığını sorgulamıştır. Bu sorgulamalarda en çok İngiltere’nin nasıl tanımladığı ön plana çıkmıştır. İstihbarat subaylarınca kaleme alınan bir raporda, casus kelimesinin İngiltere Hükümetince anlamı şu şekilde verilmiştir: “Düşmanın işine yarayabilen bahri ve berri ma’lumati, kanunen salâhiyettar olan zevatin müsaadesi olmaksızın toplayan, kayd eden, tab’ iden veyahut düşmana muavenet maksadıyla muharebede bulunan her bir şahıs (casus)dur. Kezalik (casus) ta’rifinin İngiltere adaları üzerinde ikamet etmeyen ve şüphe altında bulunan bir şahısla nizam ve kanuna muhalif olarak muhabere iden veyahut muhabereye tasaddi eyleyen kimseye de şumulü vardır. İngiltere adaları üzerinde veyahut haricte bulunan ve düşmana mahsus evrak-ı muhabereyi elde etmek üzere kullandığı şüphe edilen herhangi bir adres casus add olunur. Kezalik salâhiyet haricinde olarak üniforma giymek veya tedarik etmek nişan veya yakalık ve omuzluk alametleri ta’lik etmek veya tedarik eylemek bir cünha teşkil eder...” Bkz. Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi; Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu (BDH), Klasör (K): 383, Dosya (D): 390/ 1521, Fihrist (F): 004-01.

⁴ Servet Avşar; Birinci Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi’nde Aşiretler ve Casusluk Faaliyetleri, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 52, Ankara, 2002, s.129. Ümit Özdağ; *İstihbarat Teorisi*, Kripto Kitaplar, Ankara, 2008, s. 40.

⁵ Hikmet Zeki Kapıcı; Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü’nün İstihbarat Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme, *The Journal of Academic Social Science Studies*, no.3, Ankara, 2015, s. 262.

Casusluğu askerlik doğurmuştur; silahlı mücadele için eskiden beri her yerde varlığı gerekli olan yardım vasıtası; düşman içindeki casuslukla tamamlanan iyi bir araştırmadır. Düşmanın maksadını, hedefini ve durumunu bilmemek, tanımamak; bu konuda herhangi bir şekilde yanılmak; genellikle hükümet ve milletin talihini değiştirecek olan harplerde başarısızlığa yol açacak olan tehlikelerin birdenbire çıkmasına sebep olur⁶.

Hiç şüphesiz casusluk gibi “kapalı kutu” bir mesleğin kendine özgü, karmaşık ve ne kadar araştırılırsa araştırılsın gizli kalacak yanları vardır. Bu casusluğun doğası gereği normal karşılanması gereken bir durumdur. Ama sonuçta hepsinin ortak bazı noktaları, geçtikleri bazı evreler ve kullandıkları araçlardır. Her casus işlevi ne olursa olsun belli kurallara göre bilgi toplar ve istihbarat kaynaklarına başvurur⁷.

Birinci Dünya Savaşı’nda da casusların uygulamış oldukları teknikler farklılıklar arz etse hemen hemen hepsi de kullanılan yöntemler hakkında bilgi sahibidirler. Görevlendirdikleri iş ve bölgeye göre değişik casusluk yöntemleri kullanmışlardır. Bu yöntemler de bir casusun sahaya çıkmadan almış olduğu eğitimin başarısına göre şekillenmektedir.

Birinci Dünya Savaşı’nda gizli servislerin casuslarını çok kapsamlı ve ağır bir eğitimden geçirdikleri ve donanımlı bir hâle getirdikleri bilinmektedir. Bu noktada İngiliz gizli servisi vermiş olduğu eğitim ile ön plana çıkmaktadır.

“Intelligence Service”in gizli ajanları özel bir okulda üç senelik bir eğitim görürler.

Ajanların “Devonshire” mektebi denilen bu okulda başarılı olmalarını müteakip alanda görevlendirilmelerine karar verilir. Okulun ilk iki senelik öğrenim döneminde vücut ve zekânın gelişimine tahsis edilmiş, üçüncü senede de gerçek casusluk sanatı bütün kuralları ve incelikleriyle uygulanmıştır.

Diğer yabancı gizli servislerin, “Devonshire” mektebinde uygulanan ve öğretilen bazı kurallar hakkında elde edebildikleri bilgi bu okulun uğraşısına dair bir fikir verebilir.

Mesela; bir düşman istihkâmının vaziyetini, top ta’biye⁸ mevzilerini, mühimmat depolarının mahallerini göstermek için bir sarmaşık yaprağı ve bazı birliklerin cephedeki durumları ve konuşmalarını tespit için kelebekler çizdirilir.

Haberleşme için kullanılan usuller çok değişiktir. Ajanların merkezlerle aralarında önceden belirlenmiş bir anahtar sayesinde en basit bir cümlenin anahtardaki eşinin mühim bir ihbara denk geleceği tespit edilir. Belirlenmiş bir meseleyi incelemek için bu mahalle gönderilen bir casusun çekeceği (mektup alamıyorum merak tayım) veyahut (sıhhatinizin iş’arı⁹) şeklinde iki telgrafın birinin mevzubahis tahkikatın müspet ve diğerinin menfi olarak neticlendiğini bildirmek için çekildiğini anlamak güçtür. Bu tür haberleşme geçici bir vazife ile görevlendirilmiş olan bir casus için şayet başka bir suretle hakkında suçlayıcı bir şey elde edilmemiş ise tehlikeli olmaz¹⁰. Dolayısıyla sahada görevlendirilen bütün casuslar önceden belirlenmiş bu yöntemler dâhilinde toplamış oldukları bilgi ve gelişmeleri bağlı oldukları gizli servise aktarma gayreti içindedir.

Aynı şekilde Almanya’nın da casus yetiştirmeye yönelik okulları vardı. Savaş başlamadan çok daha önce Fransız basını Alman Genelkurmayının “Fransız ulusunu içeriden çökertmek” amacıyla casus “eğittiği” esrarengiz okullardan bahsetmişti. Bu konuda gazeteler ilginç örnekler veriyor, bu “hayaletler topluluğu”nun korkunç niyetlerinden ve imkânlarından bahsediyordu.

⁶ Emrullah Tekin; *Alman Gizli Operasyonları ve Türkler*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.118.

⁷ Atilla Akar; *Casuslar Derin Savaşın Sıradışı Neferleri*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul, 2005, s.21.

⁸ Askerleri bir arazide düşmana karşı tam tedbir ve nizam üzere yerleştirme.

⁹ Yazı ile haber vermek. Anlatmak, bildirmek.

¹⁰ 1928 yılında Milli Emniyet Hizmetleri tarafından istihbarat alanındaki gelişmeleri ilgililerine anlatmak üzere Osmanlıca olarak hazırlanan ve tarafımdan günümüz Türkçesine çevrilmiş basıma hazır, *İstihbarat, Birinci Kitap*, s.12.

Ancak Almanya'nın bu "casus okulları"¹¹ savaşın uzamasıyla ortaya çıktı. Bunlar Alman Genelkurmayına bağlı resmî örgütlerdi. Ajanlarını süratli ve yoğun bir eğitimden geçirerek yetiştiriyorlardı. Savaş insanları çok çabuk tükettiği için, casusluk eğitiminde mümkün olduğu kadar çabuk davranılması gerekiyordu.

Casusluk öğrencileri ordu ve donanma gönüllüleri arasından, zekâ ve dil yeteneklerine bakılarak seçilen kimselerdi. Özellikle, yetenekli olan elemanlar, özgürlüklerini kazanma sözü verilerek cezaevlerinden çekilip alınıyorlardı. Alman casusluk okullarında dersler, bu okulların sürekli öğretmenleri tarafından veriliyordu. Zaman zaman, gizli servis sorumluları konferanslara geliyorlardı. Savaş sorunlarıyla ilgili genel bir eğitimin dışında subaylar, matematik, istihkâm ve topografya dersleri veriyorlardı. Bu okullardan yetişen ajanlar müttefik karşı-casus örgütlerinin içine sızmakta kullanılıyordu¹².

Bu casusluk okullarında yerine getirilecek ilk formalite, öğrenciye sahte bir kimlik hazırlanması ve bundan sonraki süreçte bir dizi testle eğitimin başlamasıdır: Zekâ testi, bellek testi, düşünce testi, sonra adsız profesörler, yönetimli bireysel bir öğretim. Düşmanın özel birliklerini, rütbelerini, toplarını, ulaştırma gereçlerini, uçaklarını, savaş gemilerini, güdümlü silahlarını, ayırt etmek için belgeler ve renkli planlar...

Öğrenci verilen eğitimler sonucunda, casus kimliğini ele vermeden soru sorarak gözlem yolu ile düşman birliklerini teşhis etme ve onların savaş yeteneklerini ölçebilme imkânını kısa bir süre içinde kazanmaktadır. Bu temel öğretim sonunda teknisyenler tarafından gizli haberleşme yöntemlerinin gösterilmesi; görünmez mürekkepler, bu mürekkeple yazılan yazıları gizleme yolları, görünmez mürekkeplerle akla gelmeyecek yüzeyler üzerine yazı yazma, özel kodlar, şifreleme yöntemleri vb... uygulamalar.

En sonunda bir dizi "pratik çalışma" bu çalışmalarda casus adayı, içinde bulunması ihtimali olan durumlara göre hazırlanıyor ve yanılırsa refleksleri biçimleninceye kadar çalışmaya devam ediliyor, eğer öğrenci bu noktada başarısızlığa devam ederse ve yeteneğini istenilen şekilde gösteremezse o zaman hiç acımadan saf dışı bırakılmaktadır. Bu süreçte bazen aşırı sertlikte kesin ölçüler uygulanmaktadır. Okul yöneticileri bilinen amaçla görev alacak öğrencilerin yetiştirilme biçimlerini bizzat kendileri kontrol ediyor, öğrencileri alıştırtıyor, onlara önderlik ediyor, güven veriyor, kontrolü bir an bile elden bırakmıyorlardı.

Tecrübeli casuslar düşman toprakları üzerinde yeni ajanları gözaltında bulunduruyor ve gerektiğinde bu çırakları ortadan kaldırmakta tereddüt göstermiyorlardı. Sınırdaki casus öğrencilerin dönüşleri bekleniyor ve istenilen hedefe ve beklenen kalıba girdiklerine kanaat getirilince, Alman Gizli Servisi III-B'ye teslim edilerek casus olarak girişleri yapılıyordu. Burada da Gizli Servisin deneyimli yöneticisi Albay Nikolay'ın yönetiminde müttefik karşı-casusluk uygulamaları ile görevlendiriliyorlardı.

Albay Nikolay ajanların gizli servisteki rollerini anlatırken; "Bütün ajanlar çoğu kez dikkatli bir eğitim ve çıraklık döneminden geçerler. Ama kazandıkları bilgi, daima özel çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Ajanların ne kadar çok şeyi bilmelerine dikkat edilirse onları sık sık yenilemenin gerekliliği de o kadar kaçınılmaz bir hâl alır. Casus okulları sürekli değişim hâlinde olan insanlar topluluğu olarak görünür. Alman örgütü, güvenilir bile olsa, tek kaynağa, tek soruşturmaya dayanan bilgiye, kendi kalburundan geçen ayrıntıların sabırla, yöntemle, âdeta bilimsel bir seçme ile alınmış bilgiden çok daha az güvenir" demektedir.

¹¹ Anvers'teki Alman Casus Okulunu idare eden ve casusları eğiten "Fraulein Doktor" dur. Birinci Dünya Savaşı kadın casusluk tarihindeki en etkileyici hikâyelerinden biri "Fraulein Doktor"unkidir. Kaplan göz, Casuslar Kraliçesi, Sarışın Leydi ve başka pek çok adla da bilinir. "Fraulein Doktor" hakkında çok fazla bilgi olmamakla birlikte, çoğunlukla savaş sırasında Anvers'te, İngiltere ve Fransa'ya sızacak Alman casusları eğiten bir Alman casus okulunu idare ettiği kabul edilir. Bu konuda bkz. Ann Kramer; a.g.e., s. 37-38.

¹² Ercan Arıklı; Başlangıcından Bugüne Kadar Dünya Casusluk Tarihi, Artel Yayınları, İstanbul, 1974, c. I, s.80.

Bu kalabalık topluluktan büyük ölçüde fire verilmesine rağmen 1917 yılı sonunda, müttefik karşı- casusluk örgütünün hesaplarına göre, Fransa'ya yalnızca İsviçre sınırından 4000'den fazla casusun sokulduğu sanılıyordu¹³.

Yine köklü bir casusluk teşkilâtı olan Çarlık Rusyası'nın Casusluk Teşkilâtı'nı Kazım Karabekir Paşa Gizli harp İstihbarat isimli kitabının casusluk bölümünde; "1905 Japon Savaşı'nın ardından Ruslar, Japon casusluğundan faydalanarak, Almanya, Avusturya- Macaristan ve Osmanlı Devleti'ne karşı casusluk faaliyetlerini artırdılar. Teşkilâtın esası şöyleydi:

En az iki yıl kıtada hizmet etmiş olan subaylardan isteyenler "Dil Okulu"na alınır. Burada üç yıl gidecekleri ülkeyi ve dilini öğrenirler. Mesela Türkiye'ye gelecek casusları ele alalım: Bunlara bu okullarda Türkçe ile birlikte, Türk tarihi, Türk Coğrafyası, Türk Dini (İslamiyet'in temel kuralları), Türk Gelenekleri, Türk ahlakı, Türk siyaseti, Türk ekonomisi... Kısaca Türklere ait ne varsa sırasıyla öğretilir. Böylece Türkiye'yi öğrenen subay, Türklerle ilgili her şeyi öğrenmiş ve bunlar üzerine Türkçe tartışabilir duruma getirilmiştir. İran'a, Afganistan'a ve Almanya'ya gönderilecekler de bu şekilde yetiştirilir.

Sınavda başarılı olamayanlar orduya geri gönderilir. Bunlar da az çok dil öğrenmiş olduklarından karargâhlarda çeviri işlerinde kullanılırlar. Başarılı olanlara casus okullarında birkaç ay casusluğa ait tarihi ve teknik bilgiler verilir. Bundan sonra gidecekleri ülkelerin Büyükelçiliklerine gönderilir. Fakat gizli değil elçilik memuru gibi.

Mesela Osmanlı Devleti'nin Beyoğlu'ndaki Çarlık Rusyası elçiliğine gelen bu yeni hariciye memurları görünüşte buradaki Rus diplomasi heyetinin birer organı gibidir. Fakat onun öğrenimi henüz bitmemiştir. İki yıl da elçilikte Türkçeyi ve Türkiye'yi öğrenir. Aynı zamanda bu subaylara; kırsallar, birlikler, okullar, hükümet daireleri, siyasi şahsiyetler, meclisler, şahsiyetleri, görüşme usulleri, iktidar ve muhalefet taraftarı, gazeteleri, liderleri, ülkenin ileri gelenlerinin bilgi ve ahlak durumları, ülkedeki siyasi ve ekonomik akımlar, halkın durumu, kamuoyu, aydınların hayat ve bilgileri... kısaca Beyoğlu barları ve fuhuş haneleri ve kumarhanelerin müdavimlerine varıncaya kadar her şey!...

Esasen sivil veya asker büyük mevkileri işgal edenlerin elçiliklerde gizli sicil defterleri vardır. Her taraftan alınan düzenli bilgiler bu defterlere işlenir. Böylece Rusya Hükümeti Osmanlı Devleti Hükümdarlarının, Nazırlarının, Komutanlarının, Daire Başkanlarının ve Kurmay Subaylarının ahlak ve bilgi seviyelerinin iç yüzleriyle öğrenmiş olurlar. İşte elçilikte yetişen casus öğrenci bu şekilde İstanbul'da bulunmayan şahsiyetler hakkında da bilgi sahibi olurlar. Ayrıca kendileri her gün elçiliğe gelen gazetelerden bir iktidar bir de muhalefet yanlısı gazete okumaya ve bunlardan çıkardığı sonuçları öğretmenlerine bildirmeye de mecburdurlar. Mükemmel Türkçesi ve mükemmel tanıma gücüyle yalnız başlarına da gazinolara, salonlara, pastane ve birahanelere ya da İstanbul yakasındaki muhallebici, aşçı, berber, hamam, tiyatro, sinema, herhangi bir inşaat... Hâsılı her yere girip çıkabileceğinden halk arasında kendine uygun bir meslek seçerek onların arasına karışabilecek bir yetenek kazanır.

Şifre çözmek, belge çalmak ya da fotoğrafını çekmek, eczalı mürekkep kullanmak, bilgi sızdırmak gibi casuslukla ilgili mesleki, tam ve pratik bilgiler de öğrenmişlerdir.

Casus adaylarının bu noktaya kadar ki eğitimi maddidir. Bunun bir de manevî yönü vardır. Casus vatan ve milleti uğruna en tehlikeli ve en nazik görevleri üzerine alacağından içki, şehvet ve para karşısında yumuşayarak görevini ihmal etmemesi gerekir. Bunun için psikolojik etki yapacak konuşmalar yapılır. Tarihten örneklerle aydınlatılır. Bir taraftan da özel hayatı sürekli kontrol altında tutularak güçlü bir karaktere sahip midir? Geniş bir bakış açısı var mıdır? Kısacası yabancı bir ülkede vatani ve milleti uğruna çalışabilecek midir? Diye incelenir ve tespit edilir.

¹³ Ercan Arıklı; *a.g.e.*, c. I, s.80-81.

Böylece iki yıl bir sıkı eğitim ve öğretimden geçirildikten sonra başarılı olanlar casus sınıfına ayrılırlar. Olmayanlar da dışişlerinde görev alırlar ve elçiliklerde ya da konsolosluklarda Türkiye işlerinde çalıştırılırlar.

Casus sınıfına geçen subaylar için Türkiye'de beş yıl çalışma zorunluluğu vardır. Bu sırada gerek kendisi gerek ülkesindeki ailesi için bol maaş alır. Ailesi onun yerini bilmez fakat birbirlerinin sağlık haberlerini alırlar. Süresi dolan casus isterse görevde kalır, isterse ülkesine döner. Önemli miktarda para, arazi ve mesken ikramiyesi alır. İsterse ülkesinde dışişlerinde veya genelkurmayda bu gibi işlerde görev alır. Bunlara bu kadar imkân verilmesinin sebebi beş yıl çok tehlikeli bir hayat içinde çalışmış olmalarıdır. Çünkü ele geçerlerse cezası çok ağırdır. Savaş halinde ise kurşuna dizilirler¹⁴ şeklinde bütün açıklığı ile anlatılmaktadır.

Osmanlı Devletinde de casusların seçimi genelde iyi dil bilen subaylar arasından seçildiği; bunların zeki, cesur, sır saklamayı bilen ve iyi ahlaklı kişiler olmaları, görgü kuralarını bilen ortamına göre nasıl hareket etmesini bilen işini severek yapan ve casusluk mesleğinin gereklerine sahip bir fiziki ve beyni yeterliğe sahip olmaları gibi pek çok şart aranmış ve evli olmamaları istenmiştir. Bu niteliklere sahip olan subayların tespiti için gönderilen birliklere gönderilen kişiye özel şifre yazılarda; “ mümkün mertebede hıfz-ı havassı cami' olmaları mutlakdır. Zeki, aktif, ketum, cesur ve bunu ancak yerinde sarfedebilir müdekkik beyniyeti müşabih muhtemel birkaç lisana vakıf ve bu işlerde istidat-ı firi ve bir aşk-ı mahsusa malik, adab-ı muaşerete ve her mecalis ve her nevi şahsa karşı tarz-ı ülfete agâh ve tercüman gayr-i müteahhil olmalıdır” diyerek, görevlendirilecek subaylarda aranan nitelikler sıralanmaktadır¹⁵.

Görülüyor ki casusluk rastgele her adamın yapacağı bir iş değildir. Olağanüstü zor ve nazik bir iş olan casusluğun da kendi kuralları çerçevesinde mesleğe uygun olarak değerlendirilen subay veya sivil kişiler her devletin kendi imkânları ve beklentileri doğrultusunda işi ehli uzman casuslarca uzun bir eğitimden geçirilmiştir. Başta dil ve kendisine lazım olacak diğer teknik bilgilerle donatılarak sahaya gönderilmişlerdir. Osmanlı devletinde de bu iş diğerlerinden farklı yürümemiştir. Senelerce yetiştirilmiş subaylar ve elemanlar ve herhangi bir maksatla düşmana karşı göz ve kulak olacak ve bu maksatla kullanılacak halktan kişilerden istifade edilmiştir¹⁶.

Bütün bu anlatımlarımızdan sonra iyi bir eğitim ve teknik bilgilerle donatılmış casusların görevlendirdikleri yerlerde kendilerinden istenilen gizli bilgileri temin etme ve bunu bağlı oldukları servise ulaştırma yöntem ve yeteneğinin asıl önemli iş olduğunu söyleyebiliriz. Bütün casuslar sahalarında kendilerine öğretilen ve zekâlarının ürünü olan yeni şeytani tekniklerle haber ve bilgi kaçırmaya yoluna gitmişler ve gizli haberleşme tekniklerini uygulamışlardır.

Fakat casusların bu şekildeki haberleşmesi, gizli servislerin ilgisini çekmekten ve onların bilgisinden uzak kalmamıştır. Yapılan her türlü uygulama bir süre sonra bölgede faaliyette bulunan istihbarat servislerince tespit edilmiş ve önüne geçilmesi için önlemler alınmıştır¹⁷.

¹⁴ Kâzım Karabekir; *Gizli Harp İstihbarat*, Yayına Hazırlayan: Emrullah Tekin, Kamer Yayınları, İstanbul, 1998, s.33-36.

¹⁵ Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi; BDH, K:3617 D: 74, F:12-1; yazının diğer maddelerinde “Yalnız bu zabıtana vasi salahiyet bahş edileceğinden vazifesine sadık bu salahiyeti sui-istimal etmeyecek takımdan olmaları şart-ı azimdir. Başlıca vazifeleri memleketimizde casusları takip ve tevkif etmek lehimizde casus bulmak, elde edeceğe casusların isticvabatını yapmak ve bizzat casus olarak harici memalikte her nev'i mehallik içinde iş görmekten ibarettir.” diyerek yapacakları işlerde tanımlanmaktadır.

¹⁶ a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 3-5; a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 3-6; a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 3-7; a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 3-8'deki belgelerde; “ ... Esaslı ve daimi surette düşman hal ve hareketini anlamak ve haber almak bir ordu için katıyen lazım olduğundan, bu maksatla hayyız-ı fiile isali ise ancak casus teşkilatı ile mümkündür.” denilmektedir. Devamında ise, “Kemah'da ve Giresun'da birer casus heyeti teşkiline teşebbüs olunacağı, ancak böyle bir heyetin teşkili mümkün müdür? Ordumuzun hayırına hıdmat idecek şayan-ı itimat eşhas tedarik-i kabil midir?” diye sorulmakta ve görüş istenmektedir. Gelen cevabi yazılarda ise “şimdiye kadar muhbirlik ile buna benzer işlerde görevlendirilenlerden bir casus heyeti teşkil edebileceği” bildirilmektedir.

¹⁷ *İstihbarat, Birinci Kitap*, s.12.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin topraklarında ve diğer işgal bölgelerinde yürütülen istihbarat ve casusluk faaliyetlerini incelediğimizde Almanya'nın, İngiltere'nin, Fransa'nın, Rusya'nın ve daha birçok ülkenin çok ilginç casusluk olaylarını görebiliriz¹⁸.

Birinci Dünya Savaşı istihbarat ve casusluk açısından değerlendirildiğinde sadece Osmanlı topraklarının bir üs olmadığı, savaşın yaşandığı bütün ülkelerin casusluk (espionaj) ve karşı-casusluk (karşı espionaj) faaliyetlerinin merkezleri hâline geldiği söylenebilir. Bütün bu ülkelerde askerî istihbarat çok ön plana çıkmış ve önem kazanmıştır. Bu dönem savaşın geleceğini bile değiştirdiğine inanılan kahramanların, efsane casusların ortaya çıktığı bir dönem olmuştur.

Savaş boyunca efsane casuslar, İsviçre ve dünyanın en beceriksiz istihbarat örgütlerinden birine sahip olduğu ileri sürülen Belçika gibi tarafsız ülkelerin yanı sıra savaşın tarafları olan Almanya, İngiltere ve Fransa gibi pek çok ülkede yoğun bir faaliyet içinde olmuşlardır¹⁹.

Arşiv belgelerinde sıklıkla bu durum "*Düşman istihbârât memurlarının havâdis kaçakçılığı hakkında başvurdukları (...) aid elde edilen bilgi aşağıda yayımlanmıştır*"²⁰ şeklinde ifade edilerek, Osmanlı Devleti'nin topraklarında ve diğer işgal bölgelerinde yürütülen casusluk uygulamaları ile ilgili olarak örneklemeli bir şekilde istihbarat zabitleri ve sansür heyetleri ikaz edilmektedir.

I. CASUSLUK UYGULAMALARI

Tarih boyunca casusluk ve casusluk faaliyetleri birtakım araçlara gerek duymuştur. En yetenekli casuslar bile haberlerini, emin ve çabuk şekilde ulaştırmanın yollarını aramışlardır.

Bu ise istihbaratın kendine özgü bir teknolojisi, dili ve araçları olması sonucunu doğurmuştur. Modern haberleşme araçlarının (telefon, telgraf, telsiz vb.) geçmişinin en fazla bir yüzyılı bulduğu düşünüldüğünde söz konusu faaliyetlerin yürütülmesinde oldukça zorlanıldığı aşîkârdır.

Bu gibi araçların en yoğun biçimde kullanıldığı ilk savaş Birinci Dünya Savaşı'dır. Buna rağmen Birinci Dünya Savaşı hâlen klasik haberleşme araçlarından tümüyle vazgeçilmediği bir savaş olmuştur; (posta güvercinleri, özel yetiştirilmiş posta köpekleri, bisikletli kuryeler hatta siperden siperde koşan maratoncu posta erleri...) Bunun yanı sıra casusların sırlarını saklamaları da kolay olmamıştır. Bu konuda en bilinen yöntemlerden biri "görünmeyen mürekkep" denen kimyasal bileşimdir. Üzerine özel olarak hazırlanmış bir madde sürülmedikçe kâğıt üzerinde hiç yazı yokmuş hissi veren bu mürekkep o dönemde oldukça sık kullanılan bir yöntem olmuştur.

Ayrıca bu iş için özel olarak düzenlenmiş kriptolar (şifreler) ve kripto makineleri bütün gizli servisleri meşgul eden en önemli sorun olarak görülmüştür. Herkes birbirinin şifrelerini veya şifre çözücü makinelerini ele geçirmek için ayrıca bir uğraş vermiştir.

Kısacası "*casusluğun klasik dönemi*" diyebileceğimiz dönemde bu gibi faaliyetler insan kaynaklı ve insana dayalı olarak yürütülmüştür.

Casuslar daha çok birebir ilişki kurmak zorunda kalmışlar, kişisel yetenek ve kapasite ön plana çıkmış, bazen en basit görevleri yerine getirmek için bile olağanüstü riskler göze alınmış, çoğu kez işler şans faktörüne bağlı olarak yürütülmüş, birçok operasyon çıkan basit bir aksilikten dolayı ya iptal edilmiş veya birçok casusunun yakalanması ile sonuçlanmıştır.

Kısacası casusların zaten riskli olan meslekleri bu zorluklar yüzünden daha da riskli bir hâle gelmiş ve sonuçları da pahalıya mal olmuştur. En yetenekli casusların bile yeteneklerinin bir sınırı olduğu için böylesi durumlar istihbarat akışında bazı sorunlar doğurmuştur.

¹⁸ Servet Avşar; *a.g.m.*, s.129-142.

¹⁹ Nurullah Aydın; *a.g.e.*, s.53.

²⁰ *a.g.a.*; BDH, K:391, D: 39/1549, F:022.

Hedeflenen ve istenilen bilgi veya belgeye ulaşılsa bile bunun hızlı ve güvenilir bir şekilde istenilen zamanda yerine ulaştırılmasında sorun çıkmış, bazı bilgiler ancak iş işten geçtikten sonra yerine ulaşabilmiştir. Casusun temasta bulunduğu üstlerle veya kuryelerle irtibatının kopması çoğu kez onu yabancı ve güvencesiz bir ortamda tek başına ve çaresiz bırakabilmiştir²¹.

Bilgi ve belge denetiminin çok zor olduğu Birinci Dünya Savaşı'nda teknoloji ve istihbarat alanında ileri seviyede olan devletlerin gizli servislerinin geliştirmiş olduğu uygulamalar ve taktikler de ilgi çekicidir²². Tespit etmiş olduğumuz bu uygulama ve taktikleri şu başlıklar altında değerlendirebiliriz:

1. Gazeteler ile Casusluk

Bu yöntemlerden ilki gazeteler ile casusluk yöntemidir. Bununla ilgili güzel bir örnek İstanbul Haydarpaşa'da yaşanmıştır. Çok ilgi çeken bu olay şöyle gelişmiştir:

Birinci Dünya Savaşı esnasında Filistin'deki ordularımıza katılmak üzere Haydarpaşa'dan sevk edilen kıtaatımızın sınıf ve numaraları ve topların adedi şimendifer idaresi müstahdeminden biri tarafından düşmana ihbar edilmiştir.

Bu casusun haberleşmesini sağlamakta kullanmış olduğu yöntem sansürümüzün dikkatini çekmiştir. Sekiz on günde bir posta kutusuna bilinmeyen bir el "Osmanischer Lloyd" gazetesi atıyordu. Bu gazete İsviçre'de Zürih'te Mösyö Zurcher namına idi. Ve gazetenin bandrolü el yazısıyla olmayıp matbu idi.

Bandrol matbu olduğuna göre bu bir abone idi. Bu hâlde günlük olan bu gazetenin her gün gönderilmesi gerekiyordu. On iki on üç günde bir gönderilen bu gazetenin gönderiliş şeklindeki anlam ne idi?

Sansür heyeti sevkine müsaade etmediği iki nüsha gazeteyi takımıyla karargâh-ı umumî istihbarat şubesine göndermiştir. Kısım amiri olan yüzbaşı bu gazeteleri ve bandrolleri günlerce tetkik ve muayene etmiştir. Elektrik prizine taktığı bir ütü yardımıyla bandrolün arkasını, kâğıdı yakmaksızın hafif bir surette ütülemesi sonunda yavaş yavaş hafif bir surette kızarmaya başlayan kâğıdın üzerinde daha koyu bir yazı görünmeye başlamıştır. Sonuçta, aşama aşama gizlenen yazı okunmuştur. Yazıda; Haydarpaşa'dan hareket eden kıtaatımız hakkında malûmat veriliyor ve muhayyel²³ Eskişehir ve Konya muhabirinden güya alınmış olan istihbarat da verilmektedir. Her ne kadar bazı kıtaların hareketi hakkında verdiği bilgi doğru ise de diğerlerinin uydurma olduğu anlaşılmıştır. Sonuçta, alınan önlemler sayesinde casusun kimliği tespit edilmiş ve yakalanmıştır²⁴.

Yine bu konuda, Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti tarafından Karargâh-ı Umûmî İstihbârât İkinci Şu'be Müdüriyeti'ne 23 Temmuz 1331 (5 Ağustos 1915) tarihinde gönderilen bir bilgilendirme yazısında; "Romanya ve Bulgaristan'da Rus Hükûmeti hesabına çalışan komitenin Dedeâğaç'daki âdemlerinin gazeteleri iğnelemek sûretiyle mesela "Donanma Çıkdı" haberini vermek için her kâğı bir gazetenin birinci sütunundaki (d, v, n, e, n, m, e, e, h) harflerini bir toplu iğne ile delip gazete Dedeâğaç'a gidince delik harfleri bir araya toplayarak okumak sûretiyle muhâberede buldukları ve postahâneye bırakılan gazetelerin üzerlerindeki adreslerin diğerleriyle değiştirilmesi yeterli çâre olacağı Dedeâğaç Başkonsolosluğundan bildirilmekte olduğundan ilgililere gerekli bildirimlerde bulunulması rica olunur efendim." denilmektedir²⁵.

Yine bu konuda, Dedeâğaç Başkonsolosluğu ifadesiyle Emniyet-i Umûmiye'den, İstanbul Sansür Müfettişliğine gönderilen bir bilgilendirme yazısında; "Rus casus komitesinin yeni bir

²¹ Atilla Akar; *a.g.e.*, s.104-105.

²² Abdurrahman Bozkurt; Birinci Dünya Savaşı Başlarında Casusluk Faaliyetleri, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, OTAM*, Sayı 36, Ankara, 2015, s.17.

²³ Zihinde tasarlanmış.

²⁴ *İstihbarat, Birinci Kitap*, s.12-13.

²⁵ *a.g.a.*; BDH, K:391, D: 39/1549, F:003.

haberleşme yöntemi keşf edildi. Muhtelif adresler nâmına dışarıya gönderilen gazetelerde istedikleri ifâdeyi gösteren harfleri seçerek iğneliyorlar gazetelerin alıcıları bu iğnelenmiş harfleri toplayarak bu şekilde anlam çıkararak haberleşmeyi sağlıyorlardı. Buna karşı çare olmak üzere gazetelerin üzerindeki adreslerin diğerleriyle değişimi uygun görülmeyle birlikte buna her zaman dikkat etmek ve bu işle sürekli bir uğraşmak gerekir. Güvenilen gazetelere ayrı işlem yapılmalıdır.” denilmektedir.²⁶

Aynı konuda, Emniyet-i Umûmiye’den, Karargâh-ı Umûmî İstihbârat İkinci Şubesi Müdüriyeti’ne 24 Şubat sene 1331 (8 Mart 1916) tarihinde gönderilen gizli bilgilendirme yazısında; “Yabancı ülkelere gönderilen gazetelerin belirli bir sütûnda bulunan harflerin bazılarının üzerlerini iğnelemek sûretiyle casusluk yapıldığı bilginiz dâhilindedir. Sansür heyeti tarafından kontrol edilerek hangi gazete ile gizli haberleşme yapıldığını anlamak oldukça zor olacağından bu tarzda casusluk yapılmasını önlemek hâricе gitmek üzere vatandaşlar tarafından verilen gazetelerin sevk olunmaması uygun görülmüştür. Buna göre sizce de uygun bulunduğu takdirde gereğinin yapılması ve haber verilmesi rica olunur efendim.” denilmektedir²⁷.

Gazeteler yolu ile yapılan casusluk örneğinin bir başkasına Merkez Komutanlığından Karargâh-ı Umûmî İstihbârat İkinci Şu’besi Müdüriyeti’ne 19 Ağustos 1332 (1 Eylül 1916) tarihinde gönderilen gizli bilgilendirme yazısında “Katolik papaslarından olup “Sen Benuva’da Sen Ceremi” hastahânesinde bulunan Mösyö “Vaşt” nâmında birinin dışarıdan gelmekte olan Almanca gazetelerin kâğıdlarına ilaç kullanılarak ve kimyasal maddeler ile yazılan yazıları burada çözümleyip ve İstanbul’dan da Almanca ve Fransızca gazetelere ve o sûretle yazı yazarak dışarıyla haberleşme sağladığı ve Mösyö “Vaşt”ın Şişli’de yerleşik Mısır komiser başkâtibi Hakkı Bey’le de ilişkide bulunduğu haber alınmış ve bu konu çok dikkatli bir şekilde izlenip gözetlenmek üzere polis müdüriyet-i umûmiyesine yazılı olarak bildirilmekle Mösyö “Vaşt” adına yabancı ülkelere gelen veya “Vaşt” tarafından yabancı ülkelere gönderilen Almanca ve Fransızca gazetelerin sansürce dikkatlice incelenmesi ve özel bir şekilde değişik kimyasal işlemlere tâbi tutulması gerekli personele emr ve tenbih buyrulmasını ricâ eylerim efendim.” denilmektedir²⁸.

İstanbul Sansür Müfettişliği’ne 21/6/1332 (4 Temmuz 1916)’da gönderilen bilgilendirme yazısında ise yukarıda belirtilen casusluk yöntemi detaylı biçimde anlatılmış ve istihbarat birimlerinin dikkati çekilmiştir²⁹.

Benzer bir durum, Çanakkale deniz ve kara muharebeleri sırasında yabancı gazetecilerin, çalıştıkları gazetelere gönderdikleri haber kâğıtlarının üzerinde seçilemeyecek bir şekilde iğne ile bilgilerin şifrelendiği ve özellikle Alman gazetelerinin iç sayfalarına rapor veya bazı bilgilerin saklanması şeklinde görülmüştür³⁰.

Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekâletinin Üçüncü Ordu İstihbarat Zabıtlığına gönderdiği bir telgrafta ise İstanbul Beyoğlu’nda oturan Kosti Manos, Haydarpaşa Şimendifer

²⁶ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:003-01. Yazının altına ise; “Gazete harflerini iğneleyerek casusluk Rus casus komitesi usûlü. Çare: Gazete mürsel-i ileyh etiketlerini değiştirmek.” notu düşülmüştür; ileriki tarihlerde 8 Ağustos 1917 tarihinde Erkân-ı Harbiye’den Birinci Kafkas Kolordu Kumandanlığı’na gönderilen bir yazıda da “Rusların muayyen bir sözleşme üzerine gazetelerle yapılan bazı neşriyat ile siyasi ve askeri vukuat hakkında tamamıyla izahat ve malumat neşrolunmaktadır.” diyerek Rusların gazetelerle yapmış olduğu casusluğa dikkat çekilmektedir. Bu konuda bkz. a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 2-6.

²⁷ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:003-04.

²⁸ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:003-005. Yazının altına düşülen notta ise; “Dersa’âdet Merkez Kumandanlığı’na: Bunu haber verenin etraftı ma’lûmât almak üzere şu’beye gönderilmesini ricâ ederim. Sansürlere dikkat için emr verilmiştir. 20/6/1332 (3 Temmuz 1916)” yazmaktadır.

²⁹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39-1549, F:003-005-01. Yazının altına düşülen notta ise; “Vaşt (Mösyö) Sen Benuva’da Sen Ceremi hastahânesinde katolik papaz. Gelen Almanca gazetelerin kimyevî yazılarını çözümleyiyor. Giden gazetelere de kimyasal yolla yazı yazıyor. Hakkı Bey (Mısır komiser başkâtibi.) Bu papas bu zâtla münâsebetde bulunuyor. İhbâr Merkez Kumandanlığından” yazmaktadır. Aynı konu a.g.a.; BDH, K:285, D:406/1165, F:024’te de verilmektedir.

³⁰ Burhan Sayılır; Çanakkale Kara Savaşları Sırasında Casusluk Olayları ve Türklerin Aldıkları Tedbirler, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 8, Ankara, 2006, s.100.

İstasyonu'nda Nikola Manos, Maryos Manos ve savaşın ilanı üzerine Romanya'ya giden ve orada ikamet eden Kendibas Teodosyadı'nın Osmanîşer Loyd Gazetesi'nin bandrolü içine gizli yazı ile Osmanlı Devleti'nin askerî harekâtı hakkında bilgi vermek suretiyle casuslukta buldukları yazmaktaydı. Ayrıca bu kişiler hakkında Divan-ı Harbi Örfî kararının gönderildiği belirtilmekteydi³¹.

2. Müzik Notaları ile Casusluk

Bu dönemde uygulanan casusluk yöntemlerinden bir diğeri de müzik notaları ile gerçekleşmiştir. Almanların uyguladığı bu yöntem daha sonra diğer istihbarat servislerince de kullanılmıştır. Bu uygulama şöyle gelişmiştir:

Almanlar savaş zamanında, şifreli haberleşmenin, basit ve fakat akla gelmeyen bir şekli kullanarak Fransız gizli servisini aylarca uğraştırmışlardır.

Şifre olarak musiki notaları kullanılmış ve bu notaların her biri bir harfe denk gelecek şekilde belirlenmiştir. Etrafında harfler olan sabit bir dairenin üzerine notayı içeren yanıcı kâğıttan bir dairenin geçirilmesi suretiyle anahtarın gerektiğinde her hafta değişimine uygun olması da sağlanmıştır.

Fransızların almış oldukları her türlü önleme rağmen Alman istihbaratının Fransız birliklerinin her türlü harekâtından anlık olarak haberdar olması, Fransız İstihbarat Servisinin bu yeni haberleşme yöntemini bir an önce tespitine yöneltmiştir. Fransız gizli servisi aylarca süren araştırma ve incelemeler sonucunda; bu haberleşmenin musiki notasıyla gerçekleştirildiğini tespit etmiştir. Haberleşmede, notanın içeriği değişiyor fakat ismi her zaman aynı kalıyor idi. İncelemeler sonucunda bu durumun dikkat çekmesi üzerine Almanların müzik notaları ile yapmış olduğu casusluk uygulaması ortaya çıkartılmıştır³².

3. “Kanatlı Posta Erleri” Güvercinler ile Casusluk

Birinci Dünya Savaşı'nda casuslukta sıkça istifade edilen vasıtalarından birisi de barışın sembolü olan güvercinlerdir. Fransız Genelkurmayı, 1888 yılından itibaren posta güvercinleriyle çok başarılı denemeler yapmıştı. Bu sebeple Birinci Dünya Savaşı başlangıcında, Fransız müstahkem mevkiilerinde seferberlik planlarının bağlantılarını sağlamak için gerekli hayvanlar ve tesisleri hazırlanmıştır. İlk çarpışmalar sırasında süvari keşif birlikleri, askerî güvercinliklerden almış oldukları güvercinleri sepetleri içinde beraberlerinde taşımışlar ve bir irtibat ajanı olarak kullanmışlardır.

Alınan sonuçlar çok ilgi çekici oldu. Posta güvercini sadık ve güvenilir bir irtibat ajanıydı. Komutanlık önemli çarpışmalar sırasında yalnız güvercinler aracılığıyla birçok haberi tam zamanında alabilmiştir. Bu nedenle savaşta posta güvercinlerinden yararlanma yaygın bir hâl almıştır. “Kanatlı haberciler”, gözlemevlerinde, zırhlı birliklerde, keşif filotillalarında kullanıldı. Mesajların yerlerine ulaştırılması için güvercinlerin bir ayağına ince alüminyumdan hafif bir tüp³³, kroki ve haritalar için de özel bir poşet bağlanıyordu.

Güvercinlerin bir savaşın akışı boyunca haber ulaştırmada oynadıkları rol, en yoğun biçimiyle Vaux Tabyası hücumunda görülür. Bütün telefon tellerinin kesildiği ve ışıldaklarla irtibatın sağlanmadığı, irtibat ajanlarının cephe hatlarını geçemediği, büyük kayıpların yaşandığı bir sırada posta güvercinleri devreye girmiştir. Vaux Tabyası ile Fransız Genelkurmayı arasındaki bağlantı, 1916 yılının 2-5 Temmuzunda yalnız posta güvercinleri ile sağlanmıştır. 787.15 numaralı son güvercin, kuşatılmış bölgedeki erlerden orduya duygu dolu bir veda mesajını taşımıştır. Bu güvercin zehirli gaz bulutlarıyla kaplı bir bölgeden geçerek güvercinliği

³¹ a.g.a.; BDH, K:2888, D:362, F:2-2.

³² İstihbarat, Birinci Kitap, s.13-14.

³³ Sevilay Özer; Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Posta Güvercinleri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, c.55, Sayı: 2, Ankara, 2015, s.187'de Mösyö Deklerak'ın icadı mektup mahfazasının bir örneği verilmektedir.

geldiğinde ölmek üzere denilebilecek bir durumda idi. Bu nedenle “onur halkası” ile ödüllendirilmiş, günlük emirde de yararlığı övgü dolu sözler ile anlatılmıştır³⁴.

İngiltere’de casusların kullanabileceği iletişim araçlarını engellemek amacıyla evinde güvercin besleyen insanların da tutuklandığını bilinmektedir³⁵. Haberleşme güvercinlerinin Osmanlı Devleti topraklarında da etkin bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Savaşın başlamasından itibaren Osmanlı toprakları casusların uğraş alanı olduğu bir yer hâline gelmiştir. Özellikle; Irak, Suriye ve Filistin cephelerinde başta İngiliz istihbarat örgütü olmak üzere diğer ülkelerin istihbarat örgütlerine bağlı casusların haberleşme güvercini tekniğiyle faaliyet gösterdiğini görmekteyiz.

Bunun en güzel örneği Filistin cephesinde yaşanmıştır. 1915-1917 yılları arasında kurulan ve İngilizler lehine faaliyetlerde bulunan Yahudi casusluk örgütü olan “NİLİ”³⁶, toplamış olduğu istihbarat bilgilerini güvenli bir şekilde İngilizlere ulaştırılabilmek için yoğun bir uğraş vermiştir.

Bu amaçla, Kahire’deki İngiliz yetkililer Atlit’te telsiz ve telgraf göndermeyi düşünmüşler, fakat telsiz teknolojisi için aradaki mesafenin uzun olmasından iletişimin sağlanamayacağına karar verirler. Bunun üzerine Maganem gemisiyle kasalar içinde güvercinler getirilerek NİLİ casus teşkilatı sorumlusuna teslim edilir. NİLİ casus teşkilatı topladığı bilgileri kapsüller içine koyarak bu güvercinlerin ayaklarına bağlayıp İngilizlere uçuracaktı. EMSIB’in merkezinin bulunduğu Port Said ile Atlit’in arası 300 milden az olduğuna göre güvercinler rahatlıkla bu mesafeyi aşabilirlerdi. Bu vasıtanın pratikteki faydası ise NİLİ’nin temin etmiş olduğu askerî bilgileri 2 hafta yerine 1 günde Kahire’ye ulaştırabilmesi idi³⁷.

Yine NİLİ casusluk teşkilatının çökertilmesi ve üyelerinin yakalanması güvercinler sayesinde gerçekleşmiştir. NİLİ casuslarının haberleşmede kullandıkları kurye güvercinlerden bir tanesinin ele geçirilmesi neticesinde, daha doğrusu bu güvercinlerden birinin bir idarecinin güvercinleri arasına karışmasıyla bu örgütün faaliyetlerinden haberdar olunur. Yetkililer güvercinde bulunan mektuptaki bilgileri çözemeler dahi Aaronsohn kardeşlerden şüphelenirler. Bu gelişmeler üzerine örgüt yöneticisi tarafından bütün kurye güvercinleri öldürülür ve önemli belgelerin saklanması yoluna gidilir.

Olayın detaylı anlatımını yapan başka bir kaynakta; “...3 Eylül’de Athlit’teki merkezden uçurulan bir güvercinlerden bir tanesinin, ertesi gün öğleden sonra Türklerin eline geçtiği tespit edilir. Bu da şöyle olur: Athlit’in sahilinden birkaç kilometre uzaktaki Caesarea’da bulunan polis müdürü kendi güvercinlerini beslerken aralarında yabancı bir güvercini fark eder. Bu güvercini eline aldığı anda ayağına bağlanmış olan bir silindirin içindeki mesajı görür. Müdür, mesajı çözememesine rağmen bunun yakından gönderilen bir casus mesajı olduğunu anlar. Osmanlı yetkilileri ilk etapta yakınlardaki Yahudi yerleşim yerlerinde bir istihbarat örgütünün bulunduğu sonucuna varırlar. Bu haber Athlit’e ulaştığında örgüt yöneticisi Josef Lishansky

³⁴ Ercan Arıklı; *a.g.e.*, c. I, s.95.

³⁵ Ann Kramer; *a.g.e.*, s.23.

³⁶ Yafa sahillerindeki Siyonistlerin kendi aralarında kullanmış oldukları parola “İsrail’in geleceği hiçbir zaman engellenemeyecektir.” şeklinde İbraniceden Türkçeye tercüme edebileceğimiz “Netzah Israel Lo Ishakere”nin kısaltılmışı NİLİ’dir. Bu konuda Bkz. Mim Kemal Öke; *Siyonizm-Filistin Sorunu (1880-1923)*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul, 2018, s.326.

³⁷ Necmettin Alkan; *Orta Doğu’da Casuslar Savaşı Nili*, Kronik Kitap, İstanbul, 2017, s. 74-75. 1000 mil mesafeye kadar uçabilen güvercinler hem Avrupa’da hem de Orta Doğu’da yüzyıllardır kullanılmıştır. Haberlerin ulaştırılmasında güvercinlerin tercih edilme nedenleri hızlarıdır. Açık havalarda hızları mükemmeldir. Rüzgâr arkadan eserse hız dakikada 1.000-1.200 metre, rüzgâr karşıdan eserse hız dakikada 700-800 metre, rüzgâr hissedilmeyecek derecede ise hız dakikada 800-1.000 metredir. Yağmur, kar, sis güvercini oldukça rahatsız eder, yönünü şaşırır, hızının azalmasına sebep olur. Bununla birlikte ince bir yağmur veya hafif sis güvercinin aşabileceği engellerdir. Bu konuda bkz. Sevilay Özer; *a.g.m.*, s.169.

diğer güvercinleri öldürür ve gömer. İstihbarat raporları ve diğer vesikaları da imha eder.” Farklı anlatımlarla da olsa aşağı yukarı aynı bilgilerle anlatılmaktadır³⁸.

Osmanlı Devleti'nin bu ve buna benzer pek çok olaydan sonra güvercinle haberleşmenin önüne geçmek için harbin ilerleyen dönemlerinde birtakım önlemler aldığını görüyoruz.

Bu amaçla; Dâhiliye Nazırı Talat Paşa tarafından 2 Aralık 1914 tarihinde Edirne, Erzurum, Adana, Ankara, Hüdavendigâr, İzmit, Aydın, Bitlis, Basra, Bağdat, Beyrut, Hicaz, Halep, Diyarbakir, Suriye, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya, Mamuratülaziz³⁹, Musul, Van, Yemen, Urfa vilayetleri ile Bolu, Canik, Çatalca, Zor, Asir, Karesi Kudüs-ü Şerif, Kal'a-i Sultaniye, Menteşe, Teke mutasarrıflığı ve Medine-i Münevvere Muhafızlığına gönderilen bir şifreli yazıda, “güvercinler vasıtasıyla yapılan casusluğun önünü almak için askeri harekâta geçit olan yerlerde, yani ordunun geçeceği mahallerde şüpheli şahısların hanelerinde bulunan güvercinlerin itlâf (yok) edilmesini ve güvercinlerle haberleşmeye teşebbüs eden kişilere gerekli uyarı ve ikaz yapıldıktan sonra da güvercin beslemeye devam ettikleri anlaşılan şüpheli kişilerin divân-ı harbe verilmesini” emretmektedir⁴⁰. Dâhiliye Nezareti güvercinle haberleşmenin önüne geçmek için harbin ilerleyen dönemlerinde de benzer emirler yayınlamıştır.

I. Dünya Savaşı sırasında Viyana'dan İstanbul'a geçen Avusturyalı Madâm Yozi Nastomer adındaki bir kadının kargosu içinde değişik cinsten yirmi kadar güvercin bulunmuş bunların ne maksatla getirildiği sorulduğunda Nastomer, Maltepe'de Ayazma civarında bulunan çiftliğine götüreceği cevabını vermiştir. Ancak kadının ifadesi şüpheli görüldüğünden hakkında gerekli muamelenin yapılması istenmiştir⁴¹.

Güvercinlerin Fransızlar tarafından Alman ordusuna karşı kullanıldığı, Alman cephe gerisinde yakalanan bir Fransız casusun sorgulanmasından sonra Ordu İstihbarat Subayı Fon Below tarafından hazırlanan raporda; “7/3/1917 tarihiyle Batı Cephesinde bir Fransız casus sorguya çekilmiştir. Adı geçen, Alman hatları gerisinde esir edilmiş idi. İfadelerinden şunlar anlaşılıyor: Bu kişi diğer bir hemşehrisiyle “Bess” nâmında bir İngiliz yüzbaşısı tarafından casusluk görevine atanmış. Londra'da casusluk için eğitilmiştir. Amacı Alman hatları üzerinden uçmak bir casusluk yöntemi düzenlemek ve haberleşme güvercinleri ile ihbârâtda bulunmak imiş. İlk haberleşme güvercini yere indikden ve bir yere yerleştikten sonra bir işaret olmak üzere koyverilecek imiş. Bu haberin ulaşmasından sekiz gün sonra o günden başlayarak her on dört günde belirli konumlardan haberleşme güvercinleri keseleriyle uçurulacak imiş. Casus bizzat her beş günde kendi emrine verilmiş olan me'mûr tarafından getirilecek haberleri haberleşme güvercinleri ile gönderip ulaştıracaktı. 27/2/1917 tarihinde bir balonla hatlar üzerinden atmış ve derhâl esir edilmiştir” denilerek bu yönde güvercinler ile yapılacak casusluğa karşı önlem alınması Karargâh-ı Umûmî İkinci Şu'beye, Emniyet-i Umûmiye'ye ve ordudaki istihbârât subaylarına yazılması emredilmektedir⁴².

Bu konu ile ilgili olarak, Başkomutanlık Vekâletinden; Emniyet-i Umumiye Müdiriyyetine, Erkân-ı Harbiye Riyasetine ve 1, 2, 3, 4, 5, 6. Orduların istihbarat zabıtlarına gönderilen 5 Mayıs 1917 tarihli resmî bir yazıda “Alman askerî delegasyonundan gelen ihbarnamenin bir sureti bilgi için ilişik olarak sunulmuştur. Alman askerî delegasyonuna gönderilen cevabi yazıda bilgi alınmış olduğu, durumun gerekenlere tebliğ edileceği belirtilerek gelen yazının kenarına geri gönderilmiştir”⁴³ notu düşülmüştür.

³⁸ Necmettin Alkan; a.g.e., s.85-86; Mim Kemal Öke; a.g.e., s.327; Murat Güztoklusu; *Özdemir Bey'in Filistin-Suriye Kuvva-i Milliyesi ve Elcezire Konfederasyonu*, Bengi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 92-93.

³⁹ Elazığ.

⁴⁰ BOA, DH. ŞFR,47/291; 2 Aralık 1914.

⁴¹ BOA, DH. ŞFR, 465/96; 19 Mart 1915.

⁴² ATASE Daire Başkanlığı Arşivi.; BDH, K:391 D: 39-1549, F:15-01.

⁴³ a.g.a.;BDH, K:391, D:39/1549, F:015; Yazının altına ise; “Sofya C.M. mevki'inden: Balon vasıtasıyla cephenin gerisine casus indirilmesi, güverciniyle mektup göndermek” notu düşülmüştür.

Alman askerî makamları tarafından ortaya çıkarılan bu durum karşısında Osmanlı Devleti Dâhiliye Nezareti; Edirne, Adana, Suriye, Trabzon, Kastamonu, İzmit, Bolu, Çatalca ve Cebel-i Lübnan Vilayetleri ile Karesi⁴⁴, Kale-i Sultaniye⁴⁵, Menteşe ve Teke Mutasarrıflıklarına 11 Mayıs 1917 tarihinde çektiği telgraflarla Alman ordusunda güvercinler vasıtasıyla casusluk yapıldığının ispat edildiği, bu durumun Osmanlı ülkesinde de görülmesinin muhtemel olduğundan güvercinlerin casusluk amacıyla kullanıldığının ispatı hâlinde güvercinlik bulunan yerlerin askerî kumandanlıklara iletilmesi gerektiği ve bu duruma karşı muhalefet eden kişiler hakkında gerekli yasal işlemlerin başlatılacağı bildirilmiştir⁴⁶.

5. Ordu Komutanlığı İstihbarat Şubesi tarafından, Başkomutanlık Vekâletine gönderilen 23/12/1333 (1917) tarihli telgrafta;

“Çanakkale Grubu Kumandanlığından bu defa alınan yazıda grup mıntikasında bir rastlantı sonucu öldürülen sığırcık kuşunun ayağındaki bağlı levhadan bunun bir haberleşme kuşu olduğu anlaşılmayla bundan böyle ordu mıntikasında rastlanacak bu gibi şüpheli kuş veya güvercinlerin hemen avlanmaları gereğinin emredildiği bilgi olarak sunulur.” denilmekte ve cephe mıntikasında bir rastlantı sonucu öldürülen sığırcık kuşu ve benzeri kuş ve güvercinlerin haberleşmede kullanılabileceği göz önünde tutularak kuşkulu bir durumda yok edilmesini emretmiştir⁴⁷.

4. “Dört Ayaklı Casuslar” Savaş Köpekleri İle Casusluk

Birinci Dünya Savaşı’nda, savaş köpekleri de haber taşıyıcısı olarak kullanılmıştır. İyi bir eğitimden geçirilen savaş köpekleri ateş hattının bir ucundan öteki ucuna haber taşımada kullanılmıştır.

Fransız ordusunda köpekler, Millerand’ın 25 Aralık 1915 tarihli bir kararnamesi ile resmen “Savaş Köpekleri Servisi” adıyla piyade dairesine bağlanmıştır.

Alman ordusunda da köpeklerin haber taşıyıcısı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Alman ordusunda savaş köpeklerine çok daha fazla önem verilmiştir. Ludendorff bu konuda genel bir emir hazırlamış ve “Alman Savaş Köpekleri Servisi” Genelkurmay’a bağlanmıştır. Bu nedenle de resmen haber alma servisinin bir parçası durumuna getirilmiştir. Berlin yakınlarında, Terptow’da, bu köpekler için büyük bir yer hazırlanmış ve sınıflandırılmaya tabi tutulmuşlardır⁴⁸.

5. Telsiz, Telgraf ve Telefon Yoluyla Casusluk

Birinci Dünya Savaşı boyunca ateş hattındaki muharip güçler düşmanların telefon konuşmalarını yakalamaya çalışmışlardır. Bu iş için uzman personel ve tercümanlardan oluşan bir sekreteryaya ile “telefon dinleme postaları” kurulmuştur. Düşmanın telefon şebekeleri üzerine “korsan” tesisler kurmak suretiyle karşı tarafın muhaberatını dinleme ve izleme imkânına kavuşmuşlardır.

Savaş sırasında bu iş kurnazlıklar ve dikkat ile yapıldığı kadar rastlantılar yolu ile de yapılıyordu. Örneğin düşmanın ilk hatlarında ihtiyatla dolaşan bir devriye, ansızın bir telefon hattı keşfediyor, bu hattan kendi siperlerine bir kablo çekiyordu; bu işle birlikte artık bir çeşit casusluk da başlamış oluyordu. Fakat bu güvenilir bir işlem değildi. Çünkü kablolar orada burada sürükleniyor çoğu kez telefon başındakileri şaşırtıyordu. Bazen birbirlerini dinleyen Almanlarla Fransızların telefonda karşılıklı küfürleştikleri de oluyordu.

⁴⁴ Balıkesir .

⁴⁵ Çanakkale.

⁴⁶ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:021-1; *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı’da İstihbarat*; Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2017, s.398-399.

⁴⁷ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:021-1.

⁴⁸ Ercan Arıklı; a.g.e., c.I, s.94-95.

Birinci Dünya Savaşı boyunca düşmanın dinlenmesi çoğunlukla, yer üstünde ve yer altında yapılan tesisler yoluyla gerçekleştiriliyordu. Alınan sonuçlar hiç de küçümsenecek şeyler değildi. Karşı taraf sığınaklarından birine ya da bir karargâha yaklaşmak amacıyla kazılan yer altı yolları, telefon konuşmalarından yakalanmasını sağlıyor ve buna benzer muharebeyi etkileyebilecek birçok değerli bilgi elde edilebiliyordu.

Buna karşılık düşman da mayınla yer altı yollarını ortadan kaldırıyor. Fakat topraktaki ufak titreşimleri sabırla tespit ederek iki tarafı ayıran ölü bölgede düşmanın yaşantı ve niyetlerini öğrenmek mümkündür. Tıpkı gözleri görmeyen köstebekler gibi düşmanın kendi düzeni içindeki en ufak hareketlerini, nöbetçilerin nöbet değiştirmelerini, erlerin moral durumlarını öğrenilebiliyordu.

Yer altındaki dinleme tesisleri, aynı zamanda, düşman bataryalarının yerlerini belirlemeye de yarlıyordu. Kilometrelerce uzaklıktaki top atışları yer altından duyulabiliyordu. Çeşitli dinleme postaları tarafından kaydedilen ses dalgalarının yayılışına göre yapılan hesaplamalarla nirengi yoluyla bir bataryanın ya da topun yeri saptanabiliyordu. Böylece topçular düşman bataryalarına hedef olmaktan kurtulabiliyordu.

Ancak savaşta düşmanın daha hassas antenleri vardı. Savaşın başında radyo-ulaşım dinleme postalarından yararlanıldı. Bunlar aracılığı ile Fransız Genelkurmayı, Alman ordularının Belçika içinde ilerleyişini saati saatine izleme imkânına kavuşmuştur. Cephedeki gizli dinleme savaşında Almanların fazla şanslı olmadıkları görülür. Şifrelemede ve kendi telgraflarını ulaştırmada çok hata yaptıkları ve bu durumdan da Fransızların oldukça yararlandıkları görülmektedir. Ama bütün bunlara rağmen Almanlar da haberleşmeyi mümkün olduğunca gizlemeye gayret etmişlerdir. Buna güzel bir örnek olarak Almanların uluslararası telekomünikasyonlarını sağlayan Nauen Radyo İstasyonu'nun Müttefik kuvvetler tarafından izlenmesi sırasında görülecektir. İstasyonun yayınlarında, arada bir gariplik, arkası kesilmeyen gürültüler... vb. sesler izlenmektedir. Önceleri bu durumun istasyonda sistemli bir bozmanın sonucu olabileceği düşünülmüştür. Fakat mesajlar kısa mesajlardı. Bu mesajlar kaydedilip tek tek dinlendi. Sonuçta o zaman Güney Amerika'daki ajanlara verilen bir mesajın olduğu tespit edilmiştir. Bu tekniğin ise çok iyi düşünülmüş usta bir aldatmaca olduğu görülmüştür.

Doğu cephesinde ise Ruslar "Alman radyo dinleme postaları"ndan haberdardı. Bu sebeple de hileli mesajlar gönderiyorlardı. Hatta bu işi biraz daha ileri götürerek Almanların bile alayla okumalarına neden oluyor ve "bu mesaja önem vermeyin uydurma..." ikazını yapmalarına neden oluyordu.

Savaşın uzaması dinleme tekniklerinin de gelişmesine neden olmuştur. Radyogonyometri servisleri kurulmuştur. Zeplinler, gothalar (ilk ağır bombardıman taşıtları) elektromagnetik dalgaların kontrolünden kurtulamadı. Motorların gürültüleri, cephe boyunca sıralanmış gözetleme karakolları tarafından dinleniyordu.

Alman filotoları konusunda kusursuz bilgi sahibi olan Müttefik komutanlık, sürekli, dikkatli ve titiz bir şekilde Alman birliklerini dinliyor ve onların harekât ve planlamaları hakkında yeterli derecede bilgi sahibi oluyordu⁴⁹.

Bu kapsamda Osmanlı topraklarında da gizli telsiz ve telgraf merkezleri vasıtasıyla casusluk faaliyetleri icra edilmiştir. Daha savaşın başlarında Posta ve Telgraf ve Telefon Nazırı tarafından 16 Teşrinievvel 1330 (29 Ekim 1914)'da Harbiye Nezaretine gönderilen "İzmir'deki

⁴⁹ Ercan Arıklı; a.g.e., c. I, s.99-101. *Harb'de Fransız İstihbarat Şubesinin Dâhili Faaliyeti*, s. 49-57'de telsiz ve telefon dinlemelerinin nasıl yapıldığına ilişkin çok güzel açıklamalar yapılmaktadır. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Talim ve Terbiye Dairesince, 1925 yılında yayınlanmış olan "Harb'de Fransız İstihbarat Şubesinin Dâhili Faaliyeti" isimli bu kitap; Binbaşı Aziz Hüdai tarafından Fransızcadan Osmanlıcaya tercüme edilmiş ve Piyade Tabur Kumandanı Ş. Paki tarafından da yazılmıştır. Tarafından da günümüz Türkçesine aktararak yayına hazır hâle getirilmiştir. Şu an basım aşamasındadır. Yine aynı konuda bk. Mehmet Tanju Akad; *Tarihten Günümüze İstihbarat, Kavramlar, Aldatma ve Örtülü Operasyonlar*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2018, s.220-227.

Eastern telgraf merkezinde haberleşmenin eskisi gibi Dupleks de Korder sistemiyle alınıp-verilmesinin gerekliliğine ilişkin.” yazısı ile mevcut sistem ile haberleşmenin tamamen söz konusu şirketin kontrolü dâhilinde yapıldığı üzerinde durularak bunun bir an önce seferberlik dolayısıyla kendimiz tarafından yapılması talep edilmektedir⁵⁰.

Rumların, özellikle Ruslara haber göndermek maksadıyla telsiz telefon haberleşmesinden büyük ölçüde yararlandıkları görülmüştür. Hatta bu konuda vilayet ve sancaklara gönderilen telgraflarda; telsiz telefon cihazlarının kurulumuna elverişli bina ve ormanlık alanların denetlenmesi ve bu cihazlara rastlanıldığı takdirde el konulması emri verilmişti. Bu emirlerin ardından yapılan aramalarda Heybeliada Rum Ticaret Mektebinde telsiz ve telgraf haberleşmesinde kullanılan araç gereçlere ulaşılmıştır. Ayrıca Samsun’da Doktor Altunyan adlı şahısta haberleşme araçlarına dinamo görevi sağlayacak nitelikte bir röntgen cihazı ele geçirilmiştir.

Bu olayların ortaya çıkarıldığı bir dönemde Berlin Sefaretine gelen ve uzun müddet İstanbul, İngiltere ve Mısır’da İngiliz ticarethaneleri adına komisyonculuk yaptığı belirlenen bir Alman’ın ifadesine göre Beyoğlu’nda Tünel Geçidi içinde İngiltere tebaasından McGill Rusya Hükûmetine ve Galata’da Osmanlı Bankası civarında kâğıtçı Benjamin Rawe ise İngiltere Hükûmetine Osmanlı Devleti’nin askerî ve siyasi faaliyetleri hakkında casusluk yapıyordu.

Ayrıca Wilcox namında bir İngiliz tarafından inşa edilen gizli bir telsiz-telgraf hattından bahseden bu kişi, bunları yukarıda zikredilen casuslardan işittiğini söylemekteydi⁵¹.

1914 yılında İstanbul’da Matbaa-i Askeriye tarafından basılan “*Telsiz ve Telgraf Vasıtasıyla Casusluk, Gizli Bulunan Telsiz ve Telgraf Teçhizatını Keşfe Hadim Rehber*” isimli eserin dağıtımını yapılarak bu yönde yapılacak casusluk faaliyetlerinin tespit ve önlenmesine çalışılmıştır⁵².

Osmanlı Devleti’nin bu yöndeki önleme çalışmalarına rağmen İtilaf devletleri adına çalışan casusların telsiz-telgraf sistemini kurmaktan vazgeçemedikleri görülmüştür. İstanbul’da Rus Postahanesi civarında oturan ve evinin altında saat ve fotoğraf araç gereçleri satan Vartan Bağosyan ile önceleri Merzifon ve sonrasında İstanbul’da Fransızca dersleri veren Agop Kalosyan’ın ve arkadaşlarından bir papazın Galata’da olduğu iddia edilen telsiz-telgraf cihazını kullandıkları Atina Sefaretinden gelen 14 Ağustos 1915 tarihli yazıdan anlaşılıyordu.

Ayrıca bu yazıda telsiz-telgraf cihazını çalıştırmak amacıyla kullanılan bir dinamunun varlığından söz edilmekteydi. Ancak İstanbul Polis Müdüriyetinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen 27 Eylül 1915 tarihli telgrafta Galata’da yapılan tüm aramalara rağmen Vartan Bağosyan adındaki şahsa ait bir dükkân olmadığı ve telsiz-telgraf cihazının bulunduğu dair herhangi bir delile rastlanmadığı bildirilmiştir.

Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekâletinden Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine çekilen bir telgrafta ise Dedeğaç eski Fransız Mektebi Müdürü bir papaza ait İstanbul’da telgraf istasyonlarının bulunduğu ve bunlar vasıtasıyla düşmana bilgi verildiği, arama yapılsa dahi bu telgraf istasyonlarının bulunamayacak derecede gizli tutuldukları beyan ediliyordu. Aynı telgrafta Varna Osmanlı Başkonsolosluğu eski memurlarından olup İstanbul’da olduğu düşünülen Tartastan (Tartacıyan) adlı kişinin takibi ile ilgilenenlere ve arandığı bildirilen telsiz-telgraf aleti hakkında ilgililere gerekli uyarılarda bulunulması gerektiği beyan edilmiştir⁵³.

Kösten Adası’ndan 30 Nisan 1916 tarihinde bir kayıkla dönen polis memuru Fahri Efendi’nin ifadelerine göre de düşmanın Kösten Adası’nda bir taburdan fazla miktarda İngiliz piyadesiyle

⁵⁰ *a.g.a.*; BDH, K:391, D:39/1549, F:001.

⁵¹ BOA, HR.SYS. 2266/15.

⁵² BOA, DH, EUM, 6. Şb, 2/24. Abdurrahman Bozkurt; *a.g.m.*, s.16.

⁵³ BAO, DH, EUM, 5. Şube 21/61-A.

çeşitli çapta birçok top ve firari Rumlardan oluşturulmuş ve tahmini 130 kadar kişiden oluşan bir çete, tayyare hangarı ile birlikte telsiz-telgraf istasyonu bulunmaktaydı⁵⁴.

Enez Casus Teşkilatının haberleşme ağında telsiz-telgraf hattı bulunmaktaydı. Bu komite, Enez'de bulunan telsiz-telgraf hattı ile ve Semendirek Adası'na olan kablo vasıtasıyla haberleşmeyi sağlıyordu. Bu iletişimin kurulmasında Enez halkının etkisi oldukça büyüktü⁵⁵.

Telsiz ve telgraf yoluyla yapılan casusluklar hakkında en dikkat çeken şüphesiz Anamur Telgrafhanesinde yaşanan şüpheli bir haberleşmenin yapılmasıydı. Bu haberleşmenin nasıl gerçekleştiği ile ilgili olarak XII. Kolordu Kumandanı Fahrettin Paşa'nın 6 Eylül 1918 tarihli telgrafında farklı detaylar üzerinde durulmuştur. Söz konusu telgrafta yapılan haberleşmenin Anamur Telgrafhanesinin sahile yakın olmasından dolayı düşman tarafından sahile çıkarılan bir telgraf makinesinin telgraf tellerine bağlanması suretiyle olabileceği gibi farklı harp cephelelerinde telsiz-telgraf makinesinin sahilde bulunan bir düşman gemisinden veya telgraf hatlarından şamandıra şeklinde bir saç üzerinden sağlanabileceği ihtimali üzerinde durulmaktaydı. Bunun yanında Anamur Telgrafhanesinde tek başına kalan haber memuru tarafından düzenlenmiş olunabileceğinin de ihtimal dâhilinde olduğu belirtilmiştir⁵⁶.

6. Takma Dişlerin Damakları Üzerinde İstihbarat Bilgilerinin Yazılması Suretiyle Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de takma dişlerin üzerinde bazı önemli istihbarat bilgilerinin yazılarak gizlenmesi olmuştur. Bu örnekler daha çok İtilaf kuvvetleri adına yapılan casusluklarda görülmüştür.

İtilaf kuvvetleri adına casusluk yapanların kimi zaman başvurdukları saç ve damakların bazı bölümlerine istihbarat bilgisinin saklanması ve böylelikle ilgili yerlere aktarılması, İttifak devletlerini harekete geçirmiş ve bu konuda koordineli bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekâletinden Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine ve İstanbul Sansür Müfettişliğine 14 Mart 1333 (14 Mart 1917)'te gönderilen telgraflarda; "Berlin'den bildirildiğine göre düşman istihbârâtına dâir takma dişlerin damakları üzerinde yazılmış bilgilerin sınırdan geçirilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Berây-ı ma'lûmât Emniyet-i Umûmiye'ye bildirilir"⁵⁷ denilmek suretiyle, Berlin istihbaratı kaynak gösterilerek düşman istihbaratının takma dişlerin damakları üzerine yazı yazarak haberleştiğini ve bu suretle gizlilik içeren bilgileri sınırdan geçirildiği bildirilmiştir.

Yine aynı konuda Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekâletinden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne 21/3/1333 (21 Mart 1917) tarihinde gönderilen bir yazı ile "Berlin'den bildirildiğine nazaran düşman istihbârâtına dâir takma dişlerin damakları üzerinde yazılmış bilgilerin sınırdan geçirilmekte olduğu Alman askerî delegasyonundan bildirilmiştir" denilmektedir⁵⁸.

7. Saç Büklümleri Arasında Görülmeyecek Şekilde İstihbarat Bilgilerinin Saklanması Suretiyle Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de saç büklümleri arasına gizli dereceli istihbarat bilgilerinin saklanmasıdır. Günlük istihbarat raporlarına düşen bu uygulama casusluğa karşı dikkat edilmesi gereken hususlar arasında gösterilmektedir.

⁵⁴ Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi; BDH, K:3468, D:135, F:1-1.

⁵⁵ a.g.a.; BDH, K:3456, D:91, F:12-2.

⁵⁶ a.g.a.; BDH, K:2706, D:326, F:12-9.

⁵⁷ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:011-01.

⁵⁸ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:011.

Casusluğa karşı dikkat edilmesi gereken tedbirler kapsamında saç büklümlerinin arasında görünmeyecek bir şekilde istihbaratın huduttan geçirildiği yönündeki bilgileri Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekâletinin, Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine ve Polis Müdüriyetine gönderdiği 9/4/1337 (9 Nisan 1917) tarihli tezkire yazısında “Bu yakınlarda istihbârâtın tamâmen bulunması imkânsız bir biçimde saç büklümleri arasında sınırdan geçirilmekte olduğu Alman askerî delegasyonundan bilgi notu olarak yazıldığı bilgilerimize sunulur efendim”⁵⁹ ifadelerinde görüyoruz.

Yine bu konuda, Sofya’dan 31 Mart 1917 tarihli gönderilen bir yazıda; 23 Mart 1917 tarih ve 70 numaralı “günlük istihbarat raporunda” aşağıdaki yayın bulunmaktadır:

1371 – Şimal – Vesil casusluğa karşı yerel önlemler alınması kapsamında 18/3/1917 –bu yakınlarda istihbârâtın tamâmen bulunması imkânsız bir biçimde saç büklümleri arasında sınırdan geçirilmekte olduğu konusuna dikkatleri çekilerek görevliler uyarılmıştır.”⁶⁰

Yine bu konuda, Alman istihbaratı tarafından kadınların saçlarının altında görünmeyecek şekilde nasıl taşıdıklarına dair detaylı bilgiler de gönderilmiştir⁶¹.

8. Tren Vagonları Üzerine Bazı İşaretler Koymak ve Rakam Yazmak Suretiyle Casusluk

Bu türden casusluk olayına ilk kez Sofya askerî polis kısmınca, tespit edilen “vagonların üzerine bazı işaretler koymak ve rakam yazmak suretiyle yapılan casusluk” isimli bir raporunda rastlamaktayız.

Başkumandanlık Vekâletine bilgilendirme amaçlı gönderilen bu raporda; “7 Kânûn-ı sâni (Ocak) 1917’de Silivince İstasyonu’nda Sofya’dan Niş’e giden 232/36 numaralı trenin un, cephâne ve topçu silah ve aletleri ile yüklü olan ve Svistov’dan gelen bir Avusturya nakliye treninin vagonları üzerinde aşağıdaki işaretler görülmüş ve istasyon görevlileri tarafından kopya edilerek daha sonra silinmiştir.” denilmektedir⁶².

Başkumandanlık Vekâletinden, 16 Şubat 1917 tarihinde ilgili birimlere gönderilen bu rapor Şimendifer Şubesi, Menzil Müfettiş-i Umumiliği, Polis Müdüriyet-i Umumisi ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinin dikkatini çekmiştir. Dâhiliye Nezareti de “vagonların üzerine bazı işaretler koymak ve rakam yazmak suretiyle yapılan casusluk” hakkında Sofya’dan gelen bu istihbarat üzerine Bulgar Hükûmeti ile birlikte çalışılması için bir emir yayınlamıştır⁶³.

Yine aynı konuda Berlin Polis Müdürlüğü Bülteni’nde yer alan ve Sofya’dan da vagonların üzerine bazı işaret ve rakamlar yazılarak casusluk yapıldığı bildirilmekte ve bu konuda dikkatli olunması konusunda Başkomutanlık Vekâletinden Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine 3 Mart 1917 tarihinde bir yazı gönderilmiştir⁶⁴.

9. Yazı Zuhuru⁶⁵, Limon Suyu Yoluyla Casusluk

Haber kaçırmada casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de belge veya zarfların belli kısımlarında kullanılan yazılar ile limon suyu kullanılmasıydı. Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekâletinin casusluğun önüne geçilmesi amacıyla İstanbul ve Galata Sansür

⁵⁹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:012.

⁶⁰ a.g.a.; K:391, D:39/1549, F:012-01.

⁶¹ Bu bilgiler “Saçın altına çeşitli tarzlarda yaptırılan altlıklarla taşındığı, üç ila dört santimetre çapında hücrelerden ibaret olduğu, küçük yazılı kâğıt mektupları alabilecek büyüklükte oldukları” şeklindedir. Bu konuda bkz. BAO.DH.EUM. 5.Şube.31/1.

⁶² Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi; BDH, K:391, D:39/1549, F:010.

⁶³ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:010-01.

⁶⁴ Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı’da İstihbarat; s.401.

⁶⁵ Ortaya çıkması.

Müfettişliklerine gönderilen ve “Şimdiye kadar tebeyyün iden casusluklar” başlığını taşıyan bir yazıda tespit edilen casusluk yöntemleri 6 madde ile özetlenmiştir.

Bunlar şu şekilde sıralanmıştır:

1- Papazların haberleşmeleri.

2- Düşman devletlere mensup olanların tarafsız veya dost ülkelere gelen mektuplara ayrıca varakalar ilâştirilmesi.

3- Asıl metindeki yazılar arasına limon suyu ile yazılar ilave edilmesi.

4- Zarfın üzerindeki pullar altında yazı çıkması.

5- Zarfın iç ortasında yazılar çıkması.

6- Ermenilerin birçok hileler ile Rusya ile haberleşmeye çalışmaları.⁶⁶

Bu yazı ile de söz konusu haber kaçırma yöntemine dikkat çekilerek sansür işleri ile ilgili kişiler bu konuda daha titiz davranmaları için uyarılmaktadır. Sansür işlerine her iki taraf da büyük önem vermiş, burada değişik yabancı dillere vakıf alanında uzman personel görevlendirmiştir.

1917 yılına gelindiğinde İngiliz istihbaratı M19'da çalışan 3500 kadının bir kısmı Posta Sansür Şubesi'nde çalışıyordu. Burada çalışan kadınlar kâtip ve sansürcü olarak çalışmıştır. Yurt dışından gelen mektupları tercüme ve görünmez mürekkep ihtimaline karşı test etmişlerdir. Çok sayıda mektup elden geçiriliyor ve bunlar arasında, askerî olmayan gelen-giden postalar kadar transit posta denen, başka ülkelere giderken İngiltere'den geçen mektuplar da vardı. Sansür şubesinde çalışan kadınlardan biri, daha sonra çok ünlü bir yazar ve seyyah olan Freya Stark Sansür Departmanı'ndaki çalışmalarını anlatırken; “... şüpheli mektuplar ilginçti elbette: Bazıları emin olunabilecek türden şüphelerdi; örneğin kenarları mors alfabetiyle uygun kesilmiş pullar, zarf astarı ve anahtar kelimelere götüren süslü ve alt çizgili sözcükler. Ama genelde bana dikkatle bakmamı söyleyen bir tür içgüdüydü.” demektedir. Günde ortalama 150 mektup okuyabildiğini yazan Freya Stark, İngiltere tarafından bu işin ne kadar önemsendiğini de acı bir dille anlatmaktadır⁶⁷. Ancak bütün bunlara rağmen İngiliz istihbaratına bağlı casusların da bu yöntemi sıklıkla uyguladıkları bilinmektedir.

İngiliz istihbaratınca eğitilmiş olan ve İngilizler adına casusluk yapan Belçikalı kadın casus Elise Grandpez'in çalışmalarında bu yolla yapılan haber kaçırmalara rastlanmaktadır. O ve kız kardeşi geceleri Liège'e götürecekleri ambalaj kâğıtlarına ya da basılı dergi sayfalarının satır aralarına görünmez mürekkeple istihbarat raporları yazıyorlardı. Ocak 1917'de yakalanan ve idama mahkûm edilen kadın casus uzunca süre bu şekilde haber kaçırmıştır⁶⁸. Tüm istihbarat servisleri ve sansür heyetlerinin dikkatli ve titiz bir şekilde takip ettiği bu şekildeki haber kaçakçılığının daha pek çok örneği mevcuttur. Bu yöntemle her iki taraf casusları haber kaçakçılığı yapmışlardır.

10. Astarlı Zarfların Kâğıt ve Astarın Arasına Yerleştirilen Sigara Kâğıtlarıyla Yapılan Casusluk

Haber kaçırmada casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem astarlı kâğıt ve astarın arasına yerleştirilen sigara kâğıtlarıyla yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Suriye bölgesindeki sansür idarelerine bu konuda dikkatli olmaları emredilmiştir.

Emniyet-i Umûmiye Müdüriyetinden Karargâh-ı Umûmî İstihbârât İkinci Şu'be Müdüriyetine gönderilen 9 Teşrin-i sâni sene 1332 (22 Kasım 1916) tarihli gizli bir yazıda; “Şu sırada Mısır ve Amerika gazetelerinde Suriye ve Lübnan'a ilişkin birtakım zararlı ve kin güdücü ifadeler içeren yayımlar görülmekte ve bu gibi haberlerin kaynağı hakkında Amerika gazetelerinden

⁶⁶ *a.g.a.*; BDH, K:15, D:79/74, F:101.

⁶⁷ Ann Kramer; *a.g.e.*, s.67-68.

⁶⁸ *a.g.e.*; s.52.

birinde yer alan bir bölümde “astarlı zarf içinde bulunan renkli kâğıd ile asıl zarfı teşkil eden kâğıd arasına konulan kurşun kalemiyle yazılmış sigara kâğıdları aracılığıyla haberler alındığı” bigisi bulunmaktadır.

Astarlı zarflarla haberleşmenin yasaklandığı hâlde Suriye sansür idârelerinin bu konudaki kayıtsızlığa izin verilmeyeceğinden anılan görevlilerin bu konuya dikkati çekilerek “bundan sonra astarlı zarflarla mektûb kabûl edilmemesinin sağlanması dilenir efendim”⁶⁹denilmektedir.

11. Kartpostalların Bütün Yüzeyine Yapıştırılmış Resimler Vasıtasıyla Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de kartpostalların bütün yüzeylerine yapıştırılmış resimlerle yapılmıştır. Bu konuda dikkatli olunması hususunda ilgililere ve sansür heyetlerine sürekli olarak ikaz yazıları gönderilmiştir. Bu yazılardan bazıları şu şekildedir;

Başkomutanlık Vekâletinden İstanbul Sansür Müfettişliği'ne gönderilen 11 Kânûn-ı sâni 1332 (24 Ocak 1917) tarihli bir bilgilendirme yazısı ile “Sofya Casusluk Önleme Dâiresinden gelen rapor sûreti ilişik olarak gönderildi. İlgililerin dikkatlerinin çekilmesi gerekir”⁷⁰ denilmek suretiyle bu dairece gönderilen rapora işaret edilmekte ve ilgililerin bu konuda dikkatli olunması istenmektedir.

Yine aynı konuda, Sofya Casusluğu Önleme Dairesince 6 Ocak 1917 tarihinde gönderilen rapor, sansürcülere duyurulmak üzere çekilen telgrafta “27/12/1916 tarihli günlük bildirimlerin 330 numaralı nüshasında aşağıdaki yayın bulunuyor:

4972 Şark polis merkez mevki'i – Allah Neşayet (Doğu Prusya) 15 Kânûn-ı evvel 1916-9872

Bir süre önce esir kampındaki bir İngiliz esiri üzerinde İngiltere'den gelmiş bir kartpostal bulunarak el konulmuş ve bu kartın casusluğu önleme bakımından çok dikkat çekici olduğu görülmüştür. Bu kartpostal âdi bir kartpostal ve bunun üzerine yapıştırılmış bir resimden oluşmuştur. Resmin büyüklüğü kartın büyüklüğü kadardır. Resim kartpostalıdan ayrılmış ve fakat altından yazı veyahut diğer dikkat çekici bir şey bulunmamıştır.

Bununla beraber böyle kartların haberleşme aracı olarak kullanılma ihtimali ve imkânı vardır. Kartpostal üzerine yapıştırılmış resimle ilk bakışta dikkati çekici bir şey yoksa da açık bir biçimde anlaşıldığına göre bir film parçasından alınmış olan ve arz ettiği sahte ve gösterdiği kızın ve erkeğin yüzlerindeki ifade ve kızın bir adam tarafından tutulan bir kitâba doğru olan işareti ve fakat her şeyden evvel (İngilizce) (isteyiniz onu alacaksınız) ibâresi ile alıcının düşünmesi ve resmin yapıştırılmış olup bunun altına verilecek mesajın yazılabileceği sonucunun çıkarılabileceği amacını kapsayabileceği açıktır.

Bir düşman haberleşme işiyle bunların ulaştırılacağı yer husûsiyle harp esirleri arasında böyle kartlar kullanılarak bir casusluk aracı olarak kullanmak mümkündür. Kartpostal esâsen bir yemek paketi içinde bulunuyor ve sonra herhangi bir sebeple paketsiz olarak ve adresi kartpostal üzerinde belirtilmemiş olduğu hâlde anılan esirin eline geçmiştir. Esirlerin eğilim derecesine göre veyahut esir karargâhının coğrafi veyahut askerî konumuna özel bir önem verilerek esirleri de casusluğun bir parçasını oluşturmak üzere böyle yemek paketleri gönderilmiş olması teorisi olasılığını düşündürür.

Bu açılardan bakıldığında gönderenin alıcı tarafından tanınmış olması veyahut dostu olması pek de dikkat çekici olmayıp bu kartın bu konuda işe yarayan bir harp esirine verilmiş olması akla gelebilir. Esirlerin postası incelenirken yukarıdaki kartpostal örneğine dikkat edilmesi ve ona

⁶⁹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:007; Yazının altına ise; “Astarlı zarfların kâğıd ve astarları arasına mevzû ' sigara kâğıdlarıyla hâric matbû 'âta havâdis-i memnû 'a gönderilmesi.” notu düşülmüştür.

⁷⁰ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:008; Yazının altına ise; “Sofya C.M. mevki'inden:1- Kartpostalın bütün sathına yapıştırılmış resimler vasıtasıyla muhâbereden iştibâh.2- Üserâya gelen yemek paketlerinde bu türlü kartpostalların tedkiki” notu düşülmüştür.

benzer bir durum ortaya çıkarsa Brumberg askerî polis noktasına bildirimde bulunulması rica olunur”⁷¹ denilerek konunun önemine işaret edilmiştir.

12. Hediye Paketleri İçinde Ekmek ve Börekler İçindeki Şifreler Vasıtasıyla Yapılan Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de hediye paketleri içinde ekmek ve börekler içinde saklanan şifreler olmuştur. Bu daha çok Fransız casuslarının denediği bir yöntem olarak görülmüştür. Daha sonraki dönemlerde Rusların da bu yöntemi denedikleri görülmektedir.

Başkomutanlık Vekâletinden Ordu İstihbarat Zabıtlarına 18 Nisan 1917 tarihinde gönderilen bir tezkirede “Fransa’dan Almanya dâhilinde bulunan Fransız harp esirlerine gönderilmekte olan hediye paketleri dâhilinde ekmek ve börekler içinde şifreler keşfedilmiştir. İşbu şifrelerde Fransız askeri birimlerinden verilmiş emirler ve yönergeler yazılı olup ziraat işlerinde görevli olan Fransız esirlerinin ekinleri ne şekilde kullanılmaz hâle getirecekleri detayıyla anlatılıyor ve gösteriliyor. Bilgilerinize sunulur”⁷² denilmek suretiyle ilgililerin hediye paketlerine karşı daha duyarlı olmaları istenmektedir.

Yine aynı konuda Başkomutanlık Vekâletinden Emniyet-i Umûmiye Müdüriyetine, İstanbul Sansür Müfettişliğine gönderilmiş olan 9 Nisan 1917 tarihli yazıda da yukarıda belirtilen hususlar dile getirilmiş ve bu hediye paketlerinin daha titiz bir şekilde kontrol edilmesi istenmiştir⁷³.

13. Kâğıt İpleri Yazıldıktan Sonra Bükerek Yapılan Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de kâğıt iplikleri yazdıktan sonra bükülmesi ile olmuştur. Bu konudan Kimyager Yüzbaşı Mithat Cemal Bey’in ikazları sonucu bilgi sahibi olunmuştur.

Kimyager Yüzbaşı Mithat Cemal tarafından Karargah-ı Umumi İstihbarat Şu’besine 30/10/1332 (12 Kasım 1916) tarihinde gönderilen bir yazıda “Berlin’e ulaştığımın ertesi günü kendimi buradaki görevli kişilere takdim ettikten sonra Berlin Sansür Dâiresine devâma başladım. Burada işleri etraflıca incelemekte iken öncelikle göze çarpan – zannedersem – bizde kontrol işlemi yapılamayan bir şey var ise o da paketlere sarılan iplerdir. Bu iplerle en geniş ölçekte casusluk yapılmaktadır. Bu konuda dikkatinizi çekmeyi bir görev sayarak zât-ı âlilerine aşağıdaki bilgileri arz ederim:

1- Gerek iç kesimlere gerek dışarıya yollanan paketler üzerinde bulunan iplerin ne cins olduğuna özellikle dikkat etmek gerekir. İpler genellikle ketenden yapılmakta fakat bu sıralarda savaşan ülkelerde kâğıttan yapılıyor. İlk bakışta bunların cinsleri anlaşılır. Özellikle bizim ülkemizde Beyoğlu’ndaki mağazalar özel olarak bonmarşe⁷⁴ kâğıttan yapılan ipleri kullanıyorlar. Doğal olarak casusluk edecekler bu kâğıt iplerin içerisine yazıp yine büküyorlar. Örneği ilişik olarak sunulmuştur.

2- Ketenden veyahut kâğıttan yapılmış ipler üzerinde herhangi bir renkli mürekkeple olsun noktalar görülecek olursa her hâlde yüzde yüz şüpheli olarak sayılmalıdır. Çünkü Almanya bu hususa çok dikkat ediyor. Bunlardan başka her çeşit iskambil kâğıtları gerek dâhile ve gerek hârice olsun kesinlikle göndermek yasaktır. Çünkü bunlar vasıtasıyla dahi Almanya’da

⁷¹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:008-01.

⁷² a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:013. Yazının altına ise; “Levâzımâta, birinci ordu istihbârât zâbitine tezkire diğerlerine şifre.1- Ekmek ve börekler (üserâ hediye paketleri içindeki) vâsıtâ” notu düşülmüştür.

⁷³ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:013-01. Yazının altına ise; “Üserâ tarafından ekinlerin ne sûretle tahribi fikrâsında levâzımât-ı umûmiyeye de bildirilmiş. 8/4/1332 (21 Nisan 1916) Hakkı Bey’in yazdığı gazete hülâsâlarından çıkarılmıştır.” notu düşülmüştür. Kenar kısmında ise “Menzil Müfettişliğine dahi gönderilmiştir. 15/4/1333 (1917)” yazılmıştır.

⁷⁴ Süslü.

casusluk yapılmıştır”⁷⁵ denilerek Osmanlı sansür hizmetlerinde çok uygulanmayan “kâğıt iplerin içerisine yazılar yazılıp daha sonra bükülmek suretiyle gizlendiğine” dikkat çekmiştir. Daha sonrasında bu uyarı dikkate alınmış ve yayımlanan genelgelerle ilgililer uyarılmıştır.

Yine bu konuyla ilgili olarak Başkomutanlık Vekâletinden İstanbul ve İzmir Sansür Müfettişliklerine 1 Şubat 1917 tarihinde gönderilen bir yazıda yukarıda belirtilen casusluk yöntemi detaylı biçimde anlatılmış ve istihbarat birimlerinin dikkati çekilmiştir.⁷⁶

14. İnce Flora Kâğıtlar Vasıtasıyla Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de ince flora kâğıtlar ile yapılmıştır. Konu hakkında yapılan ikazlar sonucunda bilgi sahibi olunmuştur. Bu konuda yapılan ikaz yazıları şu şekildedir;

Başkomutanlık Vekâletinden Kafkas Grubu İstihbarat Zabıtlığına gönderilen 21/12/1333 (1917) tarihli bir yazıda; “Düşman istihbârât me’mûrlarının havâdis kaçakçılığı hakkında başvurdukları (...) aid elde edilen bilgiler aşağıda yayımlanmıştır”⁷⁷ denilerek, Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine, Polis Müdüriyet-i Umûmiyesine, Merkez Kumandanlığına, Ordular İstihbarat Zâbitlerine, Askerî Pasaport Merkezi Riyâsetine tamim suretinin yayımlanması istenmiştir.

Yine bu konuda Avusturya-Macaristan Murahhaslığına⁷⁸ dayandırılarak yayımlanan genelge suretinde; “Düşman istihbârât me’mûrları yeni bir gayet ince (flora) kâğıdlarını rapor yazmak için kullanmaktadırlar.

Bu kâğıd (husûsî ince Japon kâğıdıdır) gâyet kolaylıkla yok edilebilir veyahud bükülebilir. Bu kâğıda her kangı bir lisânla yazılan raporlar bir kibrit çöpüne veyahud iğneye sarılır ve daha sonra gâyet ince (1:1,5 milimetre çapında) bir lastik zıvana içine koyuyorlar. Bu zıvanaları casuslar üst dudağın altı ile diş etleri arasına koyarak saklıyorlar. Gerek konuşurken ve gerekse bir şey içerken bu zıvana kesinlikle düşmüyor. Ancak çok detaylı bir biçimde yapılan araştırmalarla bulunabiliyor”⁷⁹ denilerek, ilgililerin dikkati çekilmiştir.

15. İpek Kâğıtlar Üzerine Yazılan Yazılar Vasıtasıyla Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de ipek kâğıtlar ile yapılmıştır. Konu hakkında yapılan ikazlar sonucunda bilgi sahibi olunmuştur. Bu konuda yapılan ikaz yazıları şu şekildedir;

Başkomutanlık Vekâletinden; Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine, Polis Müdüriyet-i Umûmiyesine, Merkez Kumandanlığına, Ordular İstihbarat Zâbitlerine, 6/1/1334 (1918) tarihli şifreli yazısında; “Almanya sınır gözetleme yerlerinde aşağıdaki keşifler dikkati çekmiştir: “Düşman casusları istihbârâtı mâddî raporları ipekli kâğıtlar üzerine yazarak kâğıdın büyüklüğünde toplu iğne kutuları içine konularak **pantolon askısı** veya **pantolon kemerlerine** saklamak sûretiyle hudûddan kaçırılmaktadır”⁸⁰ denilerek, ipek kâğıtlarla yapılan casusluk yöntemine dikkat çekilmiştir.

Yine bu konuda Başkomutanlık Vekâletinden, Avusturya- Macaristan Murahhaslığına dayandırılarak Kafkas Grubu İstihbarat Zabıtlığına gönderilen 29/1/1334 (1918) tarihli bir

⁷⁵ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:009-01; Yazının altına ise; “Şu’be 2/35754 19/5 İstanbul Sansür Şu’besine Ta’mim ve iki adet numune” notu düşülmüştür.

⁷⁶ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:009; Yazının altına ise; “Buna pek dikkat edilsin.” notu düşülmüştür. Kenar kısmında ise; “Kâğıd ipleri yazdıktan sonra bükerek muhâbere. Kimyager Midhat Cemal Bey’den 6/30 K-12/3 E/ Kısım II Sansür, Dosya 44/13 Sansür mu’âmelâtı münferid” yazılmıştır.

⁷⁷ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:022.

⁷⁸ Delegasyonuna.

⁷⁹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:022-01.

⁸⁰ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:025-01.

yazıda da bu ilginç casusluk yöntemi ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve istihbarat birimlerinin dikkati çekilmiştir⁸¹.

Yine bu konuda Başkomutanlık Vekâletinden, Berlin Posta Müdürlüğü günlük bilgilendirme bültenine dayandırılarak 3344 Şimal Tedabir-i Mania Mevkii, (Kuzey önleme yerleri) Vezel (Almanya) 30 Haziran 1917-39895. Haberlerin sınırdan ne şekilde kaçırıldıkları konusunda ikazda bulunmaktadır. Bu ikazlarında; “Raporlar ince ipek kâğıtlar üzerine yazıldıktan sonra iyice katlanarak kulağa konulmakta ve üzerine pamuk tıkanmaktadır”⁸² diyerek, “**kulak içerisinde ince ipek kâğıtlara yazılan yazılarla haber kaçırma**” yöntemine dikkat çekilmektedir.

16. İp, Sicim ve Kırnap Vasıtasıyla Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de ip, sicim ve kırnap ile yapılmıştır. Konu hakkında yapılan ikazlar sonucunda bilgi sahibi olunmuştur. Bu konuda yapılan ikaz yazısı şu şekildedir;

Üçüncü Ordu Kumandanlığı Ordu Karargâhı'ndan Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanlığına 29/1 /334 (1918) tarihinde gönderilen çok gizli bir yazıda “cepheden gelen ve casus olduğu söylenen bir Rus casusuna adet ve özellikle birlik numaralarını ip vasıtasıyla kaydedilmesi hakkında gizli bir yöntemin öğretildiği” söylenerek bu gizli yöntemin detayları şu şekilde anlatılmaktadır: “ herhangi bir ip ve sicim kırnap-veyahut tire üzerine aynı mesafede üç büyük düğüm yapılarak bunların arasında küçük düğümlerle ahat (birler) ve aşarat (onlar) miad (yüzler) haneleri kaydolunur. Miad (yüzler) hanesi 1.ile 2. düğüm arasında, aşaret (onlar) hanesi 2. ve 3. düğüm arasına ve ahât (birler) hanesi de 3. düğümün gerisine konulur⁸³. Bu şekilde birliklerimizin sayısı ve numaraları belirlenmek istenmiştir.

17. Sahte Mühür Yapımı ile Casusluk

Birinci Dünya Savaşı'nda görülen ilginç bir casusluk yöntemi de damga ve mühür suretlerinin çıkartılmasıdır. Damga ve mühür suretlerinin zarı çıkarılmış ve sıcak bir hâlde bulunan yumurtanın mezkûr kabuğu üzerine uygulanması suretiyle düşman casusları tarafından alındığı tespit edilmiştir. Bu suretle gerekli olan tüm uğraşılara rağmen asıllarına uygun birçok taklitler yapılabilir. Toparlık damga suretleri düz kesilmiş yumurta akı veyahut pişirilmiş ve sıcak bir hâlde bulunan patatesin tatbiki suretiyle elde edilebilir⁸⁴.

Bu yöntemden Rus casusların özellikle istifade ettikleri 3. Ordu Karargâhından Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanlığı'na gönderilen 29 /1/334(1918) tarihli çok gizli bir yazıda bahsedilmektedir⁸⁵.

18. Yakalıklar ve Boyunbağı ile Casusluk

Başkomutanlık Vekâletinden, Avusturya- Macaristan Murahhaslığına dayandırılarak Kafkas Grubu İstihbarat Zabıtlığına gönderilen 8/8/1333 (1917) tarihli bir yazıda da bu ilginç casusluk yöntemi hakkında şu bilgi verilmektedir: “ mektuplar için katlanarak yakalığın içine konduğu ve bunun üzerine de boyunbağı bağlamak” suretiyle gizlice sınırdan çıkarılmaktadır⁸⁶ denilerek bu yönteme dikkat etmeleri için istihbarat birimleri uyarılmaktadır.

19. Şemsiyeler İçinde Plan ve Resimlerin Saklanması İle Casusluk

Berlin Merkez Mevkii Polis Riyasetinin 3/7/1917 tarih ve 155 numaralı “İhbarat-ı Yevmisi'nde” (günlük bildirimlerinde) ; 3344 Şimal Tedabir-i Mania Mevkii, (Kuzey önleme yerleri) Vezel

⁸¹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:025; a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 2-12.

⁸² Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat; s.401.

⁸³ a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 2-12.

⁸⁴ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:025.

⁸⁵ a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 2-12.

⁸⁶ a.g.a.; BDH, K:3919, D:84, F: 2-6.

(Almanya) 30 Haziran 1917-39895. Haberlerin sınırdan ne şekilde kaçırıldıkları konusunda ikazda bulunmaktadır.

Bu ikazlarında; “ Şemsiyeler içine plan ve resimler saklanmaktadır. Şemsiyenin sahibi paso kontrolünde imza etmek mecburiyetinde bulunduğu sırada bir diğer arkadaşına teslim ettiği” söylenerek şemsiyeler ile haber kaçırma yöntemine dikkat çekilmekte ve bu konuda ilgililer uyarılmaktadır⁸⁷.

20. Sigara Kâğıtları Vasıtasıyla Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de ince sigara kâğıtları ile yapılmıştır. Konu hakkında yapılan ikazlar ve verilen örnekler sonucunda bilgi sahibi olunmuştur. Bu konuda yapılan ikaz yazıları şu şekildedir;

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı boyunca en fazla muharebeye şahit olduğu Çanakkale Cephesi'nde, Saros Grubu Kumandanı, 7 Haziran 1915 tarihli muharebede esir düşen ve ölü olarak ele geçirilen düşman askeri üzerinde çok miktarda Osmanlı sigara kâğıdının ele geçirildiğini beyan etmiştir.

Ele geçirilen bu sigara kâğıtlarının Galata'da Voyvoda'da Makri Hanı'nda A. Anastasyadi Kumpanyası tarafından üretildiği hâlde savaş esnasında düşman askerî birlikleri üzerinde bol miktarda bulunması ilk olarak sahil muhafızlarının gözetlemelerine rağmen karaya çıkıp tedarik edilmiş olabileceği düşüncesini akla getirmiştir.

Ancak harp mıntıkasında ele geçirilen esirlerin ifadelerinden düşman askerlerinden Türkçeye ve mahalli duruma hâkim olanların Osmanlı askeri kıyafeti giyerek geceleyin sandallarla sahile bırakıldığını ve bu suretle nerelerde ne biçimde konuşlanmış Osmanlı askeri bulunduğunu öğrenmekte oldukları ve sonra yine sandallarla geri döndükleri anlaşılmıştır.

Saros Grubunca oldukça önem arz eden bu duruma meydan verilmemesi için sahilin sıkı bir şekilde gözetim altında tutulması konusu gerekli görevlilere bildirilmiştir. Ayrıca Osmanlı sahillerinde bulunan muhafızlar ile Polis Müdüriyet-i Umumiyesinin bu konuya dikkat çekmeleri istenmiştir⁸⁸.

Benzer bir durum, Karargâh-ı Umumi Merkez Kumandanı tarafından 5 Haziran 1918 tarihli telgrafta bildirilmekteydi. Bu telgrafa göre Beyoğlu'nda Taksim mevkiinde oturan Katolik milletinden Jozef Karg'ın Marşen isimdeki oğlu, seferberlikten önce İngiliz kulübünde müfettiş iken seferberlik münasebetiyle askere alınarak Erenköy İhtiyat Zabıt Namzetleri⁸⁹ Talimgâhına kaydedilmiştir.

Ancak, gerek Rusya'ya firar eden Ermeniler ile yakinen temasta bulunmak amacıyla gerekse babasının ricası üzerine Erzurum taraflarına yakın olan Havran'da bir askerî birlikte hizmette bulunan Marşen, babası ile düzenledikleri bir şifre ile sigara kâğıtlarının içine Osmanlı ordusunun güçlü ve zayıf yönlerini yazmaktaydı. Bunları da izinli olarak gelen subay, asker ve memurlar ile gönderiyordu.

Ayrıca, Jozef'in İspanya Sefarethesindeki İngiliz memuriyetine malûmat verdiği, arkadaşı Mutu'nun dahi seferberlik ilanı sırasında yabancı postahanelerinden iade edilen bir mektubunun açılması ile Fransa Hükûmetine casusluk ettiği anlaşılmıştır⁹⁰.

21. Rus Şekerleme Etiketli Kapların İçine Yazılan Yazılarla Casusluk

Haber kaçırma casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de şekerleme etiketli kapların içine yazılan yazılarla ile yapılmıştır. Konu hakkında yapılan ikazlar sonucunda bilgi sahibi olunmuştur. Bu konuda yapılan ikaz yazıları şu şekildedir;

⁸⁷ Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat; s.401.

⁸⁸ a.g.a.; BDH, K:3437, D:21, F:34-01.

⁸⁹ Yedek subay.

⁹⁰ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/ 1549, F:28.

Başkomutanlık Vekâletinden; Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine, Polis Müdüriyet-i Umûmiyesine 3/5/1333 (1917) tarihinde gönderilen bir tezkirede; “Alman Askerî Murahhaslığından gelen ihbârnamenin bir sûreti ilişik olarak sunulmuştur. İlgililere durumun bildirilmesini ricâ ederim.” ve “İstanbul Sansür Müfettişliğine (tezkire) Alman Askerî Murahhaslığından gelen ihbârnamenin bir sureti ilişik olarak gönderilmiştir.”⁹¹ denilerek, Rus şekerleme kaplarının içine yazılan yazılarla yapılan casusluğa dikkat çekilmektedir.

Sofya Casusluğu Önleme Merkezi tarafından 23 Nisan 1917 tarihinde gönderilen günlük ihbarlarda bu konuya dikkat çekilmektedir. Bu yazı içeriği, 6. Kolordu Komutanlık Vekâletine bilgilendirme yazısı olarak gönderilmiştir. Yazıda; “(silik) âtiye ile haberleri gönderilmekte olduğuna ilişkin dikkat çekilir. Rus şekerlemeleri külâhlar içine konulup mezkûr külâhların geliş tarafları resim ve fabrika markalarıyla donatılmıştır. Zarfların iç tarafından yazılı haberleşme konusunda yararlanılmakta olup alınan önlemlere karşın sınırlardan kaçak şekilde geçirilmektedir.” bilgilendirilmesi yapılarak ilgililerin daha dikkatli olması istenmektedir⁹².

22. Şişe Postası Yöntemiyle Casusluk

Haber kaçırmada casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de şişe postası ile yapılmıştır. Konu hakkında yapılan ikazlar sonucunda bilgi sahibi olunmuştur. Bu konuda yapılan ikaz yazıları şu şekildedir;

Başkomutanlık Vekâletinden; Erkan-ı Harbiye Riyasetine, 1.2.3.4.5.6'ncı Ordu İstihbarat Zabıtlarına ve Karargâh-ı Umumi Şimendifer Şubesi Müdüriyetine gönderilen 12/5/1333 (1917) tarihli bir yazıda bu konuyla ilgili olarak, “Avusturya-Macaristan Murahhas-ı Askerîliğinden gelen ihbârnamenin bir sûreti bilgi için ilişikte sunulmuştur.”⁹³ denilmektedir.

Yine bu konuyla ilgili olarak Başkomutanlık Vekâletinden, Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine, Polis Müdüriyet-i Umûmiyesine ve Merkez Komutanlığına 2/5/1333 (2 Mayıs 1917) tarihinde gönderilen yazıda da; Avusturya-Macaristan Murahhas-ı Askerîliğinden alınan bilgiye vurgu yapılmıştır. Yazının devamında da Karargâh-ı Umûmî Menzil Müfettiş-i Umûmîliğine ve İstanbul Sansür Müfettişliğine yazılan tezkirelerde “Avusturya-Macaristan Murahhas-ı Askerîliğinden alınan bilgi anlatılmıştır⁹⁴.

Başkomutanlık Vekâletinden, Karargâh-ı Umumi 2'nci Şubeye 16 Nisan 1917 tarihinde gönderilen gizli yazıda şişe postası ile nasıl casusluk yapıldığına açıklama getirilmektedir. “sınır mıntıklarındaki halk ve savaş esirleriyle sivil esirler casusluk haberleri göndermek üzere özel deyimlerle ‘şişe postası’ istihdâm etmektedirler. Şişeler içine raporları koyuyorlar ve nehir akıntısına bu şişeleri atarak İtilaf devletlerine haber gönderiyorlar.” denilerek şişeler yoluyla yapılan casusluğa dikkat çekilmektedir⁹⁵.

Şişe postası ile yapılan casusluğa güzel bir örnek olması açısından Filistin cephesinde İngilizlere hizmet eden NİLİ casusluk teşkilatındaki Yahudi casusların haber kaçırmaya yöntemini gösterebiliriz.

NİLİ casusluk şebekesinin elemanlarının sorgulanması sırasında Filistin Nasıra Mıntıka Komutanınca gönderilen telgrafta; “*Üsteğmen Şerif tarafından Samuel Anna adında bir casus daha yakalandı. Evvelce yakaladığımız Abraham Habon ile yüzleştirdik: Düşman gemilerine*

⁹¹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:016; Alt kısmında ise; “*Menzil müfettiş-i umûmîliğine: (...) kumandanlarına ta'mim için Alman murahhas-ı askerîliğine (derkenâr)Keyfiyet icâb edenlere tebliğ kılınmıştır. İ'âdeten takdîm*” notu düşülmüştür. Kenar kısmında ise; “*Sofya C.M. Mevki'nden Rus şekerlemelerinin etiketli kaplarının içine muhabere yazılması. 16/30 Görüşdürüldü. 9/5/1333 (1917) tercüme tashih olunacak. Tashih ettirildi. Tevfik Beyefendi de etti. Suretler çıkarılmıştır. E/ Kısım II Casus Dosyası 44/5 Fransızca yazılacak gönderildi.11/5/1333 (1917)*” yazısı bulunmaktadır.

⁹² a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:016-01.

⁹³ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:017.

⁹⁴ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:017-01.

⁹⁵ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:017-02.

bilgi vermekte olduklarını itiraf ettiler. Fakat bunun cephe durumuyla ilgisi olmadığı konusunda ısrar ediyorlar.

Hakikat şudur ki... Bu adamlar geniş ve düzenli bir teşkilata mensup olup her gün kıtalarımız hakkında aldıkları haberleri şişeler içerisinde denize atmakta ve bu şişeler düşman gemisinden sahilin boş bir noktasına indirilen bir sandalla alınmaktadır. Samuel Anna, affedileceği sözüne inanarak bunları Üsteğmen Şerif'e itiraf etmişse de teşkil ettiğim heyet huzurunda inkâr yoluna sapmıştır. Mıntika Komutanlığı bu uğurda çalışmaktan ve hakikati meydana çıkarmak için, her türlü fedakârlıktan çekinmeyecektir.”⁹⁶ diyerek casusların topladıkları bilgileri şişe postası yoluyla düşman gemilerine ulaştırdıklarını itiraf etmelerine rağmen daha sonra bunu inkâr ettikleri bilgisi verilmektedir.

Yine NİLİ casus şebekesinin yakalanan casuslarından Jozef Tobin sorgulamasındaki ifadesinde; “Ben ve Nauman Belkent, sık sık İngilizlerin tarafına geçerek oradan aldığımız emir ve talimatı Arason’un bu taraftaki vekiline getiriyorduk. Üçüncü ve dördüncü derecedeki ajanlarımızın topladığı bilgileri de bildiğiniz şekilde şişeler içinde İngilizlere yetiştiriyorduk”⁹⁷ itirafında bulunmuştur. Bu şekilde hem toplamış oldukları haberleri İngilizlere verdiklerini hem de şişe postası yöntemini kullandıklarını itiraf etmiştir.

Yine NİLİ casus şebekesinin Şalon isimindeki bir casusu sahil jandarmaları tarafından Cebel-i Lübnan’da Amyon kasabası merkezinde yakalandıktan bir hafta sonra Şam’a gönderilir. Şam’daki sorgulamasında kendisine yöneltilen “*Muhabere yalnız denize bırakılan şişelerle mi yapılıyordu?*” sorusuna, “*Hayır. Abraham Blum’da lambalı bir makine var. Fırsat bulunca onunla da konuşuyor. Bazen de İzodor Eron kayıkla gidip haber veriyor.*”⁹⁸ diyerek şişe postasını kabul ettiği gibi buna ek olarak helyosta makinesi ile haberleşmeyi ve kayıklarla karşıya bizzat gitmek suretiyle yüz yüze görüşülerek toplanan haberlerin ve belgelerin teslim edildiğini itiraf etmiştir.

İhbarlar ve sorgulamalardan çıkan sonuçlar; Jozef Tobin, Nauman Belkent isimindeki bu Yahudi casuslar arasında asıl başkan olan yeni genç ve güzel Madam Sara adındaki bir kadını işaret ediyordu. Bu casuslar İngilizlerden sağladıkları çeşitli muhabere araç ve vasıtalarıyla, başta Şam’daki Simi Simon olmak üzere, Beyrut’taki Şurşon ve başka yerlerdeki benzeri casuslardan gizlice aldıkları bilgileri her akşam, belli bir saat lamba ile işaret vererek kıyından geçen İngiliz gemisine, şişe içinde gönderiyorlardı. Bu şekilde gizli çalışma, aylarca sürmüş ve bu suretle Filistin’deki İngiliz Orduları Başkumandanları Mareşal Allenby’nin de sonraları açıkça itiraf ettiği şekilde Türklerin bütün sırlarına vakıf olarak harbi kazanmışlardır⁹⁹.

23. Gece Yarısı Sahilden Kibrit Yakarak Casusluk

Kibrit yakmak suretiyle muhabere örneğine NİLİ casusluk şebekesinin takibi sırasında rastlanmıştır. Şebeke mensupları gece yarısı sahilden kibrit yakarak İngiliz gemileriyle irtibatı sağlıyorlardı.

Bu konuda Nasıra Mıntika Komutanı Yunus Haydar Bey tarafından 8. Kolordu Komutanlığına gönderilen bir şifre yazıda “*Takım merkezine gitmekte olan bir jandarma eri, Zimmarin köyü sahili hizalarında dolaşan bir şahsın, gece karanlığında, kibritle bazı işaretler vermekte olduğunu görerek onu yakalamış.*”

Abraham Habon adındaki bu Yahudi, Komutanlığımıza getirilmiştir. Alınan ifadesinde, hiçbir şeyden haberdar olmadığını ısrarla gizleyen bu şahsın burada oluşturulacak bir divanharpte mahkemesinin yapılmasına ve bu suretle suç ortaklarını da elde etmemize yüksek

⁹⁶ Cevat Rifat Atilhan; *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar Suriye’nin Mataharisi Simi Simon*, Üstün Eserler Neşriyat Evi, Güven Basımevi, İstanbul, 1947, s.32. Necmettin Alkan; *a.g.e.*, s.86.

⁹⁷ Cevat Rifat Atilhan; *a.g.e.*, s.41.

⁹⁸ *a.g.e.*; s.55.

⁹⁹ Feridun Kandemir; *Fahreddin Paşa’nın Medine Müdafası Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler*, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2018, s. 331-332; Necmettin Alkan; *a.g.e.*, s.77.

emir ve müsaadelerinize arz ederim.”¹⁰⁰ diyerek NİLİ casusluk şebekesi casuslarının elde ettikleri bilgileri gece karanlığından istifade ile kibrit ile işaretler vermek suretiyle muhabere yaptığını söylemiştir.

24. Helyosta Muhabere Makinesi İle Casusluk

Helyosta makinesi Fransız yapısı Hanjen marka, gündüz güneşle, gece petrol lambası ile haberleşme yapılan bir alettir¹⁰¹. Birinci Dünya Savaşı'nda istihbarat ve casusluk faaliyetlerinde sıklıkla kullanılmıştır. Biz İngilizler adına casusluk yapan Yahudi casusluk teşkilatı NİLİ'nin çökertilmesine yönelik yapılan sorgulamalarda, şebeke casuslarının haberleşmesinde helyosta makinesini kullanıldığını görmekteyiz.

Şam'da bulunan 8 inci Kolordu Karargâhının Birinci Şube Müdürü olarak, cephenin emniyeti ile cephe gerisinin ağır sorumluluğunu taşıyan ve bölgedeki Yahudi casuslarla amansız bir mücadele veren Cevat Rifat (Atılhan), Nili casusluk şebekesinin önemli üyelerinden biri olan Abraham Blum'un sorgulamasını anlatırken; “*Karşımızda gururla Siyonizmin müdafaasını yapan ve faaliyetine ait en ufak bir sırrı bile ifşa etmeyen bu dev cüsseli casusu söyletmek için her çareye başvuruldu. Evinde yapılan detaylı aramalarda bir helyosta makinesinden başka bir şey elde edilememişti. Anlaşılan, topladığı malûmatı her gece düşman gemilerine bu makine ile bildiriyor ve kâğıtları da yakıyordu. Abraham Blum aleyhinde topladığımız delilleri kesinlikle inkâr etmiyor. Fakat idare ettiği teşkilata ait ağzından bir laf almak mümkün olmuyordu.*”¹⁰² diyerek helyosta makinesi ile yapılan casusluğa işaret etmektedir.

Yine NİLİ teşkilat mensuplarının muhaberede sıklıkla helyosta makinesinden istifade ettiği, bir başka casus olan Şalom'un sorgulamasında; “*Abraham Blum'da lambalı bir makine var. Fırsat bulunca onunla da konuşuyor*”¹⁰³ ifadesinden de anlaşılmaktadır.

¹⁰⁰ Cevat Rifat Atılhan; *a.g.e.*, s.27; Necmettin Alkan; *a.g.e.*, s.77.

¹⁰¹ Kalın sacdan yapılmış, iki bölmelidir. Ön tarafında kalın bir mercek arka bölmede petrol lambası konacak bir yer var. Lambanın tam arkasında büyütücü bir ayna yer almaktadır. İki bölmenin ortasında ise bir delik ve dışarıdan idare edilen yaylı kollu bir kapak bulunur. Maniple...

Bu helyosta aleti sağlam bir sehpanın üzerine yerleştiriliyor. İki sandık ve bir sehpadan oluşuyor. Posta üç kişidir. Sandığın birisinde alet, diğerinde gaz bidonları, gündüz haberleşmesi için aynalar ve güneş saati bulunmaktadır.

Lambanın şişesi sacdan yapılmış, fitilin geldiği yerin her iki tarafı delik pencerelidir. Cam takılmak için tertibatı bulunmaktadır. Herhangi bir taraftan gelecek hava cereyanının lamba alevini oynatmaması için makinenin üzerinde ayrıca bir tertibatı da yer almaktadır. Maniple makinenin sağ tarafında bulunur. Gece lambanın ışığından yararlanmak ve telgrafi yazmak için Sol tarafında camlı yuvarlak bir pencere bulunmaktadır.

Helyostalar, önlerindeki merceklerin çapları ile adlandırılır. 10 santim çapında merceği olanlar 10'luk, 24 santimlikler, 24'lük, 30 santimliklere de 30'luk denir. 24 ve 30'luk helyostaların mercekleri çifttir. Yani arka arkaya konulmuş iki mercek bulunur... Her makinede uzun bir dürbün vardır. Bununla hem karşıdaki alet bulunur hem de ışık az geldiği zaman istifade edilir.

Haberleşme sistemi ise gündüz ve gece olarak değişir. Gündüz güneşli bir havada yapılan haberleşmede önce karşıdaki makineye göre ayar yapılır. Gaz lambası ve arkasındaki çukur ayna yerinden çıkarılır. Makinenin arkasındaki deliğe, bir boru (kovan) yerleştirilir. Bunun ucuna mahsus aynası konur. Makinenin üstündeki tertibata önce güneş saati kurularak yerleştirilir. Mahsus yerlerine de iki yuvarlak ayna konur. Bu aynaların içine güneş alınır ve makinenin arkasındaki boruya takılan aynaya yansıtılır. Artık makine haberleşmeye hazırdır. Akşama kadar aynaları güneşe göre ayarlamaya gerek yoktur. Saate takılan aynalar, her zaman güneşle birlikte hareket ederler ve güneş ışığı makinenin içindedir. Manipleye basıldığında, aynalardan yansıyan güneş ışığı karşıdaki merkezden görülür ve Mors alfabesi ile haberleşilir...

Gece haberleşmesinde ise saat ve aynalar çıkarılıp sandıktaki yerlerine konur. Lamba ve büyütücü ayna yerlerine konur. Fitilin keskin tarafı, büyütücü aynaya karşı getirildikten sonra haberleşmeye başlanır. Gündüz hava kapalı ise lamba ile haberleşilebilir. Eğer mesafe uzaksa ışık dürbünle görülür. Lamba ile haberleşmede en önemli nokta, lamba fitilinin keskin tarafının, büyütücü aynanın tam ortasına gelmesidir. Alet sandığında; yedek lamba camları, makas ve yedek aletler bulunur. Bkz: Levent Alpat; *Bir Osmanlı Askerinin Anıları, Balkan Savaşı'ndan Kurtuluş'a*, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Mehmetefendioğlu- Ozan Arslan, Şenocak Yayınları, İzmir, 2010, s.44-45.

¹⁰² Cevat Rifat Atılhan; *a.g.e.*, s.52.

¹⁰³ *a.g.e.*; s.55.

25. Yanıp Sönen Fener Yöntemiyle Casusluk

Fenerle haberleşme örneğine Teşkilat-ı Mahsusa'nın Ruslarla olan mücadelesinde Rıza Bey cephesinde rastlanmıştır. Savaş başlangıcında Rus taarruzuna uğrayan bu bölgede Rıza Bey teşkil ettiği çetelerle kuvvetlerini istediği gibi kullanmayı başarmıştır. Karadeniz hadisesinin ardından savaşa girdiğimiz hakkında Trabzon'dan gelen telgraf haberi ile bu çetelerin hemen hududu geçerek Rus arazisine girmesi planlanmıştır.

Muhsin Bey kumandanlığındaki çete, sahili takiben yürüyecek ve Kamil Bey'in çetesi ise biraz daha doğudan Sultan Selim Dağı'nı aşarak Rus topraklarına girecekti. Muhsin Bey'in çetesi sahili takiben Hopa'ya ulaşmış ve bir müddet dinlendikten sonra sınıra doğru ilerlemeye başlamıştı. Hedefleri şafak vaktiyle birlikte sınırdan içeriye girmekti. Bu nedenle yürüyüşlerini gecenin sessizliğinden istifade ederek ve buradaki Rus casuslarına görünmeden sınırı aşmayı planlamışlardı. Almış oldukları emniyet tedbirleri sayesinde Rusların haber almasının önüne geçilmek istenmiştir.

Muhsin Bey alınan bu karar gereğince son gece sınıra yaklaşırken sahile doğru inen tepelerden birinde arada sırada uzun ve kısa aralıklarla bir fenerin yanıp sönmekte olduğunu görmüştü. Gece yarısından sonra oralarda köylülerden birisinin dolaşması ve özellikle elinde de feneri olması çok sık görülen bir şey değildi. Sonuç olarak bir casus tarafından düşmana işaret veriliyordu.

Müfrezeyi idare edenler o bölgede kendi teşkilatlarına mensup hiç kimsenin bulunmadığını bildiklerinden fener ışığının görüldüğü yerde mutlaka bir Rus casusunun karşı tarafa bir haber vermek üzere olduğuna derhâl kanaat getirerek onu yakalamak için gerekli önlemleri almıştır. Muhtelif noktalardan o tepeye çıkarılan birkaç kişi casusun bulunduğu yeri abluka altına alarak ölü veya diri olarak ele geçirmek için harekete geçmiştir.

Casusu tevkif için sevk edilen müfrezenin bulunduğu noktadan ayrılmasından on beş dakika bile geçmeden dağın tepesinden bir çocukla birlikte geri dönmüşlerdir. Dağın tepesinde bu çocuktan başkasına rastlanmamıştı. Abasının içerisine takarak sakladığı bir elektrik fenerini aralıklarla yanıp söndürürken çete efradı birdenbire üzerine gittiği zaman çocuk korkusundan feryat etmeye başlamıştı.

Bu çocuğu orada sorgulamaya ve ondan malûmat almaya imkân ve vakit olmadığından sorgulanmak üzere karargâha gönderilmiştir. Yakalanan bu çocuk yerli Gürcülerdendi. Güzel Türkçe de konuşuyordu. Karargâha getirildiği zaman Teşkilat-ı Mahsusa'nın Divan-ı harbi toplanarak onu sorgulamaya başlamıştır. Ancak sorgulanmasından bir sonuç alınamamıştır¹⁰⁴.

26. Parola Yöntemiyle Casusluk

Filistin cephesinde NİLİ casusluk şebekesinin İngiliz birlikleri ile Türk ordu hareketlerinin en ufak ayrıntılarına kadar bilinmesi için kararlaştırılan birtakım gizli parola ve işaretlerden istifade ettiği tespit edilmiştir. Bu casusluk şebekesinin plan ve parolası şu şekilde açıklanmıştır:

Harp sahasının gerisinde, düşman tarafından görülebilecek bir yerde, üç küme hâlinde bulunmak, sağdaki küme bizim sağ kanadımızın, soldaki bizim sol kanadımızın, ortadaki de merkezimizi gösterir. Sağdaki tepede on kişinin ayakta durması, ötekinin yere yatması Türk sağ kanadının ilerlediğini, ikisinin birden ayakta durması Türk sağ kanadının bir taarruza geçmek üzere olduğunu gösterir.

Merkezde üç casus vardır. Birinin ayakta durması, Türk kuvvetleri merkezinde hafif bir ileri harekât olduğu, iki kişinin ayakta durması merkez kıtalarımızın taarruza geçtiğini, üçünün birden ayağa kalkması takviye kıtalarımızın ve ihtiyatlarımızın cepheye sokulduğunu gösterir.

¹⁰⁴ Arif Cemil Denker; *Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa*, Yayına Hazırlayan: Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, s. 104-106.

Soldaki tepede bulunanların işaretleri, diğerlerinin işaretleri ile aynıdır. Yalnız bunlar Türk sol kanadının hareketlerini gösterir.

Her üç tepede kimse görülmezse bu cephemizde bir hareket olmadığına işarettir. Her üç tepede birer kişinin çömelerek oturması, ordumuzun geri çekildiğine işarettir.

Bütün bunlar casusların, düşmanın batarya dübünüyle görebilecekleri noktalardan verdikleri parolaların esaslı noktalarıdır. Ordu hareketlerinin en ufak tafsilatına kadar bilinmesi için kararlaştırılan daha birçok işaret vardır¹⁰⁵.

27. Uçurtmalar ile Casusluk

Uçurtmalar ile haberleşmeye ilişkin olarak 20 Nisan sene 1331 (3 Mayıs 1915) Polis Müdüriyetine gönderilmek üzere hazırlanan taslak yazıda; “Dün Beyoğlu ve civarında birçok uçurtmaların uçurtulduğu ve bunu yapan çocuklar arasında birçok da erkeklerin mevcûd olduğu ve hatta bazı uçurtmalarda özel işaretleri andırır fazla şeyler bulunduğu görülmüştür. Bunun düşman tayyareleriyle işâret alış-verişine âlet olarak kullanılmış olunduğu zannını doğurmaktadır. Bundan dolayı Boğaz civarında hiçbir biçimde uçurtmaya izin verilmemesi husûsunun polis merkezlerine emr ve tenbîhi ve bu konuda sıkı bir gözetim ve ta’kîbin ihtârı ricâ olunur”¹⁰⁶ denilerek uçurtmalarla yapılan casusluğa işaret edilmekte ve düşman uçaklarına işaret verildiği düşüncesiyle Boğaz civarında hiçbir suretle müsaade edilmemesi Polis merkezinden istenmiştir.

28. Şifreleme Yöntemiyle Casusluk

İstihbarat çalışmalarında, elde edilen ve muhataplarından başka kimsenin öğrenmemesine dikkat edilen bilgilerin sağlıklı ve gizli bir şekilde ilgili birimlere veya istihbaratın merkezine aktarılmasında uygulanan yöntemlerden birisi de yazıları şifrelemektir.

Şifrelemek suretiyle hazırlanan istihbarat raporlarında ve casus notlarında sadece rakamlara yer verilmiştir. Her bir rakam veya sayı bir harf veya bir kelimeye denk gelmektedir. Rakamlar ve harfler arasındaki bağlantı ise daha önceden hazırlanan bir cetvelle tanzim edilmektedir. Bu bağlantı ve cetveli sadece şifrelemeyi yapan kaynak ve muhatapları bilmektedir. Bu sayede gönderilen raporlar istenmeyen şahıs veya istihbarat örgütlerinin eline geçse bile hangi bilgileri içerdiğini anlamadıkları veya anlayamayacakları için söz konusu faaliyetlerin güvenliği de sağlanmış oluyordu¹⁰⁷.

Bu duruma Birinci Dünya Savaşı süresince sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle, Alman Genelkurmayından Başkomutanlık Vekâletine gönderilen “casusluğun önlenmesine” yönelik günlük bilgilendirme notlarında düşman casuslarının şifreli yazışmalarına dikkat çekilmektedir.

Şifrelemeye güzel bir örnek olarak Başkomutanlık Vekâletinden; Ordular İstihbarat Zâbitlerine, Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine, Menzil Müfettiş-i Umûmiliğine, İstanbul Sansür Müfettişliğine, yazılan 6/4/1333 (1917) tarihli şifrede; “Alman Ordu Erkân-ı Harbiye Vekâleti Reîsi’nden gelen ihbârnamenin örneği ektedir. Düşman casuslarının haberleşme yöntemlerine ilişkin bu ihbârname içeriğinin önemi üzerine özel bir biçimde dikkatinizi çekerim”¹⁰⁸ denilerek, düşman casuslarına ait şifreli haberleşme yöntemine vurgu yapılmaktadır.

Ordu Erkân-ı Harbiye Vekâleti Reîsi tarafından gönderilen 19 Mayıs 1917 tarihli bu yazı 2. Şubeye bilgilendirme amaçlı sunulmuştur. Yazının içeriğinde şifreleme yöntemiyle yapılan casusluğun yeni boyutlarına değinilmiştir.

¹⁰⁵ Feridun Kandemir; *a.g.e.*, s.341-422.

¹⁰⁶ *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:003.

¹⁰⁷ Ahmet Yüksel; *II. Mahmud Devrinde Osmanlı İstihbaratı*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2017, s.207.

¹⁰⁸ *a.g.a.*; BDH, K:391, D:39/1549, F:018. Yazının altında ise “Emniyet-i umûmiyeye: Şâyân-ı tedkikdir. Menzile: Me’ûrîn-i âidelerinin nazar-ı dikkatlerinin celbini ricâ ederim. Gönderildi 15/6/1333 (1917)- E Kısım II” notu bulunmaktadır.

“Posta sansürü hakkında

Düşman istihbârât işlerinin kullandığı bir şifre bu defa meydana çıkarılmıştır. Bu şifrenin kullanıldığı şimdiye kadar 10 olayda gerçekleşmiştir. Bu şifre için içeride ve dışarıda elde edilmesi mümkün olan (Feller)in Almanca-Fransızca veyahud Fransızca-Almanca) ceb sözlüğünün 1915 senesi baskısı alınır ve aşağıdaki gibi kullanılır ve şifre oluşturulur:

Bildirilecek haberin her kelimesi, sözlüğün sahîfe ve satır numarasıyla her iki numara berâber olmak üzere ayrılır. Meselâ:

“Bugün piyade alayı üç ve yetmiş şarka müteveccihen trene irkâb edilmiştir.”

“Bugün” 164’ncü sahîfede ve 78’inci satırda, “piyade” sahîfe 173, satır 87’de “alay” sahîfe 266, satır 92 ve devamında bulunuyor. Şu hâlde yukarıdaki haber adetle aşağıdaki gibi gösterilir:

3656407603266921738716478

03892324701072512321531155

Lügatin sahîfeleri 1000’den az ve her sahîfede 98 satır olduğundan bu adedler a’zamî olarak 5 hâneli olur. Şifrenin halli için her kelimenin 5 adede ifâdesi lâzım gelir. 5 hânenin doldurulması için bir sıfır ilave edilir. Yukarıdaki adetlerin sağdan dördüncüsüyle karşılaştırılsın. “07603”

Yukarıdaki adetleri göze çarpmayacak bir biçimde bildirmek için casus bu adetleri kararlaştırılmış bir tarzda örneğin aşağıdaki gibi ikişer ikişer düzenler:

786471381792663260076564

531531153212250701479232

38” denilerek şifrelemeye dikkat çekilmektedir. ¹⁰⁹

Bu konu ile ilgili İstihbarat’a ve Sansüre (Emniyet’e) Menzil’e- yapılan bilgilendirme yazısında; “Şimdi bu adedlerin bir mektûb metninde kelimelere dönüştürülmesine gelir. Bunun için casus yukarıdaki çift adedlerin tesâdüf ettiği sahîfelerden gelişi güzel bir kelime seçer ve bu kelime ile mektûbuna başlar ve diğer her adedin tesâdüf ettiği sahîfeden mektûbuna uygun bir kelime seçer ve bu şekilde seçilen kelimeler mektûb metninin satırlarının ilk kelimelerini teşkil eder.

Meselâ: İlk 78 adedinin tesâdüf ettiği sahîfeyi yani 78 numaralı sahîfeyi açar ve o sahîfede mektûb metnine muvâfık bir kelime intihâb eder ve diğer satırlar için de böyle mu’âmele eder. Sahîfe 78’de “mâh” kelimesini, sahîfe 64’de “eshâm” kelimesini, sahîfe 71’de “v” harfini seçer.

“içinde bulunduğumuz ayın 3’ü tarihli mektûbuma ilâveten göndereceğiniz

“eshâmın lâzım gelen mu’âmele-i hesâbiyesini icrâya hâzır olduğumu

“ve bu sûretle zât-ı âlîlerine bu vesîle ile de hizmet etmekle onur duyacağım

“arz ederim. Buna mukâbil olarak hakk-ı âcizîde de lütf-ı âlîlerini

“dirîğ buyurmayacağınızı ümîd ederim. Ağustosda, zannıma göre

“mâh-ı mezkûrun vasatına doğru avdet edeceğimi ümîd eder ve o zamân

“nisbeten daha az ehemmiyetli olan umûrla iştigâl edeceğimi

“ümîd eylemekteyim. Müşterilerime ne derece merbût olduğumu ve mevcûd

“nükûdumu ilah.”

¹⁰⁹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:018-01. Yazının altında ise; “İstihbarata ve sansüre (emniyete) menzile- Tarz-tevzi’ yazılacak” notu düşülmüştür.

Mürsel-i ileyh mektûb metninin satırlarının ilk harflerini toplar ve kendisinde de bulunan aynı lügatde o kelimeleri arar ve o kelimelerin buldukları sahîfe numerolarını kararlaştırılmış olduğu vechile ikişer ikişer yazar ve yukarıdaki 5 adedi meydana çıkarır. Sonra bu adedleri beşer beşer ayırır ve her beş adedin ilk üçünü teşkil eden adedlerin sahîfe ve diğer iki adedin satır numarası olduğunu göz önünde bulundurarak kelimeleri arar ve yukarıdaki haberi elde eder.

Bu şekilde düzenlenen mektûb ustaca düzenlenirse o mektûbda şifre bulunduğunu meydana çıkarmak kâbil olmaz. Burada bir düşman casusunda bulunmuş olan örnekte satırların düzensiz bir biçimde uzun veyahud kısa olması ve içeriğinin anlamsız bulunması dikkati çeker.

Bu tarzda şifre kullanan casusların ehemmiyetden ârî metinler intihâb ettikleri ve bu husûsa mecbûr oldukları tecrübelerle sâbit olduğundan metince iktisâden veyahud diğer bir açıdan önemli görülmeyen mektûbların ayrıca incelenmesi ve mektûblar gönderici ve alıcının güvenilir kişiler olmadığı takdirde bu mektûbların gönderilmemesi şâyân-ı tavsiyedir.”¹¹⁰ denilerek şifreleme konusunda dikkat edilmesi ve önemsiz görülen mektupların bile bu husus dikkate alınarak yeniden incelenmesi ve şüphelenilen durumlarda mektupların gönderilmemesi istenmektedir.

29. Şarkılar Arasına Cümleler İlave Etmek Suretiyle Casusluk

Haber kaçırmada casusların sıklıkla kullandıkları bir diğer yöntem de şarkılar arasına cümleler ilave edilerek yapılmıştır. Konu hakkında yapılan ikazlar sonucunda bilgi sahibi olunmuştur. Bu konuda yapılan ikaz yazıları şu şekildedir;

İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesince Karargâh-ı Umûmî İstihbârât Şu‘besi Müdüriyetine gönderilen 21/9/1333 (1917) tarihli bir yazıda;

“1- Banknotlar hakkında incelemelerde bulunulmak üzere görevlilere bildirimde bulunulmuştur. 2- Tepebaşı belediye bağçesinde varyete kumpanyasında oyun sergileyen Fransız tebe‘asından (d e l m t) nâm-ı diğer Korpe’nin Türkçe ve Almanca deyimleri alaya alma değil de şarkılara kendiliğinden bazı cümleler eklemek sûretiyle şarkı söylemesinden dolayı bir aydan beri sanatını yapmasını yasak getirilmiş olduğu ortaya çıkarılmıştır efendim”¹¹¹ denilerek Tepebaşı Belediye bahçesinde şarkılar söyleyen Fransız sanatçının şarkılara kendiliğinden bazı cümleler ekleyerek kendisini dinlemeye gelen Rumlara bir şeyler söyleme ihtimaline karşı bir aydır yasaklı olduğu ifade edilmiştir¹¹².

30. Osmanlı Banknotlarından ve İkiye Bölünebilir Madeni Paralardan İstifade İle Casusluk

Pasaport Merkezinde görevli olan Yüzbaşı Ali Şefik tarafından 9 Eylül 1917 tarihinde yazılan bir raporda “Bizim Osmanlı banknotlardan lira çaryekleri, beş guruşluklar, guruşlar ve yarım liralıklarla mecîdiyeliklerin arkaları yazısız olduğundan bunları muhâbereye son derece elverişli görüyorum. Gizli mürekkeplerle yazılarak yolcular yanlarında bulundurmaları veyahud posta ile dâhil ve hâric memlekete sözlü olarak gönderilmeleri de mümkün ve uygundur”¹¹³ denilerek ilgililerin dikkati çekilmektedir.

¹¹⁰ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:018-02.

¹¹¹ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:019.

¹¹² a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:019-01; a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:019-02’de ise;

“Tepebaşı bahçesinde oynayan tiyatro kumpanyası direktörü İsviçreli bir Fransız’dır. Şişhanece tahminen elli yaşlarındadır. Şanode rumuzlu lafifelerle Almanca ve Türkçe istilâhâtı tezyîf ediyor. Buna her tarafda rast geliyorum. Dâimâ önüne bakar ve lâkayd ve ekseriya fındık gibi şeyler yiyerek her tarafı geziyor. Şanoya çıktığı zamân Rumlardan tarafından fevka’l-âde alkışlanıyor”. Fi 9 Eylül sene 1333 (1917)- Pasaport Merkezinde Yüzbaşı Ali Şefik.” yazmaktadır.

¹¹³ a.g.a.; BDH, K:391, D:39/1549, F:019-02.

Bunun dışında casusların, ikiye bölünebilir madeni paralar içinde mikrofilmler veya zehir kapsülleri taşıdıkları da tespit edilmiştir¹¹⁴.

Rus casusların da sınırdan kaçırdıkları çok miktardaki para için genellikle kâğıt para kullandıkları ve bunları da yeleşin arka tarafında ve omuz başlarına dikilerek sınırdan geçirdikleri ve bunların arasında bilgileri de gizledikleri tespit edilmiştir¹¹⁵.

31. “Topuk Çivisi” Yöntemi ile Casusluk

Casusların birbirlerine mesaj iletmede kullandıkları bir diğer yöntem de “topuk çivisi” idi. Özel olarak hazırlanan bu çiviler paslanmaz ve su geçirmez şekilde imal ediliyor, casuslar da bunların içine yerleştirmiş olduğu mesajları önceden belirlenen bir nokta da fark ettirmeden ayağı ile yere saplıyordu. Ağaç kovukları ve köprü vidaları bu işe yarıyordu¹¹⁶.

32. Seyahatler Yolu ile Yapılan Casusluk

Birinci Dünya Savaşı boyunca Osmanlı Devleti aleyhine yapılan casusluk faaliyetlerinin en önemli araçlarından birisi de kuşkusuz yapılan seyahatlerdir. Araştırmacı kimlikli (kimselerin yaptığı) seyahatlerle bölgeyi tanıma (orada bir araya geldikleri) subayların özel görevlerini öğrenmenin iyi bir yoluydu ve büyük güçlerin hemen hepsi de bu yöntemi kullanmıştır.

Bu kapsamda Almanya Max von oppenheim ile Avusturya Macaristan Alois Musil ile Arap aşiretlerinin yaşadığı bölgelerde yoğun bir araştırma seyahati içinde olmuşlardır¹¹⁷. Buralardaki çalışmaları ile Suriye ve Filistin Cephesinde kendi ülkelerinin çıkarlarını sağlamaya yönelik istihbarat ve casusluk faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Seyahatleri boyunca gördükleri ve duydukları her şeyi raporlamışlar ve istihbarat birimlerince kullanılmak üzere ilgili yerlere göndermişlerdir. Bunların dışında İngilizlerin oluşturmuş olduğu etkin istihbarat ağı kapsamında kendine bağlı yerel nüfustan ajanların da bu yönde seyahatleri olmuştur.

Örneğin; NİLİ casusluk teşkilatı casuslarından Aaron, Filistin’in kuzeyine yaptığı seyahatlerden bir tanesi sırasında gördüklerini not almış ve tam üç not defteri doldürmüştür. Bu notlarının arasında bölgede bulunan toprakların konumları, askerî birliklerin ve ekipman trenlerinin rotaları ve programları, askerî birliklerin eğitim seviyeleri, yolların ve demir yollarının durumu yer alıyor.

Yeni yapılan yollardaki ilerlemeleri, hububat fiyatlarını ve Türklerin kullandıkları boğa türlerini de tespit etmiştir. Bütün bu çalışmaları sırasında tedbiri elden bırakmaz. Herhangi bir şekilde polis veya asker tarafından durdurulması durumunda notlarından bir şey anlaşılmasın için bir kısmını şifreli yazmıştır. Benzer bir seyahati yine NİLİ casusluk teşkilatı casuslarından Absalom Filistin’in güneyine yaparak istihbarat toplamıştır. Demir yolları, askerî üsler, yollar ve telgraf hatları, ikmal depoları, hastanelere dönüştürülen okullar ve faydalı olabilecek askerî diğer mekânlar toplanan istihbarat bilgileri arasındadır. Toplanan bütün bu bilgiler tarım istasyonunda bir deri kasada saklanmıştı.

Yine NİLİ casusluk teşkilatı casuslarından Sarah da aynı şekilde seyahatlerle bölgedeki istihbarat faaliyetlerine devam etmiştir. Bazen gündüzleri kokulu, beyaz renkli dantelle bezenmiş elbisesiyle elinde şemsiyesi ile köyün sokaklarında Türk subaylarıyla heyecanlı konuşmalar yaparken yavaş yavaş dolaşır. Bazen de koyu mavi elbise giyerek otomobile eğlenmek için Kudüs’e gittiği görülürdü. “Eğlenceye düşkün kadın, Alman kurmay subaylarıyla flört etmek için şehrin şık otellerine inerdi. Türk garnizonu yakınlarında oturan arkadaşlarını da sık sık ziyaret ederdi.”¹¹⁸ Yine NİLİ casusluk şebekesinin seyahatler sırasında elde ettikleri

¹¹⁴ Atilla Akar; *a.g.e.*, s.105.

¹¹⁵ *a.g.a.*; BDH, K:3919, D:84, F: 2-6.

¹¹⁶ *a.g.e.*; s.105.

¹¹⁷ Mim Kemal Öke- M.Lütfullah Karaman- Emir Turan- Mithat Baydur- Orhan Koloğlu; *Kutsal topraklarda Casuslar Savaşı*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.36-37.

¹¹⁸ Necmettin Alkan; *a.g.e.*, s.73.

bilgilerin önemine ilişkin başka bir örnek “temin ettikleri bir haritada Kudüs'te bulunan tahkim edilmiş noktaları, topların ve makineli tüfeklerin bulunduğu yerler ile askerî birliklerin hareketleri, komutanların değişmesi ve Türklerin sağlam olmayan yönleri gibi bazı bilgiler yer almaktaydı. Şam ile Kudüs arasında seyahat ederken ise buralarda yapılan yeni köprüler, yolların durumları, Türklerin cephanelik ve mühimmat bulunan depolarını da tespit ederler. Yolculuk sırasında aktif bilgi sağlayan ve daha fazla gündelik kaynakla casuslara destek veren NİLİ üyelerine yeni görevler verilir. Elde ettikleri en önemli bilgi ise Türklerin Gazze şehrinden Birüssebi istikametine kadar uzanan hat boyunca pozisyonlarını kuvvetlendirdikleriydi...”¹¹⁹

NİLİ casusluk şebekesinin Filistin bölgesindeki bu çalışmaları, “İngilizlerin Türk arka saflarındaki gözleri ve kulakları” yorumunun yapılmasına neden olmuş hatta biraz daha ileriye götürülerek “Aaronshonların istihbaratı olmasaydı, Allenby zaferi kazanamazdı.” itirafı yapılır.¹²⁰

33. Sebzevatçılar Yoluyla Casusluk

Casusların haber kaçırma yöntemleri arasında çok ilginç bir örneğine Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekâletinin 13 Mayıs 1331 tarihinde Polis Müdür-i Umumiliğine gönderilen bir yazıda rastlamaktayız. Bu yazıda; “Hergün Maltepe, Yedikule ve İstanbul haricindeki bahçelerden gelen Müslim ve gayr-i Müslim “sebzevatçılar” vasıtasıyla birçok mektupların dağıtıldığı ve hatta Mayıs'ın 8. günü Maltepe'de Bağçivan Yanyalı İsmail'e Mercan yokuşunda Rusça konuşan ve uzun boylu, siyah elbiseli ve ayağında Rus çizmesi bulunan birisi tarafından bir paket kâğıt verildiğinin haber alındığı söylenmektedir.

Yazının devamında söz konusu sebzevatçıların geceleri İstanbul'a arabaları ile girmeleri ve yine geceleri dönmeleri, sebze küfelerinin otlarla kapatılmış bir şekilde gidip gelmesinin her türlü şeyin gizlice kaçırılmasına uygun olduğu ifade edilmektedir.

Yine aynı yazıda “Sebzevatçılar Eminönü pazarında alışveriş vesilesi ile çok güzel bir haberleşme vasıtası olabilirler.” denilerek sebzevatçılar yoluyla yapılacak haber kaçakçılığına işaret edilmekte ve sebzevatçıların sık sık kasaba haricinde üstleri, başları ve küfelerinin ansızın takip ve kontrol edilmesi istenmektedir. Aynı konuda yapılan yazışmalarda söz konusu haber kaçırma yöntemine dikkat edilmesi konusunda uyarılar yapılmıştır.¹²¹

34. Vapurlar ve Kayıklar Vasıtasıyla Casusluk

Birinci Dünya savaşı boyunca farklı sahil bölgelerinde yolcu taşıyan İngiliz vapurlarında ve kayıklar ile bu vapurlar arasında irtibat sağlanarak casusluk faaliyetleri yürütülmüştür.

Bazı gayr-i Müslim tebaanın da iştirakinin de sağlanması ile Osmanlı ordusu hakkında istihbarat alınma yoluna gidilmiş. Sahil bölgesindeki filolarımızın hareketleri ve bu bölgelerde yapılan askeri yığınak ve değişiklikler buradaki casuslar vasıtasıyla anında İngilizlere yetiştirilmiştir. Adalara gelen kayıkların birçoğu İngilizler tarafından kiralanarak casuslukla görevlendirilmişlerdir.¹²²

Osmanlı devleti sahil bölgelerinde yaşanan bu casusluk faaliyetlerinin önüne geçilmesi için Dördüncü Kumandanlığı tarafından yayımlanan bir emirde “Ancak ordunun emriyle dışarıya gidebilmek veya dışarıdan da memlekete gelecek olanlar vapura binmeden veya vapurdan çıkmadan önce çok dikkatli ve mükemmel bir şekilde aranacaktır.

Bu aramanın mükemmel ve aynı zamanda usûle uygun olması için özel tedbirler alınacaktır. [husûsî mu'âyene salonları, kadınları mu'âyene için kadın me'mûrlar... ilah] Bu gibi yolcuları

¹¹⁹ Necmettin Alkan; *a.g.e.*, s.77.

¹²⁰ *a.g.e.*; s.92.

¹²¹ *a.g.a.*; BDH, K:289, D:1177, F:020; *a.g.a.*; BDH, K:289, D:1117, F:020-01.

¹²² BOA.DH.EUM.5.Şb.84/3.

vapura götürecek veya vapurdan sâhile getirecek kayıkçılar dahi her def'asında dikkatle aranacaktır" denmektedir¹²³.

Yine aynı emirde "Vapurlara kayıkçıların bizzat çıkmaları yasaktır. Kâ'ide-i vapurda polis me'mûrları girecekler ve kayıkçılar yalnız gömlek giyecekler ve ayakları çıplak olacaktır. Bundan maksad mektûb gizlenmesini engellemektir. Her bir kayıkçının üzeri aranacaktır." Ayrıca "yolcuların eşyası arama sonrasında numaralandırılmış olarak hükümet tarafından vapura gönderilecektir. Vapurda numara sahibine teslim edilmesi", "yabancı ülkelerden memleketimize gelecek şahısların üzerinde aleyhimizde mektuplar bulunursa tutuklanması, aleyhimizde olmayıp da düşmana ait bazı bilgileri içeren ve bizce bilinmesi faydalı görülen mektupların kopyalarının alınması" istenmektedir¹²⁴. Bütün bu tedbirlerle yapılacak casusluğun engellenmesi amaçlanmıştır.

35. Yataklı Vagonlarla "Pulsuz Mektup" Taşımak Suretiyle Casusluk

Osmanlı Devleti'nin casuslukla mücadelede tespit ettiği haber kaçırma yöntemlerinden birisi de yataklı vagonların tercih edilmesidir.

Yataklı vagonlarda seyahat eden bazı kişilerin kondoktörlerle yataklı vagon memurlarının ekserisinin Rum olması nedeniyle bunlardan istifade edildiği, bu kişiler vasıtasıyla başka isimle polislerinin dikkatini çekmeden İstanbul'dan gizli mektuplar alıp dışarı çıkardıkları ve çıkarabilecekleri tespit edilmiştir. Trenlerdeki mevcut sivil ve polislerin memurlarının bu yönde dikkatli olmaları ve bu yönde şüphe duydukları kişilerin memuriyetten çıkartılması yoluna gidilmiştir. Bu şekilde Pulsuz mektup nakledecekler için sansür talimnamesinin 37. Maddesinin uygulaması yapılmıştır.

Osmanlı Devleti'nden dışarıya ve dışarıdan içeriye gelen giden yolcuların çoğunlukla Yahudi olması dikkatleri çekmiştir. Bu yolcuların izlenmesi neticesinde; ilk olarak Bulgar istasyonu olan Eski Mustafa Paşa'ya gelir gelmez taşıdıkları mektupları Bulgar pullarıyla pullayarak posta trenine teslim ettikleri görülmüştür. Geceleri her trende İstanbul'dan Bulgar sınırına kadar sivil inzibat memurlarıyla polis memurları gönderilse de bunlar paso ve diğer tren görevlilerince bilinmekte olup gizlilikleri bir işe yaramamaktadır. Bununla birlikte yolcu isimlerinin alınması ve bunlar arasında şüpheli olanların ya Yeni Mustafa Paşa'ya kadar olan istasyondan birine teslimleri ya da teslim edemedikleri takdirde isimlerinin ayrıntılı olarak alındıktan sonra dönüşlerinde aynı muameleye tabi tutulmaları istenmiştir¹²⁵.

Özellikle de Dedeâğaç Bulgar Postası ile İstanbul treninin geçtiği Kuleli- Burgaz İstasyonu ile Edirne arasındaki güzergâhta bu yönde birçok gizli mektup alınabileceği gibi daimi şüpheli adamların da bulunma ihtimalinin fazla olduğu bildirilerek trende bulunan Zabıt memurlarının da son derecede dikkatli olmaları ve özellikle Yahudi yolcuları kontrol altında bulundurmaları emredilmiştir¹²⁶.

36. "Posta Kutusu" Yöntemi ile Kadın Kuryelerle Yapılan Casusluk

İşgal altındaki topraklarda casusluk yapmak, tanımı gereği son derece tehlikelidir; yakalanma, hapsedilme, işkence ve çoğunlukla ölüm risklerini de beraberinde taşır. Buna rağmen Birinci Dünya Savaşı boyunca işgal altındaki bölgelerde binlerce cesur kadın ve erkek müttefik askerler

¹²³ Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi; a.g.a.; BDH, K:383, D:390-1521, F:002-13.

¹²⁴ a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-14; "1330 sansür ta'limâtnameşinin 32'inci maddesinin meâline kıyasen hâricden Sûriye ve Filistin için gelen mekâtib yalnız Beyrut'da sansür edilecektir. Binâen aleyh Beyrut'dan mâ'adâ bütün Sûriye iskelelerinde herhangi devlete mensûb olursa olsun hiçbir sefineden posta çantası ve müteferrik evrâk ve gazeteler kabûl olunmayarak Beyrut'a gönderilmesi lüzûmu kapudana ihtâr olunacak ve yine Beyrut limanından mâ'adâ hiçbir limandan hârice mektûb ve gazete vesâire gönderilmeyerek postahanesinden doğruca Beyrut'a sevk olunacaktır." denilmektedir.

¹²⁵ ATASE Daire Başkanlığı Arşivi; BDH, K:247, D:404/1024, F:010.

¹²⁶ a.g.a.; BDH, K:247, D:404/1024, F:010-01.

için kaçış şebekeleri kurdu ve İngiliz gizli servisi için casusluk yaparak çok değerli askeri bilgileri toplayıp aktardı.

Özellikle, işgal edilmiş Belçika ve Kuzey Fransa'da faaliyet gösteren gizli casusluk örgütlerinden biri La Dame Blanche'ye mensup değişik meslek guruplarından kadınların istihbarat raporlarına kuryelik ettikleri ve **“posta kutusu”** görevi üstlendikleri görülmektedir. Bu kadınlar istihbarat için teslimat noktaları sağladılar ve bilgiyi bir sonraki kuryeye iletiler.

Bu bölgede demir yollarını izleyip Alman birliklerinin ilerleyişini takip ve kaydetmek La Dame Blanche'in birinci öncelikli işi idi. Alman kuvvetlerinin manevraları ve gücü konusunda İngiliz istihbaratına çok önemli askeri bilgiler sağlıyordu. Savaşın sonuna gelindiğinde her biri ayrı numaraya sahip elliden fazla tren izleme noktası vardı. Bu casusluk işi gece gündüz sürüyordu ve dönüşümlü bir şekilde çalışarak demir yolları haftanın yedi günü, günün yirmi dört saati izleniyordu. Bu vardiyalı olarak çalışma görevini genellikle aileler üstleniyorlardı. Örneğin Felix Latouche, Eylül 1917'den savaşın sonuna kadar karısı ve 13 ve 14 yaşındaki iki küçük kızıyla birlikte, Kuzey Fransa Fourmies'deki, Hirson- Mézières demir yolu hattına tepeden kuşbakışı bakan kulübelerini bir **tren gözetleme noktası** olarak kullanmışlardır. **Gece ve gündüz trenlerin geçişini izlemişler ve gözetleme görevi yapmışlardır.** Elde ettikleri bilgileri gizlemek için ise bunları gıda maddeleri olarak yazmışlardır. Askerler için fasulye, atlar için hindiba, toplar için kahve çekirdeği vb. şeklinde şifreli olarak yazıyorlar ve listeler tamamlandıktan sonra bir kurye gelene dek mutfak duvarına yaslı duran **“sapı içeriden oyulmuş bir süpürge”** saklıyorlardı.

Aile grupları ayrıca ajanlar için güvenli evler ve sadece istihbarat almak için değil eldeki istihbaratı şebekedeki başka bir gruba veya üyeye iletmek için de kullanılan **“bilgi teslimat noktaları”** sağlıyorlardı.

Ülke içinde genelde erkeklerden daha rahat dolaşabildikleri için, kuryeliği çoğunlukla kadınlar yapıyordu. “Posta kutusu” ve kuryelik görevini genellikle yaşlı kadınlar, ebe, hemşire, hastabakıcı, rahibe vb. gibi rahat dolaşabilen ve Almanların dikkatini çekmeyen kadınların üstlendiklerini görüyoruz¹²⁷.

İngiliz istihbaratına casusluk yapan Belçikalı bir başka kadın casus Marthe McKenna'nın casusluk faaliyetlerinde bunun güzel bir örneğine rastlıyoruz. Marthe'nin casusluk faaliyetlerine iki kadın ajanın yardımcı olduğunu görüyoruz. Bunlardan biri meyve sebze satmak için Roulers'e sık sık gelen, Almanların zararsız olarak gördüğü 70 yaşlarındaki bir kadındı. Marthe'ya İngiliz istihbaratının talimatlarını ulaştıran bu kadın, “Kantin Anne (Canteen Ma)” adıyla biliniyordu. “No 63” olarak bilinen diğeri ise onların **“posta kutusu”** ydu ve kuryelerin Hollanda'ya taşıdığı istihbaratı gizlice yurt dışına çıkarıyordu. Marthe'nin kod adı “Laura”ydı; ona verilen teslimat topladığı **her türlü bilgiyi şifreleyip** hiç tanışmadığı “ajan 63”e ulaştırmaktı. **Şifreli mesajları küçük kâğıt parçalarına yazar, onları sıkıca sarar ya saçının içine ya da eteğinin dikişine saklar ve geceleyin mesajları ajan 63'ün penceresinden içeri atardı.**

Sokağa çıkma yasağından sonra dışarıda dolaşabilmek için geçiş izni gerekli idi. Kendisi bu iznine güvenmektedir. Yine de kasabada sık sık devriye gezen Alman askeri polisinden gizleniyordu. Zaman zaman Roulers'e başka ajanlar da gelip Marthe ile bağlantıya geçmişlerdir. Bunlar **“çengelli iğne adamlar”** olarak anlatılır. Bunlar kendilerini yakalarının altına çaprazlama taktıkları iki çengelli iğne ile belli ederlerdi.

37. “Kafe Kızı” ve Fahişeler- Metreslerle Casusluk

Aşk ve Paranın bazı düşününlerin ağzından ve koynundan her türlü sırrı çalabilecek en güçlü silah olduğu örnekleriyle sabittir. İşgal ordularının geçtikleri yerlerdeki meyhaneler, gelen evler

¹²⁷ Ann Kramer; *a.g.e.*, s.42-47.

ve barlar önemli birer casus yuvaları olabildikleri kadar ordu mensuplarına frengi aşılama için birer bozgun yuvasıdır.

İşte Birinci Dünya Savaşında bu tür casuslardan da geniş ölçüde yararlanılmıştır. Savaş çıkar çıkmaz Balkan ülkelerine de kadın ve para akını da başladı. Özellikle Romanya hükümet ve ordu mensupları arasına yüzlerce güzel Fransız kadını yayıldı. Bol para ile aşk ve kumar âlemlerinde siyasi entrikalara başladılar. Beyoğlu'nda da bu türden âlemler görülmüyordu. Bu alanda diğer taraf ülkeler de çalışıyorlardı¹²⁸. Fransızlar daha çok sömürge askerleri kasabalardan, şehirlerden geçerken yüzlerce güzel Fransız kadını bunların boyunlarına atılarak öptüler ve kendilerini de öptürdüler. Bir takım fahişeler vasıtasıyla bu askerler ara sıra tatmin edilerek maddi refahları gibi ruhi ihtiyaçları da sağlanmaya çalışıldı¹²⁹. Görüldüğü gibi ismi ve şekli değişik de olsa tüm taraf ülkelerin bu yöntemlerden istifade etmişlerdir.

Bu noktada, bilgi toplamada ve elde edilen bilgileri merkezine taşımada sıklıkla müracaat edilen yöntemlerden birisi de “kafe kızı” denen güzel ve genç kızlar ile metres ve fahişelerden yararlanmaktır. Özellikle İtilaf devletlerinin casusluk çalışmalarında sıklıkla görülebilir. Bu türden casusluk faaliyetine “**posta kutusu**” ile casusluk konusunda bahsettiğimiz Marthe'nin çalışmalarında rastlamaktayız.

Marthe, anne ve babasının işlettiği Roulers'deki Carillon Cafè'ye gelen Alman askerlerden haber toplamaktadır. Alman askerleri kendilerine ikram edilen sert içkinin etkisiyle konuşmakta ve bu şekilde pek çok faydalı askerî bilgiyi açıklamaktadır. Elde edilen bu bilgiler daha sonra bahsettiğimiz yöntemle İngiliz istihbaratına ulaştırılmaktadır. “**Kafe Kızı**” olarak istihbarat terminolojisine geçen bu casusluk yönteminin farkına varan Almanlar, durumlarından şüphelendikleri ve askerlerden bilgi toplamaya çalıştıklarından kuşku duydukları “**kafe kızı**” denen pek çok kişiyi tutuklamışlardır¹³⁰.

Yine İngiliz istihbaratına çalışan NİLİ casus şebekesi de Filistin cephesinde Alman ve Türk subaylarından bilgi almak için fahişelerden, metreslerden ve güzel kadınlardan istifade etmişlerdir. Bu duruma güzel bir örnek olarak Cevat Rifat (Atılhan), Nili casusluk şebekesinin önemli üyelerinden biri olan Simon'un, Madam Rabinoviç'in Alman ve Türk subaylardan bilgi alması için kendisine yaptığı baskıyı şu şekilde anlatmaktadır “ ... demek bana gösterilen ihtimam ve kıymet bir gün beni haince harcamak içinmiş. Türk ve Alman subaylarına peşkeş çekiliyor ve onların ağzından bilgi almak için görevlendirilmiş bulunuyordum. İstediklerini yapmazsam, vücudumun bir anda ortadan kaldırılacağına ihsas etmişti. Hayatta ilk defa Allah'tan korkmayan bir mahlukat karşısında kaldım. Bir şeytanın dahi tasavvur edemeyeceği fenalıkları yapmaya muktedir bu korkunç kadın, gün geçtikçe üzerime biraz daha yükleniyordu. Size bütün mukaddesatım üzerine yemin ediyorum ki, bu alçak kadının işine yarayacak en ufak bir bilgi dahi edinmeden, her fırsatta onu atlatmağa başarılı oldum. Tanıştığım subaylar arasında o derece temiz insanlar vardı ki bunlar ve bunlar gibi binlerce günahsız ve mert kimselerin kanlarına girmek için hiçbir geçerli sebep bulamıyordum.”¹³¹ Simon'un bu ifadelerinden de görüldüğü üzere savaşın kaderini değiştirecek önemli askerî sırların en kolay alınabileceği yöntem olarak güzel kadınların cazibesinden yararlanmak istenmiştir¹³². Bu güzel kadınlar hedefteki komutanlara ve yetkililere sunulmuş ve onların ağzından bilgi alma yoluna gidilmiştir.

Bu örneğin bir benzeri yine NİLİ casusluk şebekesinde görülmektedir. NİLİ casusluk teşkilatının en önemli üyelerinden biri olan Sarah'ın özel hayatı ile ilgili önemli bir iddia Cemal Paşa ile yakın ilişkisi ile alakalıdır. NİLİ liderlerinden Sarah'ın Cemal Paşa'yı Dördüncü Ordu

¹²⁸ Kâzım Karabekir; *a.g.e.*, s.32-33.

¹²⁹ *a.g.e.*; s.78-79.

¹³⁰ Ann Kramer; *a.g.e.*, s.58.

¹³¹ Cevat Rifat Atılhan; *a.g.e.*, s.46-47.

¹³² Filistin'de Yahudi casusların cazibeli genç Musevi kızlarının Osmanlı zabitleriyle yakın ilişkiler kurup önemli bilgiler aldıkları ve bunları ilgili yerlere aktardıkları anlaşılmaktadır. Bu konuda bkz. Mim Kemal Öke; *a.g.e.*, s.328;

Karargâhında sık sık ziyaret ettiğini, aynı masada oturduklarını ve irtibat hâlinde olduklarına dair iddialara rastlanmaktadır. Bunun dışında daha başka imalarda da bulunulmuştur. Diğer Yahudi kadınların paşaya olan “büyük” alakasından ve paşa için yapılan sabahlara kadar yapılan içkili eğlencelerden bahsedilmekte ve bu tür eğlencelerin “Yahudi ve Arap kadınlarıyla Türk yetkililer arasındaki yakınlaşmalara neden” olduğunu söyleyerek bu eğlence ortamının istihbarat faaliyetleri için uygun bir zemin sağlandığı iması yapılmaktadır¹³³. Her ne maksatla olursa olsun bu tür iddialarda mutlaka bir gerçeklik payı olur buradaki gerçeklik payı da NİLİ casus şebekesinin bu eğlence ortamından istihbaratî kazanç sağlama amacıdır. Muhtemel Cemal Paşa da aynı maksada yönelik olarak hareket etmiştir.

Yine bu NİLİ casus şebekesinin Kudüs'te de benzer faaliyetler yürüttüğünü görüyoruz. Örgütün liderlerinden olan Sarah ve Josef'in kendilerine bağlantılı diğer ajanlarla görüşmeyi müteakiben General von Kressenstein subayların kaldıkları Fast Oteli'ne yerleşirler. Alman subayları zamanlarının çoğunu içki içip kadınlar ve savaş hakkında konuşarak geçiriyorlardır. Josef barda bunların konuşmalarını arasına karıştır. Bunların birinden, Filistin'de 50.000 Alman askerî kuvvetinin bulunduğunu, bir başka kaynaktan bunların nerelerde mevzilendiklerini öğrenir. Sarah ise locada oturarak subaylardan duyduklarını kaydeder¹³⁴. Bu ve bunun gibi pek çok örneğe rastladığımız eğlenceli ve içkili ortamın olduğu yerlerde bulunan kadın casuslar aracılığıyla Alman ve Türk subaylarından bilgi almışlar ve bunu İngiliz istihbaratına göndermişlerdir.

Yine bunun güzel bir örneğine fahişelerin düşman kuvvetleri adına istihbarat yaptıkları ve casusluk faaliyetlerinde bulduklarına ilişkin pek çok yazışmaya rastlamaktayız¹³⁵. 6 Kasım 1916 tarihinde Hariciye Nezaretine gönderilen bir yazıda casusluk yaptıkları haber alınan fahişe ve metresler listelenmiştir¹³⁶. Bazı Alman subaylarının metresi olduğu istihbaratı alınan bir kısım bayanın ismi de verilmektedir. Bunların Rus ve Romen olmaları da ayrıca dikkat çekmektedir¹³⁷.

Yine bu konudaki başka bir yazıda da düşman devletlerin vatandaşı olan fahişelerin Osmanlı ülkesinde casusluk yaptıkları haber alındığından bunların sınır dışı edilmek üzere olduğu, bu sebeple dışarıdan bu sıfatla Osmanlı ülkesine gelecek olanlara, tarafsız devlet vatandaşı olsalar bile pasaport verilmemesi veya pasaportlarının vize edilmemesi hususunda Osmanlı Devleti'nin Bükreş Büyükelçiliğinden Bulgaristan Konsolosluğuna gönderilen 29 Nisan 1916 tarihli bir yazı ile istenmektedir¹³⁸.

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere istihbarat servisleri söz konusu yöntemleri sıklıkla kullanmışlar ve elde edilen bilgileri çok güzel bir şekilde değerlendirmişlerdir.

Buraya kadar olan kısımlarda anlattığımız “Birinci Dünya Savaşı'nda casusların haber kaçırmada kullanmış oldukları ve tespit edilen birbirinden ilginç casusluk uygulamaları İtilaf devletlerince titizlikle yapılmaya çalışılmıştır.

Casuslukta görevlendirecek ve görevlendirilen tüm personeli iyi bir eğitimden geçirmiştir. Bu maksatla casusluk okulları kurulmuş ve bu okullardan yetişen casuslar savaştaki ilgili cephelere görevlendirilmiştir. Deneyimli ve özel donanımlı personelin bilgiye ulaşma ve elde ettiği bu bilgiyi kendi ülkesinin istihbarat birimlerine ulaştırması da zor olmamıştır.

¹³³ Necmettin Alkan; *a.g.e.*, s.36-37.

¹³⁴ *a.g.e.*; s.76.

¹³⁵ *a.g.a.*; BDH, K:285, D:406/1165, F:049; Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekaleti'nden İstanbul Sansür Müfettişliğine 26 Şubat 1917 tarihinde gönderilen bir yazıda; “*Daha önce Şehzadebaşı'nda ikamet ederken şu an Atina'da bulunan Sâime Belkis ile Bebekli Makbule isimindeki iki fahişenin düşmanlarımıza casusluk yaptıkları haber alınmıştır. Bu nedenle bunlar adına gönderilen veya onların imzasıyla gelecek tüm mektupların takip ve bildirilmesi*” istenmiştir.

¹³⁶ BOA, HR.SYS.2267/45.

¹³⁷ BOA, DH. EUM. 5.Şube 61/26.

¹³⁸ *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat*; s.394-395.

Diğer taraftan Osmanlı ve müttefikleri olan Almanya, Avusturya Macaristan artan bu casusluk faaliyetleri karşısında duyarsız kalmamışlardır. Bu casusluk faaliyetlerinin yöntemleri ve engellenmesine yönelik olarak genel emirler ve günlük bilgilendirme raporları yayımlamışlardır. İstihbarat birimlerince casusluk faaliyetleri hakkında ayrıntılı paylaşımlarda bulunarak ilgili tüm personel sık sık ikaz edilmiştir.

İkinci bölümde bu casusluk uygulamalarına karşı toprakları âdeta casus yuvası hâline gelen Osmanlı Devleti tarafından casusluğu önlemeye ve karşı casusluk anlamında neler yapıldığı anlatılacaktır.

II. OSMANLI DEVLETİ'NİN CASUSLUĞUN ENGELLENMESİ İÇİN YAPTIĞI FAALİYETLER

Bir savaş çıkması durumunda ordumuzun nerelerde toplanma ihtimali varsa casuslar orada yoğunlaşarak ülkede mükemmel bir casus ağı kurmuşlardır. Bu casusların daha çok aydınlar, memurlar ve subaylarla temas edebilecek şekilde yerlerini belirlemişler; eğitime ve manevralara giden askerlerimizi sezdirmeden gözetlemek için onların yolu üzerinde iş bulmuşlardır.

Aldıkları bilgileri yakın yerlerdeki elçiliklere ya da konsolosluklara gönderdikleri gibi Osmanlı sınırının genişliği ve araçların azlığı dolayısıyla daha hızlı ve daha kolayca sınır ötesindeki casusluk yuvalarına göndermişlerdir.

Osmanlı ülkesinde casusluk diğer ülkelere göre daha kolay bir şekilde yapılabilmektedir. Bunun üç önemli sebebi vardır:

1. Türk olmayan unsurların Türk düşmanlığı ve para kazanma hırsları
2. Türklerin mühtedilere gelenek halini alan güven ve itimatları
3. Kapitülasyonlar dolayısıyla gelişemeyen sanayi ve ticaret alanında yabancı şirketler ve ajanların hâkimiyeti dolayısıyla ülkedeki yabancı etkisinin ve gayr-i Müslim nüfusun çokluğu. Her madde başlı başına casusluğu istediği gibi kolaylaştıracak bir etkidir.¹³⁹

İşte durumun çok hassas olduğu böyle bir ortamda, Birinci Dünya Savaşı'nda casuslar açısından gözde bir ülke olan Osmanlı Devleti birçok casusluk olayına maruz kalmıştır. Âdeta bir casuslar ordusu ile pek çok cephede mücadele etmiştir. Başta İstanbul olmak üzere Kafkasya, Irak, Suriye- Filistin, Çanakkale, Hicaz ve Yemen, Makedonya, Galiçya ve Romanya cephelerinde âdeta espionaj ve karşı-casusluk (karşı espionaj) faaliyetlerinin merkezleri hâline geldiği söylenebilir.

Bu nedenle Osmanlı Devleti de kendisi için bir tehlike olarak gördüğü bu casusluk faaliyetlerini çok yakından takip etmiş ve önleyici bir takım tedbirler alma yoluna gitmiştir. Alınan tedbirlerin bir kısmı, yaşanan casusluk olaylarının analizi sonucunda yapılırken, bir kısmını da müttefiklerinin ikaz ve talepleri doğrultusunda gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda alınan tedbirler değerlendirilmek istenirse, şu dört ana başlıkta incelenebilir:

1- Casusluğun Kapsamının Belirlenmesine Yönelik Hukuksal ve İdari Düzenlemelerin Oluşturulması İçin Yapılan Çalışmalar

Bu kapsamda; Genelkurmay Başkanlığı, savaşın başlamasıyla birlikte, Avrupa ülkelerinde bulunan sefaretler¹⁴⁰ vasıtasıyla, buldukları ülkelerde uygulanmakta olan casusluk kanunlarının temin edilerek gönderilmesini istemiştir¹⁴¹.

Bu istek, güvenlik tedbirlerinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar içerisinde değerlendirileceği gibi aynı zamanda Avrupa'daki muhtemel gelişmelerin diğer bölgelerde de yaşanabileceği

¹³⁹ Kâzım Karabekir; *a.g.e.*, s. 36-37.

¹⁴⁰ Büyükelçilikler.

¹⁴¹ *a.g.a.*; BDH, K:243, D:1010/30, F:1; *a.g.a.*; BDH, K:243, D:1010/30, F:1-2; *a.g.a.*; BDH, K:243, D:1010/30, F:1-4; *a.g.a.*; BDH, K:243, D:1010/30, F:1-5

düşüncesiyle ön almak amacıyla yapıldığı değerlendirilebilir. Çünkü casusluk kanunları istenen ülkeler, dünyanın muhtelif bölgelerinde birbirleri ile rekabet içinde bulunan ülkelerdi¹⁴².

Yine aynı amaçla, Askerî Ceza Kanunu'na eklenmesi için askerî sırları ifşa edenler, casusluk ve savaşlarda hainlik yapanlar hakkında hazırlığı yaparak bunu 29 Ekim 1914 tarihinde çıkardığı “*Esrar-ı Askeriyeyi İfşa ve Casusluk ve Hiyanet-i Harbiye Hakkında Askerî Ceza Kanunu'na Müzeyyel Kanun-ı Muvakkat*” 4 Kasım 1914 tarihinde uygulama alanına konulmuştur¹⁴³. Bu kanun, yabancı bir hükümet menfaatine faaliyette bulunan bir şahsa, askerî gizliliği olan bilgiyi vermek niyeti ile ilişkiye girenlerin üç aydan az olmamak üzere hapsini istemekte idi.

İlgili kanun uyarınca seferberlik sırasında düşman kuvvetlerine yardım etmek veya Osmanlı ve Müttefiklerinin askerî kuvvetlerine zarar vermek amacıyla belli suçları işleyenler, hain kabul edilerek idam cezasına çarptırılacaklardı.

Ancak, cezayı hafifletmeyi gerektiren sebep ve durumların ortaya çıkması hâlinde suçlu ömür boyu veya on seneden az olmamak üzere geçici olarak kürek cezasına çarptırılabilir.

Askerî gizliliği açıklayan, casusluk ve hainlik ile ilgili suçları işledikleri kesinleşen kişiler memur ise memuriyetten çıkarılarak ömür boyu memuriyet ve rütbelerinden mahrum edilecektir. Suçun işlenmesi karşılığı herhangi bir şey almışlarsa bunlara da el konulacaktır.

Seferberlik sırasında askerî gizliliği açıklama, casusluk ve hainlik yapanlar her kim olursa olsun Dîvân-ı harplerde yargılanacaklardı. Olağan dönemlerde askerî sıfatı olmaya sivil kişilerce işlenen suçlar ise Osmanlı Devleti'ne ait sivil mahkemelerce değerlendirilecekti¹⁴⁴.

2- Düşman Devletlerin Vatandaşları Tarafından Yapılan Casusluk Faaliyetlerini Önlemeye Yönelik Çalışmalar

Ülke genelinde casusluğa karşı alınan tedbirler incelendiğinde birçok metodun uygulandığı görülür. Her şeyden önce, casus faaliyeti görülen bölgelerde, güçlü bir istihbarat ağı oluşturularak düşmanın hareket tarzı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu istihbarat ağı yalnızca yurt içinde değil casusluk faaliyetlerinin yoğunlaştığı dış bölgelerde de yapılıyordu. Bütün bu çalışmalar son derecede dikkatli ve titiz bir şekilde yapılmıştır¹⁴⁵.

Savaşın ilk günlerinden itibaren düşman devletlerle ve gizli servisleri ile temasa geçebilecek kişilere ve özellikle de gayrimüslim vatandaşlara karşı son derecede dikkatli yaklaşılmıştır. Konsoloshanelerde tercümanlık vb. görevler yapan gayrimüslimler takip edilmiş ve casusluk

¹⁴² Servet Avşar; *a.g.m.*, s.138. *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-15. Bu istek doğrultusunda, Osmanlı Ordu-yı Hümayûnu Başkumandanlığı Vekâleti Erkân-ı Harbiyesi, Harbiye Dâiresi Riyâsetine gönderilen 31 (Mayıs 1915) tarihli bir yazıda; “*Askerî casusluğuna karşı Almanya, Fransa ve İtalya hükümetlerince müttehid ve mer’î kânûnnâmelerin sûret-i mütercemeleri leffen takdîm kılınmıştır. Askerî cezâ kânûnnâme-i hümayûnunda husûs-ı mezkûra dâir mevcûd 77, 78, 81, 82, 83 ve 84’üncü maddeleri, yalnız cezâ-yı i’dâmî müstelzim cerâim-i cinâiyeye münhasır kalarak bu derece cezâ-yı şedîdi müstelzim olmayan if’âl hakkında bir günâ bir sarâhat bulunmamakta ve bu ise üserâ-yı askeriyenin temâmî-i muhâfaza ve âdem-i ifşâsını tatmîn edememektedir. Binâen âlâ zâlik cerâim-i cinâiyenin dîvânında bulunacak cerâim hakkında da gerek mehâkim-i askeriye ve gerekse dîvân-ı harb-i örfice i’tâsî hükm ve karâra esâs olabilecek bir kânûnnâmenin melfûf kânûnnâmeler sûret-i mütercemelerinin kânûn şu’besince ser’îan tedkikiyle ihtiyâca muvâfık bir sûrette tanzîmi istihâmıyla harbiye dâiresi riyâsetine takdîm kılınur.*” denilmektedir; *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-20’de ise Üçüncü Ordudan Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesi İstihbârât Şu’besi Müdüriyeti’ne gönderilen 20 Teşrîn-i evvel 1332 (2 Kasım 1916) tarihli ve 3406 numarolu şifre ile “*Casusluğa karşı itihâz olunan tedâbîrle casusluk hakkında ta’lîmât mevcûd bulunursa lütfen irsâli ve ecnebî ordularından bu husûsa dâir ma’lûmât mevcûd ise iş’ârî temennî olunur*” denilmektedir.

¹⁴³ Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı da İstihbarat; s. 377-381.

¹⁴⁴ Abdurrahman Bozkurt; *a.g.m.*, s.8-9.

¹⁴⁵ Servet Avşar; *a.g.m.*, s.138.

yaptıkları tespit edilenler Dîvân-ı harplere gönderilmiştir. Yine düşman kuvvetlerine katılarak kılavuzluk ve casusluk yapanlar da en ağır cezaya çarptırılmıştır¹⁴⁶.

Osmanlı Devleti'nin casusluğun önüne geçmek için aldığı tedbirlerden birisi de savaş başlamadan önce yabancı devletlerin konsolosluklarındaki görevli olan müstahdem, kavas ve tercümanların sıkı bir denetim ve gözetim altında bulundurulmasıdır. Bu kapsamda Osmanlı Devleti aleyhine casusluk yaptıkları tespit edilenler ve hâlâ bu devletlerden maaş aldıkları anlaşılana önce Bağdat'a daha sonra da Kayseri'ye ve daha güvenli olduğu değerlendirilen iç bölgelere sürgün edilmişlerdir¹⁴⁷.

İstanbul'da ikamet eden Selanik doğumlu bazı Musevilerin doğum yerlerini gerekçe gösterip Yunanlı olmaları gerektiğini iddia ederek Yunan Konsolosluklarından aldıkları Yunan pasaportuyla Fransa, İtalya vs. düşman ülkelere haber taşıdıkları, Osmanlı pasaportuyla da Avusturya, Almanya gibi Müttefik ülkelere gittikleri haber alındığından Osmanlı konsoloslarının bunların casusluk yapma ihtimaline karşı dikkatli bulunmaları konusunda uyarılmaları için Hariciye Nezaretinden Osmanlı Devleti'nin Berlin, Viyana, Atina, Sofya, Bükreş, Bern, Stokholm ve Lahey Büyükelçiliklerine gönderilen genelge ile uyarılmıştır¹⁴⁸.

Bu konuda Osmanlı Devleti'nin yurt dışındaki temsilciliklerine önemli vazifeler düşüyordu. Ancak bu görevin tam bilincinde olmayan Hariciye memurlarının ciddi hataları, casusların Osmanlı topraklarına kolaylıkla girerek ve buralarda rahat bir şekilde casusluk faaliyetlerini yürütmesine neden olmuştur.

Savaş sırasında, bölgede seyahatlerin artması ve sivil şahısların sürekli yollarda bulunmaları, dikkat çekmiştir. Özellikle, İtilaf devletlerine mensup olanların bir yerden başka bir yere gidip gelmelerinin Dâhiliye Nezaretine bağlı olması nedeniyle bu şekilde yolculuk edenlerden izni olmayanların engellenmesi genel bir kuraldı. 1918 yılı Temmuz ayında, sivil şahısların seyahatlerinde artış olmuştur.

Mesela, Pozantı'da böyle bir problem yaşanmaktaydı. Pozantı İstasyon Komutanının fazlaca seyahat belgesi vermesi, sıkıntılara sebep olmuştur. Her şahsa ayrı ayrı verilmesi gereken izin, çok sayıda kişi için bir belge düzenlenerek hazırladığı görülüyordu. 8 Temmuz 1918'de 36 kişi için bir adet belge verilmişti. Üstelik hazırlanan bu belgede, şahısların isimleri de yoktu. Şüphesiz ki bu durum casusların rahatlıkla yer değiştirerek fazla yorulmadan bilgi edinmelerini kolaylaştırıyordu. Bu durumun engellenmesi için istasyon komutanlıklarına yeni emirler gönderilmiştir¹⁴⁹.

Casusluk faaliyetlerinde konsoloslukların etkinlikleri takip edilerek özellikle Ermeniler üzerindeki ayrılıkçı faaliyetlere olan desteklerinin ve diğer gayrimüslim tebaa üzerindeki etkilemelerinin önüne geçilmiştir. Örneğin; Çanakkale Cephesi'nde Rus Konsolos'un Divan-ı harbe verildiği, Almanya, Avusturya'ya ait konsoloslukların kapatıldığı ve Amerikan Konsolosluğunun da aynı gerekçelerle kapatılması istenmektedir¹⁵⁰.

4 Ağustos 1915 tarihinde Başkomutanlık Vekâletinden Dördüncü Kolordu Komutanlığına bildirilen bir şifre yazıda; "Bize hıdmet için Bağdad'a celb edilmiş iken şüpheli tavırlarından dolayı Bağdad'dan Haleb'e uzaklaştırılan Hüseyin Han Ahter nâmındaki İranînin bu günlerde memleketine dönme arzusunu dile getirmesi bunun bir casus olduğundaki şüpheli artırdığını haber aldım. Bir def'a bunun İran'a gitmesine kesinlikle izin verilmesin. Mahallince yaptıracağınız araştırma bu şüpheliyi destekliyorsa ya Halep'te veyahud başka bir yerde habs olunsun." denilmektedir¹⁵¹.

¹⁴⁶ Abdurrahman Bozkurt; *a.g.m.*, s.35-36.

¹⁴⁷ *a.g.m.*; s.13-14.

¹⁴⁸ *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat*; s. 390-393.

¹⁴⁹ Servet Avşar; *a.g.m.*, 2002, s.139.

¹⁵⁰ Burhan Sayılır; *a.g.m.*, s.100.

¹⁵¹ *a.g.a.*; BDH, K:403, D:386/1588, F:010;

19 Ağustos 1915'te gönderilen bir diğer şifre yazıda; “Bağdad’dan Haleb’e sürgün edilen ve mahallince yapılacak tahkikâta nazaran casusluğu ortaya çıkar veya hiss edilirse Haleb’de veya başka bir yerde hapsini 22 Temmuz sene 1331 (4 Ağustos 1915) tarihli şifre ile bildirdiği İranî Hüseyin Han Ahter 1 Ağustos sene 1915 tarihli telgrafına el-ân bir cevâb verilmediğinden Cuma sabahı kesinlikle yola çıkacağını Almanya sefâretine telgrafla bildiriyor. Bu adam kuşkuya yer vermeyecek şekilde casustur. Hiçbir tarafa gitmesine izin verilmesin ve hakkında derhâl soruşturma açılınsın.” emri verilmiştir¹⁵².

Bu emirden sonra bu konudaki yazışmalar da devam etmiştir. Söz konusu şahsın bir yere gitmediği ve gözetim altında tutulduğu¹⁵³ söylenmektedir. Daha sonraki yazışmalarda da “Haleb’de bulunan İranlı Hüseyin Ahter Han İran Konsoloshanesinden geceleyin şapka ve tek gözlükle çıkarken tevkif olunmuştur. Nereye sevki münâsib olacağını istîzân eylerim. Bu adam Haleb ve Şam İran konsoloslarının akrabası olsa gerek zîrâ onlar da Ahter ailesindedirler.” bilgisi verildikten sonra yazının devamında “Haleb İran konsolosunun evine zararlı şahıslar ve Ermeni muhâcîrlerini kabul etmekte olduğu bildirilmesi üzerine men’ini emr etdim konsolosun bu gibi hareketlerden tamamıyla sakınmaz ise dördüncü ordu mıntikasından ihrâca mecbur olacağını İran sefirine ihtâr buyrulmasını ricâ ederim.” denilmektedir¹⁵⁴.

3- Osmanlı Vatandaşlarının Casusluk Faaliyetlerini Engellemek Amacıyla Yapılan Çalışmalar

Osmanlı Devleti’nin savaşın başlaması ile birlikte yabancı istihbarat servisleri ile irtibatla olabileceklerini düşündüğü kişilere ve gayrimüslim vatandaşlara karşı son derecede dikkatli yaklaştığı onların sürekli olarak gözetim altında tuttuğu görülmektedir.

Bu kapsamda yabancı devletlerin konsolosluklarında müstahdem, kavas ve tercümanlık yapan gayrimüslim vatandaşlar sıkı bir denetime tâbi tutulmuştur. Bunlardan casusluk yaptıkları tespit edilenler derhâl Dîvân-ı harbe¹⁵⁵ veriliyorlardı.

Silahlı Kuvvetlere katılarak kılavuzluk ve casusluk yapan gayrimüslimler de tespit edildikleri vakit en ağır cezalara çarptırılıyordu. Orduda görevli olan gayrimüslimlerin işledikleri suçlar arasında birinci sırada askerî sırları ifşa etmek geliyordu. Bu kapsamda özellikle Ermeniler gözetim altında tutulmuştur. Özellikle 1915 yılı ortalarından itibaren casusluk faaliyetlerindeki görülen artış hem iç hem de dış güvenliği tehdit edecek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu nedenle Ermenilerin yapmış olduğu yazışmalar yakın takibe alınmıştır.

Osmanlı topraklarını iyi tanımalarından ve yabancı dil bilmelerinden dolayı casusluk faaliyetlerinde yoğun olarak Ermenilerden yararlanma yoluna gidilmiştir. Bu durumun önüne geçmek için Sevk ve İskân Kanunu’nun 2. maddesinde askerî yetkililere, “casusluk ve hıyanetlerini hissettikleri” köy ve kasabaların ahalisini tek veya toplu olarak diğer mahallelere sevk ve iskân etme yetkisi verilmiştir¹⁵⁶.

¹⁵² a.g.a.; BDH, K:403, D:386/1588, F:010-01.

¹⁵³ a.g.a.; BDH, K:403, D:386/1588, F:010-02.

¹⁵⁴ a.g.a.; BDH, K:403, D:386/1588, F:010-03.

¹⁵⁵ Casusluk faaliyetlerine bir karşı tedbir olarak düşünülen divan-ı harbe sevk ve ağır cezaların uygulanması casusluk faaliyetlerinin azalmasında etkili olmuştur. Özellikle yerli halktan olanlar ağır bir şekilde cezalandırılmışlardır. Ayrıca casusluk işleriyle ilgilenmek üzere sorgulama yapmak, sorgulama esnasında elde edilen bilgi ve belgeleri düzenleyip gereğini yapmak üzere Dîvân-ı harb-i Örfî heyetleri kurulduğu görülmektedir. Bunlar içte ve dışta belirecek casusluk işleriyle meşgul olmak üzere planlanmıştır. Bu konuda bkz. a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:006; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:006-01; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:006-03; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:006-09; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:006-09; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:006-09a; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:006-10; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:006-11; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:008.

¹⁵⁶ Abdurrahman Bozkurt; a.g.m., s.35-37.

4- Ordu Birlikleri İçinden ve Çevrelerinden Yapılacak Sızmaları Engellemeye Yönelik Çalışmalar

Casusluğun engellenmesi için öncelikle devlet görevlilerine çok iş düşmekte idi. Bunların devlet işleriyle ilgili her yerde uluorta konuşmamaları konusunda emirler yayımlandı. Özellikle cephe bölgelerine yakın görev yapanların düşman hakkında bilgi toplamaları ve ülke içindeki düşman girişimlerini resmî makamlara bildirmeleri istendi. Casusluk faaliyetleri hakkında aydınlatıcı bilgiler dağıtıldı. Bu konuda polis teşkilatına yurt içinde ve işgal altındaki bölgelerde görevler verildi.¹⁵⁷

Başkomutanlık Vekâletinde, ordu mensupları ile halkın casuslara duyarlılığını sağlamak için emirler ve beyannameler hazırlanmıştır. Hazırlanan bu beyannamelerden (küçük ve büyük olmak üzere) ordulara gruplar hâlinde dağıtımı yapılmıştır¹⁵⁸.

Merkez Komutanlığı ve asker alma şubelerinin memurları tarafından görülebilecek ve kolaylıkla okunabilecek sokak köşelerine, lokanta, kulüp, gazino, istasyon ve iskelelere, tramvay, tren, tünel ve vagon gibi yerlerde siyah boyalı sac levha veya tahta üzerine yazdırılması ve hükümlerine uyulması istenmiştir¹⁵⁹.

Casusların aynı zamanda düşmana da casusluk edebilecekleri göz önüne alınarak bunlar birliklerin içine alınmayacak ve birliklerin buldukları bölgelere getirilmeyecekti. Tespit edilen giriş noktalarından giriş için başvuracaklar ve gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra reddedilecek veya dâhile kabul edileceklerdi.

Bunların dışında Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın imzasıyla 27/7/1332 (9 Ağustos 1916) tarihinde casuslardan sakınmak için 8 maddelik mutlaka uyulması gereken bir emir yayımlanmıştır. Bu emirde casuslardan sakınmak için harfi harfine uyulması istenen çok dikkat çekici hususlara yer verilmiştir. Bunlar sırasıyla;

1- Askerî personelin apolet ve yakalarındaki alaya bağlı olduğunu gösteren numaralar işbu emrin gelişiyile birlikte derhâl kaldırılacaktır.

2- Birliklerin trenle bir mahalden diğer mahalle sevki sırasında yüklemeyi kolaylaştırma maksadıyla vagonlara birliklerin hangi fırka veya alaya bağlı olduğunu gösteren işaret ve numaralar bundan böyle yazılmayacak yalnız tabur ve bölük numaraları yazılabilir.

3- Karargâh-ı Umûmi veya ordu karargâhlarının özel yazılı izni olmadıkça bir askerî birliğin bindiği trene halktan kimsenin binmesine izin verilmeyecektir. Bu suretle ellerinde özel izinleri olsa bile asker ve zabitanın bulunduğu vagonlara giremeyeceklerdir.

4- Gerek tren gerek vapurlarla çeşitli cephelere sevk edilecek esliha, cephaneye, teçhizat vesair eşyâ-yı askeriye sandık ve balyalarına kolordu, fırka, alay numaraları yazılmayıp yalnız ordu ve grup numaralarının yazılması yeterli olacaktır. Ancak sevkiyatın karışmaması ve gecikmelere meydan bırakılmaması için sevkiyata memur olan makâmât şimdiden bu hususta özel güvenlik önlemleri almalıdır.

5- En büyük amirinin yazılı iznine sahip olmayan askerî personelin evrâk ve muharrerât-ı askeriye dâire-i iştiğâl hâricine çıkarmaları ve üzerlerinde taşımaları kesinlikle yasaktır.

6- Sevkiyatın nereye ve hangi birliğe ait olduğunu gösteren sevk ilmühaberleri şimendifer memurlarına gösterilmeyecek ve bunlara gerekli olan bilgilerden başkası kesinlikle bildirilmeyecektir.

¹⁵⁷ Servet Avşar; *a.g.m.*, s.139-142. Mehmet Özdemir; "Birinci Dünya Savaşı'nda Propaganda ve Casusluğa Karşı Alınan Tedbirler", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, Ankara, 2004, s.64.

¹⁵⁸ *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:016-04; *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:016-07.

¹⁵⁹ *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:016-03; *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:016-04; *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:016-05; *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:016-06; *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:016-07; *a.g.a.*; BDH, K:383, D:390/1521, F:016-10; *a.g.a.*; BDH, K:4316, D:173/622, F:3; *a.g.a.*; BDH, K:4316, D:173/622, F:5-15.

7- Dâru'l-harekâtda bulunan mensûbîn-i askeriye ailesine ve tanıdıklarına yazacakları mektuplarda zaten faydası olmayan hangi mıntıka veya mevkiye bulduklarını ve kıta numarasını söyleyerek harekât ve askerî olayları kesinlikle bildirmeyeceklerdir. Bundan dolayı daha bidâyet-i harekette memuriyetlerini ve nereye gideceklerini gerek ailelerine ve gerekse sivil veya zabıt hiçbir kimseye bildirmemelerini onların vazifeye gösterdikleri ciddiyet ve aşk-ı merbûtiyetlerinden beklerim.

8- Gazino, kahve, tramvay, vapur vesâire gibi mecralarda askerî personelden bazılarının kıta ve kumandan isimlerini söyleyerek açıktan açığa askerî sohbetlerde bulduklarını ve bu şekilde bilmeyerek casusluk yapmakta olduklarını üzülenek haber alıyorum.

Aramızda çoklukla bulunan casuslardan en ucuz elde edilmiş beceriksizlerin bile bu gibi kayıtsız ve neticesiz hikâyelerden hiç yorulmadan ne kadar kolaylıkla bilgi topladıkları elde edilen deliller ile ispatlanmıştır.

Harekât-ı harbiyemizin selâmet ve emniyetle icrasına külliye zararı görünen bu gibi ağız gevşekliğinin ortadan kalkmasını ve yukarıda sayılan maddelerin tamamıyla uygulanmasını herkesten şiddetle talep ederim.

Bunda yine kayıtsızlıkları görülenler, askerî sırları açığa vurmuşlar gibi cezalandırılacaklarını bilmelidirler¹⁶⁰.

Bütün bu maddeler düşmanın casusluk faaliyetlerinin bir analizi neticesinde o tarihe kadar olan casusluk olaylarının bir değerlendirilmesi neticesinde oluşturulmuştur. Tek tek incelendiğinde de hakikaten çok doğru tespitleri içerdiği görülür.

Bütün bunların dışında yakalanan casusların sorgulamaları ve bu sorgulamalar neticesinde onlara karşı önlemler ve karşı casusluk faaliyetleri de önemli bir yer teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nin casusları sorgulamada **suggestion** ve **hipnonitizme** gibi modern yöntemleri de uygulamıştır. Bu konuda gayet de başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Bunun örneğini casusluk faaliyetlerinin yoğunlukla yaşandığı Suriye'de Şam'da bulunan 8. Kolordu Karargâhında görmekteyiz. Yakalanan casuslar Ordu Sıhhiye Reisi Neşet Ömer (İrdealp) Bey'in gözetiminde Beyrut Tıp Fakültesi hocalarından Adil Muhtar Bey tarafından yapılmıştır¹⁶¹.

Yine karşı casusluk faaliyetleri kapsamında karşı taraf ülke orduları içinde temin ettiği casusları vasıtasıyla önemli askerî sırları ve kendisine yönelik olarak uygulanması muhtemel planları deşifre etmiştir. Bu konuda arşivde rastladığımız güzel bir örnekte Rus ordusu içinde görev yapan Müslüman bir askerın 15 Kolordu bölgesindeki Rusların planlamaları ve askerî durumu hakkında rapor ve krokileri karşılığında mükâfatlandırıldığı belirtilmektedir: "Vasıta her surette destekleniyor. Düşman hakkında vereceği bilgi gerçekleşirse kendisine nakden mükâfat verileceği vaat olunmuştur."¹⁶² Bu yazışmalardan da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti de savaşta kendisi aleyhine çalışan casuslara karşı boş durmamış ve kendi nam ve hesabına çalışabilecek casuslar teminine gitmiştir.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı boyunca habere değer veren istihbarat servisleri iyi eğitim verilmiş casus şebekeleri kurarak ve bunları istenilen hedeflerdeki bilgileri elde etmek için uygun yerlerde görevlendirmişlerdir. Bütün savaş boyunca en çok özen gösterilen husus casus yetiştirilmesi ve askerî bilginin temini olmuştur.

¹⁶⁰ a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-22; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-23; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-24; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-25; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-26; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-27; a.g.a.; BDH, K:383, D:390/1521, F:002-28.

¹⁶¹ Cevat Rifat Atilhan; a.g.e., s.37. Mim Kemal Öke; a.g.e., s.329.

¹⁶² a.g.a.; BDH, K:4391, D:157, F: 3-43; a.g.a.; BDH, K:4391, D:157, F: 3-44; a.g.a.; BDH, K:4391, D:157, F: 3-45; a.g.a.; BDH, K:4391, D:157, F: 3-46; a.g.a.; BDH, K:4391, D:157, F: 3-47; a.g.a.; BDH, K:4391, D:157, F: 3-48. Tüm bu belgeler aynı konuyu içermekte ve Rus ordusu içindeki Murat isimli Müslüman askerın Osmanlı Ordusu nam ve hesabına yapmış olduğu casusluğu anlatmakta ve casusluk yapan asker "vasıta" olarak adlandırılmaktadır.

Taraflar casusluk faaliyetlerinde elde edebileceği bilgilerin çok seri bir şekilde ve sorunsuzca istihbarat birimlerine ulaştırılması amacıyla casusluk okulları açmışlardır. Böylelikle de istihbarat değeri olabilecek bilgilerin toplanmasını daha bilimsel ve kalıcı temellere oturtmaya çalışmışlardır.

Çünkü bazen küçük ipuçlarından önemli sonuçlar çıkarılabileceği bütün istihbarat servislerince çok iyi bilinen bir husustur. Birinci Dünya Savaşı boyunca tarafların gerek casuslar aracılığıyla gerekse başka kaynaklardan elde ettiği bilgilerin/ istihbaratın bir kısmı doğru ve/veya yararlı olmuştur.

Ancak muharebe alanı istihbaratının daha kritik öneme sahip olduğu savaşta yaşanan birçok örnek olayla ortaya çıkmıştır. Marne ve Doğu Prusya cephelerinde yaşanan gelişmeleri bu kapsamda değerlendirebiliriz.

Savaşın başlarında Süveyş Kanalı'na yapılan Türk taarruzu da bu konuya güzel bir örnektir. İngilizler bu taarruzu birçok kanaldan öğrenmişlerdir: Şam'da bulunan Yunan Konsolosundan, Sofya'daki kendi ataşelerinden ve Mısır Polis teşkilatında yakalanan bir Alman ajanından öğrendikleri gibi mülteciler de yapılan hazırlıklarla ilgili haberler getirmiştir. Bu bilgileri aldıktan sonra işin içine teknolojik imkânlar da katılarak uzun menzilli Fransız deniz uçakları ile Türk kuvvetlerinin ilerlemesi izlemeye alınmıştır¹⁶³.

Yine bu konuya güzel bir örnek olması açısından Filistin cephesinde NİLİ casusluk şebekesinin çalışmaları sonucunda İngilizlerin bölgedeki Türk askerî güçlerinin her hareketinden anında haberdar olması ve stratejisini geliştirmesidir. Gerçekten de Filistin cephesinde neredeyse Türk ordusunun nefes alışını bile takip eden NİLİ casusluk şebekesinin istihbaratı olmasaydı, Allenby zaferi kazanamazdı.

NİLİ casusluk şebekesince bütün casusluk vasıtalarından istifade ile elde edilen bilgiler anında İngiliz istihbarat yetkililerine ulaştırılmıştır. Diğer kaynaklardan da gelen bilgilerle analizi yapıldıktan sonra gerekli planlamalar yapılmıştır.

Bütün bu casusluk ve karşı casusluk faaliyetlerine sadece Osmanlı coğrafyasında değil savaştaki bütün diğer ülkelerin sahalarında da görmek mümkündür. Cepheler ve cephelerde yapıldığı tespit edilen casusluk faaliyetlerinde ve casusların kullanımında İtilaf devletlerinin göreceli bir biçimde başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

Savaşın sadece silahlı çatışmadan ibaret olmadığı gerçeği karşısında Osmanlı Devleti ve müttefikleri de karşı istihbarat ve casusluk faaliyetlerine hız vermiş ve elde ettiği bilgileri de ilgilileri ile paylaşarak zararı en aza indirmeye çalışmıştır. Askerî ve sivil personelin istihbarat ve casusluğun konusu olabilecek her şeye karşı duyarlı olması için bilgi amaçlı ve yer yerde çok sert emirler yayımlanmıştır. Böylelikle düşman kuvvetlerinin ve onlara hizmet eden diğer hain unsurların zararlı faaliyetlerinin önüne geçilmek istenmiştir.

¹⁶³ Mehmet Tanju Akad; *a.g.e.*, s.226-227.

Kaynakça

A- Arşiv Belgeleri

Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi Belgeleri:

Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu

BDH, K:15, D:79/74

BDH, K:243, D:1010/30.

BDH, K:247, D:404/1024.

BDH, K:285, D:406/1165.

BDH, K:289, D:1177.

BDH, K:383, D:390/1521

BDH, K:391, D:39/1549

BDH, K:403, D:386/1588,

BDH, K:2706, D:326,

BDH, K:3437, D:21,

BDH, K:3456, D:91,

BDH, K:3468, D:135,

BDH, K:3617 D: 74,

BDH, K:3919, D:84,

BDH, K:4391, D:157

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti, Şifre Evrakı:

BOA, DH. ŞFR,47/291; 2 Aralık 1914.

BOA, DH. ŞFR, 465/96; 19 Mart 1915.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti, Siyasi Kalem Evrakı:

BOA, HR.SYS. 2266/15.

BOA, HR.SYS.2267/45.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube Belgeleri:

BAO. DH. EUM. 5. Şube 21/61-A.

BAO.DH.EUM. 5.Şube.31/1.

BOA, DH. EUM. 5.Şube 61/26.

BOA.DH.EUM.5.Şb.84/3.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube Belgeleri:

BOA, DH, EUM, 6. Şb, 2/24

B- Araştırma Ve İnceleme Eserler

- Akad, Mehmet Tanju; *Tarihten Günümüze İstihbarat, Kavramlar, Aldatma ve Örtülü Operasyonlar*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2018.
- Akar, Atilla; *Casuslar Derin Savaşın Sıradışı Neferleri*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul, 2005.
- Alkan, Necmettin; *Ortadoğu'da Casuslar Savaşı Nili*, Kronik Kitap, İstanbul, 2017.
- Altındal, Aytunç; *Türkiye'de ve Dünyada Casuslar*; Truva Yayınları, İstanbul, 2008.
- Alpat, Levent; *Bir Osmanlı Askerinin Anıları, Balkan Savaşı'ndan Kurtuluş'a*, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Mehmetefendioğlu- Ozan Arslan, Şenocak Yayınları, İzmir, 2010.
- Arikli, Ercan; *Başlangıcından Bugüne Kadar Dünya Casusluk Tarihi*, Artel Yayınları, c.I, İstanbul, 1974.
- Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat*; Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2017.
- Atilhan, Cevat Rifat; *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar Suriye'nin Mataharisi Simi Simon*, Üstün Eserler Neşriyat Evi, Güven Basımevi, İstanbul, 1947.
- Aydın, Nurullah; *İşte İstihbarat*, Kum Saati Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008.
- Denker, Arif Cemil; *Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa*, Yayına Hazırlayan: Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- Ersöz, Mustafa; *Dünyanın Yörüngesini Değiştiren Casuslar*, Yason Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Güztoklusu, Murat; *Özdemir Bey'in Filistin-Suriye Kuvva-i Milliyesi ve Elcezire Konfederasyonu*, Bengi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Harb'de Fransız İstihbarat Şubesinin Dâhili Faaliyeti*; Erkan-ı-Harbiye-i Umumiye Talim ve Terbiye Dairesince, 1925 yılında yayınlanmış olan “*Harb'de Fransız İstihbarat Şubesinin Dâhili Faaliyeti*” isimli bu kitap; Binbaşı Aziz Hüdai tarafından Fransızcadan Osmanlıcaya tercüme edilmiş ve Piyade Tabur Kumandanı Ş.Paki tarafından da yazılmıştır. Tarafımdan günümüz Türkçesine aktarılarak yayına hazır hâle getirilmiştir. Şu an basım aşamasındadır.
- İstihbarat, Birinci Kitap*, Milli Emniyet Hizmetleri tarafından 1928 yılında, istihbarat alanındaki gelişmeleri ilgililerine anlatmak üzere Osmanlıca olarak hazırlanan kitap, tarafımdan günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Yayın aşamasındadır.
- Karabekir, Kâzım; *Gizli Harp İstihbarat*, Yayına Hazırlayan: Emrullah Tekin, Kamer Yayınları, İstanbul, 1998.
- Kandemir, Feridun; *Fahreddin Paşa'nın Medine Müdafası Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler*, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2018.
- Kramer, Ann; *Dünya Savaşlarında Kadın Casuslar*, Çeviren: Tülin Er, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- Öke, Mim Kemal; *Siyonizm-Filistin Sorunu (1880-1923)*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul, 2018.
- Öke-Mim Kemal- Karaman, M.Lütfullah – Emir, Turan – Baydur, Mithat - Koloğlu, Orhan; *Kutsal topraklarda Casuslar Savaşı*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Özdağ, Ümit; *İstihbarat Teorisi*, Kripto Kitaplar, Ankara, 2008.

Tekin, Emrullah; *Alman Gizli Operasyonları ve Türkler*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Tezsever, Serdar; *Millî Güvenliğimiz İçinde İstihbarat-Türkiye Cumhuriyeti ve İstihbarat Olgusu*, İstanbul, 1999.

Yüksel, Ahmet; *II. Mahmud Devrinde Osmanlı İstihbaratı*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2017.

C- Makaleler

Avşar, Servet; Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde Aşiretler ve Casusluk Faaliyetleri, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 52, Ankara, 2002, s.129 -145.

Bozkurt, Abdurrahman; Birinci Dünya Savaşı Başlarında Casusluk Faaliyetleri, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, OTAM*, Sayı 36, Ankara, 2015, s.1-45.

Kapıcı, Hikmet Zeki; Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'nün İstihbarat Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme, *The Journal of Academic Social Science Studies*, no.3, 2015, s. 262.

Özdemir, Mehmet; “Birinci Dünya Savaşı'nda Propaganda ve Casusluğa Karşı Alınan Tedbirler”, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, Ankara, 2004, s.55-74.

Özer, Sevilay; Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Posta Güvercinleri, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.55, Sayı: 2, Ankara, 2015, 167-188.

Sayılır, Burhan; Çanakkale Kara Savaşları Sırasında Casusluk Olayları ve Türklerin Aldıkları Tedbirler, *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 8, Ankara, 2006, s. 100-108.